OCTAVIAN ONEA

HASDEU: SIMŢESC CĂ MĂ FAC ZEU!
sau
DE LA VLADIMIRESCU
LA TIGAIA LUI DINESCU

Carte editată de
Centrul Judeţean de Cultură Prahova,
cu sprijinul
Consiliului Judeţean Prahova

Ploieşti, Str. Erou Călin Cătălin nr.1, cod poştal 100066
Tel., fax: 0244 545041
E-mail: centrulculturiiprahova@yahoo.com
Site: www.cjcph.ro
www.facebook.com/centruljudeteandeculturaprahova/

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ONEA, OCTAVIAN
Hasdeu - Simţesc că mă fac zeu! sau De la Vladimirescu la tigaia lui Dinescu : culegere de mottouri, în două acte, cu cinci tablouri şi un epilog / Octavian Onea. - Ploieşti : Mythos, 2017
ISBN 978-606-8467-37-5

821.135.1

decembrie 2017, 250 exemplare

OCTAVIAN ONEA

HASDEU: SIMŢESC CĂ MĂ FAC ZEU!
sau
DE LA VLADIMIRESCU LA TIGAIA LUI DINESCU

Culegere de mottouri, în două acte,
cu cinci tablouri şi un epilog.

Ploiești, **Editura Mythos**, 2017

Memoriei Bunicului meu, Vasile Onea, din Baraboi, jud. Bălţi, care a fost în garda Ţarului

Notă explicativă

Este aproape o jumătate de secol de când, la Centenarul naşterii Iuliei Hasdeu, am simţit nevoia să scriu o piesă de teatru despre îndrăgita Poetă. Cuvintele ce se rânduiau pe hârtie – şi pe care le ştiam pe dinafară, căci le rostisem de sute de ori în ghidaje la Muzeul Hasdeu din Câmpina – erau însă ale Iuliei şi ale lui B. P. Hasdeu.

Am tot sperat să mă eliberez de ele. Zadarnic.

De atunci, piesa mi s-a rotit în minte în fel şi fel de variante. Una este *Iulia Hasdeu*, scenariu radiofonic în patru acte, publicată fără sfârşit în „Poarta Sărutului", I, nr. 2, noiembrie 2008, p. 16-21, nr. 3, decembrie 2008, p. 2-23; II, nr. 1 (4), ianuarie 2009, p. 19-23, IV, nr. 1 (7), 23 iunie 2016, p. 6-7. Aici e ultima. Deplasată spre B. P. Hasdeu.

Cuvintele protagoniştilor, însă, tot nu m-au părăsit.

Până la urmă, recunoscându-mă învins, a trebuit să admit că mai bine-i să-i las să vorbească aşa cum au gândit şi s-au rostit înşişi. Ceea ce sare în ochi şi din subtitlu, iar în termeni moderni se numeşte textualism.

Am renunţat la ghilimele – acele Doctorii în drept pentru cuvinte de unică folosinţă – spre a nu provoca textului răni artificiale.

Şedinţele din Camera Deputaţilor se regăsesc în „Desbaterile Corpurilor legiuitoare" din acel timp.

Caracterisarea ce-i face Brătianu lui Hasdeu, este a lui Mircea Eliade. Sonetul lui Alexandru Petriceicu Hasdeu, în traducerea lui Nicolae Dabija, şi versurile Iuliei, în aceea a lui George Buznea, sunt reproduse din revista „Verva", I, nr. 3, îngrijită de mine la Câmpina, la începutul anului 1990. Iar cuvintele slave, opuse lui Hasdeu, sunt dintr-o carte despre *Raporturile ruso-române*, apărută imediat după Răsboi la Editura Eminescu din Bucureşti. Autorul ei, care se statornicise mulţi ani în România – a fost şi membru al CC al PCR în ilegalitate – şi înainte de nume îşi trecuse gradul de Maior [al URSS], după ce s-a întors în ţara lui, a devenit, între altele, reprezentantul scriitorilor din Moldova la Moscova şi editor al operei lui B. P. Hasdeu.

Spionii Ruşi care-l agasau pe Hasdeu nu şi-au găsit încă locul în literatura istorică. Doar asupra celor care s-au bucurat de ospitalitatea lui Nicolae Iorga, şi anume Eufrosina Dvoicenko-Markova şi Demetrius Dvoichenko-Markov, mamă şi fiu, devoalaţi de John Earl Haynes şi Harvey Klehr, în *Venona – Decoding Soviet Espionage in America*, Yale University Press, 1999, s-a aplecat D-l Vasile Malaneţchi, Directorul Muzeului Literaturii Române din Chişinău, într-o comunicare făcută la Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu" de acolo, la Simpozionul din februarie 2016 dedicat lui Hasdeu, la care am fost de faţă. Spicuiesc câteva date. Efrosinia, născută Mihail Markov la 13 Martie 1901 în Oceretino, Doneţc, căsătorită Dvoicenko, s-a apropiat de Nicolae Iorga în perioada studenţiei (1927-1930) debutând în „Revista Istorică" a acestuia, în 1929. Membră (1932-1935) a Şcolii Române de la Fontenay-aux-Roses, de lângă Paris, al căreia director era Nicolae Iorga, care i-a înfiinţat şi Catedra de istorie a slavilor de răsărit la Facultatea de Litere şi Filosofie a

Universităţii Bucureşti (1932), a rămas în preajma savantului până la uciderea acestuia. În 1942, când Siguranţa Statului a dat semne vizibile că o bănuieşte, şi-a luat băiatul, Demetrius, şi a plecat în SUA. A avut numele de cod „Maşa”. S-a repatriat în URSS în 1957, la Moscova, unde a decedat la 7 octombrie 1980. Rămâne un nume în Hasdeologie. Demetrius, născut în 1921 la Salonic, Grecia, bacalaureat la Liceul Evanghelic German din Bucureşti, 1941, a fost sergent în armata americană şi translator în Procesul de la Nürnberg. A avut o carieră universitară şi numele de cod „Hook”.

Cronologia aleatorie. Ortografia timpului.

N.B. Fragmente din varianta *Biuroul Directorului* au apărut în „Dacia literară”, 1-2, ianuarie-februarie 2013, şi „Revista Nouă”, 1 (74), 2013.

Octavian Onea

Autoportret al autorului la Castelul „Iulia Hasdeu”
Câmpina, 1 februarie 1970

PERSOANELE

Bogdan Petriceicu Hasdeu – membru al Academiei Române; deputat liberal; Directorul Arhivelor Statului; profesor universitar; membru în Consiliul Permanent al Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor, 46-48 ani;
Iulia Hasdeu – fiica lui B. P. Hasdeu, studentă în Filosofie la Sorbona, 16 ani;
D-na Iulia Hasdeu – soţia, 46 ani;
I. C. Brătianu – Preşedintele Consiliului de Miniştri;
Mihail Kogălniceanu – membru al Academiei; deputat liberal democrat;
Titu Maiorescu – membru al Academiei; membru în Consiliul Permanent al Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor;
D. A. Sturdza – membru al Academiei; Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor, de la 2 Februarie 1885 la 1 Martie 1888;
Ion Câmpineanu – deputat liberal; Ministrul Domeniilor Statului;
Anastase Stolojan – deputat;
Emil Costinescu – deputat liberal, redactor la „Românul”;
Nicolae R. Locusteanu – Preşedintele provisoriu al Camerei Deputaţilor;
C. M. Ciocazan – deputat liberal;
Generalul D. Lecca – Preşedintele Camerei Deputaţilor;

G. Chiţu – membru al Academiei; Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor, de la 23 Iunie 1884 la 2 Februarie 1885;
C. D. Mumuianu – Subdirectorul Arhivelor Statului, Şeful Secţiunii Bunurilor Publice;
Ioan Bianu – ,
Lazăr Şăineanu – ,
Ioan Bogdan – ,
Nicolae Iorga – ,
Ilie Bărbulescu – toţi licenţiaţi în Litere;
Un Tipograf;
Un Fecior;
Take Pandrav – Directorul Administraţiunii Domeniilor Statului;
Take Ionescu – avocat, deputat liberal;
Auguste Clavel – publicist;
Dimitrie Onciul – profesor universitar, Subdirectorul Arhivelor Statului, Şeful Secţiunii Istorice şi de Stat;
Zamfir C. Arbore – Inspectorul Arhivei Sucursalei din Iaşi, translator de paleo-slavă;
Nicolae Cosăcescu – caligraf;
Iuliu Tuducescu – copist;
toţi la Arhivele Statului;
Un Soldat;
Un Gardian public;
Deputaţi;
Directorul Teatrului, sau **O Personalitate**.

ACTUL I

Camera Deputaţilor din Parlamentul României, sesiunea din noiembrie-decembrie 1884.

O aulă ce poate cuprinde şi sala de spectacol. Se văd, neapărat, masa Preşedintelui şi un pupitru. În spatele lor, pe perete, portretul Regelui Carol I. Pe masă – câteva hârtii şi un clopoţel.

În ambele acte persoanele sunt îmbrăcate ca atunci. Frumos.

TABLOUL I

Şedinţa publică din 17 / 29 noiembrie 1884, sâmbătă.
Preşedinţa Preşedintelui provizoriu Nicolae R. Locusteanu.

SCENA 1

Mihail Kogălniceanu, Anastase Stolojan, deputaţi

STOLOJAN: Hasdeu trebuia împedicat în Academie.

KOGĂLNICEANU: Nu s'a putut. După ce Regele a dorit un *Etymologicum Magnum Romaniae*, pentru care a promis câte 6.000 lei pe timp de patru, şease ani, şi Preşedintele Dimitrie A. Sturdza i-a propus în Comisiunea pentru *Dicţionar* pe Alecsandri, Maiorescu şi Hasdeu, a sărit George Bariţ. „Bag samă că lucrarea va fi încredinţată D-lui Hasdeu. Care, însă, are de

publicat – şi nu a terminat – *Psaltirea lui Coresi*", a apăsat el.

STOLOJAN: A lungit'o de peste trei ani.

KOGĂLNICEANU: Aşa a zis şi Urechiă. Apoi a intervenit Timotei Cipariu.

STOLOJAN: De partea lui Hasdeu?

KOGĂLNICEANU: Dimpotrivă. Canonicul Cipariu a reamintit că despre *Dicţionarul* academic se tratase în sesiunea din 1883 de repeţite ori. „Unde este Comisiunea lexicografică decisă în şedinţa din 9 Aprile 1883?", a întrebat el.

I-a răspuns Maiorescu, ignorând, de fapt, cestiunea pusă de filologul de la Blaj, şi deplasând discuţia spre noua Comisiune, ca şi când cea veche nici n'ar fi fost.

STOLOJAN: Nepoliticos, Maiorescu.

KOGĂLNICEANU: În aparenţă, dimpotrivă. „Îl asigur pe venerabilul D-n Cipariu, a zis, că din momentul în care Comisiunea pentru lucrarea propusă de Maiestatea Sa Regele a fost nominalisată, membrii săi s'au şi pus în mişcare. În acesta sens, cred că şi D-l Alecsandri, laureatul nostru poet, este de acord ca dicţionarul să se încredinţeze unei singure persoane competente." Adică lui Hasdeu, care, l-a lăudat el, „poate duce cu energie şi succes această sarcină".

Cu părerea lui Maiorescu s'au unit Alecsandri, Vincenţiu Babeş, Nicolae Ionescu, Vasile Maniu şi Gheorghe Sion.

STOLOJAN: Surprinsătoare lauda lui Maiorescu.

KOGĂLNICEANU: În faţă era Regele. Maiorescu e sfetnicul lui. A căruia din ei a fost ideea *Dicţionarului*?! Oricum, când Sion a crezut că partea financiară trebuesce bine regulată, căci banii de la Palat vor veni la

Academie, şi trebue să se libereze amăsurat cu realitatea lucrului esecutat, Maiorescu i-a retezat'o prompt.
STOLOJAN: Iar, Maiorescu.
KOGĂLNICEANU: Da. El l-a rugat pe Rege să suspende câteva momente şedinţa, spre a formula propunerea Comisiunii. Regele a suspendat'o, Maiorescu a mers la el cu Alecsandri şi i s'a adresat confidenţial, dar destul de tare să auzim şi noi: „Maiestate, evitaţi biurocraţia Academiei. Puneţi dotaţiunea la disposiţiunea D-lui Hasdeu prin Delegaţiune."
STOLOJAN: Regele ce a zis?
KOGĂLNICEANU: A fost de acord. La reluarea şedinţei, Maiorescu a formulat resoluţiunea prin care Hasdeu era obligat a termina lucrarea în şease ani, apoi l'a întrebat dacă are ceva de adăugat, întrucât membrii Comisiunii nici măcar nu şedeau unul lângă altul.
STOLOJAN: Comisiunea cum s'a întrunit, dar?
KOGĂLNICEANU: Aşa zicând peste masă, cum a recunoscut Maiorescu, fără să se ferească, necum să se jeneze de faptul că toţi eram de faţă şi vedeam. Oricum, fie că se înţeleseseră dinainte, şi l-au lăsat pe Maiorescu să arate cât e el de puternic, după ce ziarul „Timpul" nu mai este ce-a fost, prin îmbolnăvirea lui Eminescu; fie că Maiorescu a vrut să'l provoace pe Hasdeu, daca este în stare să se înhame la o astfel de operă.
STOLOJAN: Hasdeu cum a reacţionat?
KOGĂLNICEANU: S'a grupat imediat. A spus că, după chiar titlul *Etymologicum magnum*, se vede că Maiestatea Sa doresce să se facă un tesaur care să cuprinză totalitatea limbei române, că a înţeles misiunea şi speră să o ducă la capăt, a schiţat o *Programă* şi a arătat că va redacta un cestionar, prin care se vor consulta învăţătorii sătesci, preoţii şi alte persoane de prin sate, din toate provinciile locuite de Români.

STOLOJAN: Îl sciu. E plin Doljul de el. Şi Ilfovul: *Dotaţiunea Carol I – Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*.

KOGĂLNICEANU: Apoi a încheiat în triumf: „Am spus'o şi studenţilor mei că Roma s'a rădicat ca un gigant nu prin numărul Romanilor, ci prin mărimea culturei. Primesc să fiu architectul şi constructorul Palatului Regal al limbei române."

STOLOJAN: În triumf a venit şi la Craiova. Unde concetăţenii mei l-au întâmpinat cu *Genealogia şi biografia D-lui B. P. Hasdeu, Propus de deputat la Colegiul al II-lea de Cameră din Craiova*.

KOGĂLNICEANU: D-ta de ce nu l-ai împedecat?

STOLOJAN: Am încercat prin toate mijloacele. Dar, zadarnic. Ce ne facem acum?

KOGĂLNICEANU: Dacă rămâne deputat, Aghiuţă va face din Cameră un infern.

STOLOJAN: D-tale, mai ales, care i-ai interzis ziarele „Aghiuţă", „Satyrul" şi „Traian", ca să-ţi procuri cât de cât un răgaz.

KOGĂLNICEANU: Trebue să ne mişcăm repede.

STOLOJAN: Dacă intervin eu, n'avem şanse: m'a învins la Craiova, mă va învinge şi aici. D-ta, însă, ai mai multă suprafaţă, eşti veteran de la 1848.

KOGĂLNICEANU: Ba de la 1844. Pe atunci era suzeranitatea Porţii, era protectoratul Rusiei şi erau tatonările Austriei, care şi ea în mod diplomatic se amesteca în trebile noastre. Oposiţiunea m'a trimis atunci la Viena, unde principele Metternich mi-a acordat audienţa. I-am făcut o expunere extrem de lungă. Şi dumnealui mi-a zis aşa: *Was ist des lengen Reden der curze Sinn?* Care este al lungei vorbiri scurtul sens? Mi-aduc mereu aminte de cuvintele acestea.

STOLOJAN: Da, D-ta eşti un monument viu al politicii românesci. Şi, lungă sau scurtă, D-ta ar trebui să formulezi contestaţiunea.
KOGĂLNICEANU: Vezi că vine! Eu mă duc s'o depun. (Pleacă spre masa Preşedintelui.)

SCENA 2

B. P. Hasdeu, Stolojan, Emil Costinescu,
Ion Câmpineanu, deputaţi

STOLOJAN (Întâmpinându-l pe Hasdeu.): M'ai dărâmat D-ta la Craiova, dar tot m'am ales. La Colegiul I dela Ilfov, D-le Hasdeu.
HASDEU: Da, te-ai strecurat iar în Cameră, D-le Stolojan.
STOLOJAN: Aici este locul meu. Al D-tale nu prea este.
HASDEU: Cum adică?! Am primit 400 de voturi valabile, cum o probează actele privitoare la alegerea D-lor deputaţi din judeţul Dolj.
STOLOJAN: Însă, de vreme ce sunteţi Directorul General al Arhivelor Statului, nu puteţi fi şi deputat. Trebue să alegeţi şi să vă daţi demisia.
HASDEU: S'o crezi D-ta că'i voi părăsi pe Oltenii mei, care au o iubire sacră pentru unire.
COSTINESCU (Care, în trecere, se oprise şi ascultase.): Mă duc să depeşez la ziar, să prind ediţia de seară. E o scire: Hasdeu alege Camera şi demisionează de la Arhive!
HASDEU: D-le Costinescu, stai!
(Apare I. Câmpineanu.)
Am onoarea, D-le Ministre al Domenielor.
(Stolojan pleacă.)

CÂMPINEANU: Felicitări, D-le Hasdeu! Mi-a povestit ministrul Chiţu de intriga infernală pe care o organizase la Craiova contra noastră, a tuturora, Anastase Stolojan.
HASDEU: Să nu exagerăm, D-le Câmpineanu: numai în contra celor care candidam în Bănie.
CÂMPINEANU: Şi că de nu erai D-ta acolo, ar fi căzut şi el, Chiţu.
HASDEU: Da, am avut un succes strălucit: nu numai m'am ales eu, dar am ajutat a se alege în Craiova toţi amicii mei şi ai lui Chiţu, inclusiv Ciocazan, ginerele său. Bun a fost Dumnezeu, că l-am dărâmat pe Stolojan, care mă combătuse în alegerile trecute.
CÂMPINEANU: Acuma, că vii la Cameră, va avea linisce şi Pandravu, directorul meu, care s'a plâns mereu că nu'i dai documentele de la Arhive.
HASDEU: Originalele, D-le Ministre.

SCENA 3

Nicolae R. Locusteanu, Kogălniceanu,
C. M. Ciocazan, Stolojan, Voci

LOCUSTEANU (Se aşază la masă şi sună clopoţelul.): Pausa s'a terminat. Luaţi loc, D-lor, reluăm a treia şedinţă din legislatura 1884-85 a Camerei Deputaţilor. Consemnaţi, D-lor secretari: Sâmbătă, 17 Noembre 1884.

Asupra colegiului II de Dolj, D-l Kogălniceanu are cuvântul.
KOGĂLNICEANU: D-lor, să fim drepţi pentru toţi! Mai devreme aţi lăsat la urmă proclamarea deputatului colegiului III de Argeş, zicând că D-l Constantin Dobrescu-Argeş este învăţător sătesc. D-l Hasdeu este arhivist al Statului, prin urmare eu viu şi'l contest.

LOCUSTEANU: Venerabile D-le Kogălnicene, după lege, o contestare numai atunci se poate lua în consideraţiune, când o susţin cel puţin cinci deputaţi.

KOGĂLNICEANU: Cred că se vor uni cu mine cinci colegi, pentru ca proclamarea D-lui Hasdeu să rămâe a se face la urmă.

LOCUSTEANU: D-lor, după apelul nominal de la începutul şedinţei, sunt presenţi o sută paisprezece deputaţi.

CIOCAZAN: Au mai venit şase, D-le Preşedinte.

LOCUSTEANU: Mulţumesc, tinere secretar. Suntem dară de toţi o sută douăzeci. Consult adunarea dacă sunt cinci deputaţi cari contestă alegerea D-lui Hasdeu. (Tăcere.)

Adâncă tăcere... Nici D-ta, D-le Stolojan?

STOLOJAN: Trebue să mă mai întorc la Craiova. (Râsete.)

LOCUSTEANU: Aşa e, căci acestea nu sunt ultimele alegeri la Cameră.

STOLOJAN: Sunt Craiovean, D-le Preşedinte.

LOCUSTEANU: Regulamentul mă obligă să întreb şi a treia oară dacă sunt cinci deputaţi cari să-l susţină pe D-l Kogălniceanu contra D-lui Hasdeu.

O VOCE: Nu sunt. Altă întrebare. (Râsete.)

LOCUSTEANU: Nefiind cinici care să conteste alegerea D-lui Hasdeu, proclam deputaţi ai colegiului II de Dolj pe D-nii Ciocazan, Romanescu, Hasdeu şi Varlam. (Aplauze.)

VOCI: Bravo, D-le Hasdeu, bravo! Felicitări! Kogălniceanu a rămas caraghios!

CORTINA

TABLOUL II

Şedinţa publică din 3 / 15 decembrie 1884, luni.
Preşedinţa Generalului D. Lecca.

SCENA 1

Generalul D. Lecca, G. Chiţu, Hasdeu, Kogălniceanu, Voci

D. LECCA: Şedinţa publică este redeschisă. Luni, 3 Decembre 1884. D-l Chiţu, Ministrul Instrucţiunii publice fiind de faţă, D-l Eugeniu Stătescu a desvoltat interpelarea de la ordinea zilei, cerându-i cu orice preţ ca D-l Hasdeu să opteze pentru Arhive sau pentru Cameră, una din două. D-l Kogălniceanu doreşte să intervină.
VOCI: A mai vorbit.
LECCA: Adevărat. Cestiunile le lămurim însă prin discuţii, nu prin interdicţii.
KOGĂLNICEANU: D-lor, m'aş făli ca D-l Hasdeu, colegul meu de la Academie mult mai capabil decât mine, să fie în sânul acestei Camere. Dar mi-am spus opiniunea, cum că arhivistul Statului este un funcţionar cu totul la dependinţa Ministrului de Culte, acesta putând şi să'l numească şi să'l destitue. Ce atitudine va lua Ministrul faţă cu funcţionarul D-Sale care va vota în Cameră contra Guvernului ? Nu e vorba de Ministrul actual, care ar putea să fie generos, să nu'i ceară socoteală de voturile sale; dar poate să fie un alt ministru, cu idei mai autoritarie, cum de exemplu eu (Ilaritate.) şi vă spun drept că eu unul nu aş permite omului numit de mine, revocabil prin mine, să'mi facă în Cameră pe independentele în contra mea.
(Aplauze, ilaritate.)

HASDEU: D-ta, ilustre D-le Kogălniceanu, mi-ai interzis ziarele, chiar dacă nu D-ta mă numisei redactor şi nu investisei bani în ele.

LECCA: Îl rog pe D-l Ministru Chiţu să vie la tribună.

G. CHIŢU: D-le Preşedinte şi D-lor deputaţi, cu toate explicările şi interpelările aduse de D-l Hasdeu şi de amicii D-Sale, eu m'am exprimat în contra primirei mandatului de deputat de către un funcţionar, fiind incompatibilitate. În consecinţă, am aşteptat ca în onor. Adunare a Deputaţilor să se facă discuţiunea, ca să'mi exprim opiniunea. Însă lucrul nu s'a întâmplat astfel, validarea s'a făcut mai fără discuţiune; D-l Kogălniceanu singur a ridicat vocea şi nu a găsit alţi patru colegi să poată face contestaţiunea, şi astfel onor. Adunare a trecut repede asupra validărei şi D-l Hasdeu a fost proclamat ca deputat.

Vă pun în vedere, însă, că eu nu am aşteptat interpelarea D-lui Stătescu, ci îndată am pus în vederea D-lui Hasdeu situaţiunea aceasta anormală şi pentru mine şi pentru D-Sa, şi l-am invitat să'şi dea demisiunea din funcţiunea administrativă de director al Arhivei, sau din mandatul de deputat.

KOGĂLNICEANU: Să vii lângă noi, D-le Ministre!

Nu degeaba te-a numit D-l Hasdeu: *marele Oltean*! (Ilaritate.)

LECCA: Onorabile, nu întrerupeţi! Continuaţi, D-le Ministru.

G. CHIŢU: Acum, D-lor deputaţi, aştept răspunsul D-lui Hasdeu la invitaţiunea ce i-am făcut. D-Sa a rămas să cugete, şi cred că va binevoi a pune în posiţiune mai corectă pe D-Sa, şi pe Guvern într'o posiţiune mai clară faţă cu Corpurile legiuitoare şi faţă cu legea. De aceea cred că în curând D-l Hasdeu va pune capăt acestei situaţiuni şi legea se va îndeplini. (Aplauze.)

LECCA: Acum D-l Hasdeu are cuvântul.

HASDEU: D-lor Deputaţi, faţă cu interpelarea D-lui Stătescu şi faţă cu răspunsul D-lui Ministru, posiţiunea mea în Cameră este imposibilă, şi devine dificilă şi posiţiunea Domniilor Voastre.

Un om care doăzeci de ani a lucrat zioa şi noaptea în sudoarea frunţei şi totdauna cu fruntea senină, un om căruia energica cetate a Craiovei prin scrutin secret i-a dat 400 de voturi, un om care nu a şovăit pe calea ideilor liberale şi naţionale, un asemenea om nu intră nicăeri pe fereastră, ci pe uşa cea mare, şi tot pe uşa cea mare va eşi, iar nu pe fereastra din această Cameră. Sunt dator, D-lor, să dovedesc aceasta din deferenţă pentru Domniile Voastre şi din respect pentru mine însumi. (Aplauze.)

Homer vorbesce într'un loc despre *epea pteroenta*, cuvinte sburătoare, care nu scie cineva de unde au plecat şi cum au venit, dar tot mereu se repetă. De această natură este şi cestiunea funcţionarilor în legea electorală. Cei cari au vorbit, sunt ca ţăranul care, întrebat de un călător obosit: „ce se vede pe cer, soarele sau luna?", a răspuns: „Nu sciu, domnule, că nici eu nu's de pe-aci!" Eu însă sunt de-aci şi sciu.

Funcţionarii au fost declaraţi incompatibili cu mandatul de deputat numai în proiectul care se lucrase în Constituantă. Şi eu, văzând că proiectul excludea toţi funcţionarii şi, totodată, şi profesorii, am declarat că'mi voi da demisiunea şi din funcţiunea de Director al Archivelor Statului şi din profesorat şi'mi voi depune candidatura de deputat.

Dar de ce atâta dorinţă de a fi deputat? Fiindcă vedeam abţinerea ridicată la înălţimea unei teorii şi credeam că această abţinere este neconstituţională şi criminală. (Aplauze.) Când cineva zice că ţéra este în

pericol, trebue să meargă în ajutorul ţărei, iar nu să se pună laoparte. (Aplauze.)

KOGĂLNICEANU: Poesie. „Când furtuna muge / Şi fricosul fuge, / Alţii iau povara / Celor ce s'au dus!" Ai spus'o acum treisprezece ani. E veche.

HASDEU: Aşa sunt eu: vechi, D-le Kogălnicene, foarte vechi...

Şi când am văzut că şirurile armatei naţionale se împuţinează prin aceşti desertori, mi-am zis că este timpul ca în locul lor să vie alţii.

KOGĂLNICEANU: Onor. D-n Hasdeu ţine să fie urmaşul şi locţiitorul celor abţinuţi ? adică promite D-lui că are să ţină atitudinea pe care ar fi ţinut'o abţinuţii? (Ilaritate.) Atunci eu aş cere ca D-l Hasdeu să fie în Cameră, ca să'l am alături de mine. (Aplauze.)

LECCA: Onorabile, nu întrerupeţi!

HASDEU: Nu face nimic, D-l Kogălniceanu nu duce lipsă de ingeniositate. Altfel n'ar fi fost, cam de jumătate de secol, în prim-planul vieţii noastre naţionale.

Dacă în proiectul care se lucrase în Constituantă, funcţionarii în genere au fost declaraţi incompatibili cu mandatul de deputat, în legea electorală actuală exclusiunea funcţionarilor în general nu există. Citiţi art. 27 din această lege, fiindcă acest articol s'a invocat în specie în cestiunea ce mă privesce. Unde găsiţi, dar, incompatibilitatea mea?

Îmi permit, D-lor, să trec peste laudele personale, pe care mi le-a adresat aci D-l Stătescu, laude care'mi aduc aminte un pasagiu din comedia D-lui Caragiale, pasagiu care zice: „onorabile, dă afară pe stimabilul". D-l Stătescu, făcându'mi atâtea elogiuri, se adresează către D-l Chiţu şi'i zice: „onorabile, dă afară pe respectabilul". (Aplauze, râsete.)

Răspunzând, D-l Ministru zice cam aşa: „D-ta, D-le Stătescu, ai dreptate: eu m'am gândit la aceasta înainte de D-ta; eu voi face ca D-l Hasdeu să reintre în lege. D-l Hasdeu va pune capăt acestei situaţiuni şi legea se va împlini."

Nu analisez, D-lor, nici interpelarea, nici răspunsul; nu analisez răspunsul cu atât mai mult. Ori-ce a zis D-l Ministru, că mă va fi invitat să optez, că a fost totdauna de părerea cutare sau cutare, eu voi răspunde cum răspunde ţăranul român: o fi, o fi, D-le Ministre, şi este bine că ţăranul român răspunde totdauna dubitativ.

KOGĂLNICEANU: Acum cauţi ceartă Ministrului.

HASDEU: Ziarele au şi anunţat că mi'aş fi dat demisiunea din direcţiunea Archivelor. Dacă mi-aş fi dat'o, aş fi recunoscut cu aceasta călcarea legei de către Cameră; aş fi recunoscut că sunt aci un product al călcărei de lege, şi n'am voit, n'am putut s'o fac. Da, n'am putut.

Călcatu-s'a legea sau nu? Este aşa sau nu este aşa? Domniile Voastre o veţi decide. Eu din parte'mi vă rog, D-lor, a primi demisiunea mea din Cameră, vă rog sinceraminte, vă rog cu stăruinţă, fiindcă dacă mi-aţi refusa demisiunea, ar fi a desaproba cele zise de D-l Ministru al Instrucţiunei publice, ar fi un vot de blam pentru D-l Ministru.

Plec dar din Cameră, mândru de a fi representat aci Craiova, primul copil al Prutului înfipt pe malurile Jiului, prima realisare în privinţa parlamentară a vechei zicători: bate toba la Craiova şi s'aude în Moldova, plec mândru că am stat câteva zile la un loc cu Domniile Voastre, cea dântâi Cameră eşită din votul secret, cea dântâi liberă espresiune a intimei cugetări a poporului român (Aplauze.); plec mândru şi cu consciinţa liniscită că mi'am făcut datoria.

CHIŢU: D-lor, sunt surprins de demisiunea motivată dată de D-l Hasdeu din mandatul de deputat. Cer cuvântul!
VOCI: Închiderea discuţiunei!
LECCA: Supun la vot închiderea discuţiunei.
VOCI: Daaa!
LECCA: Închiderea discuţiunei se primesce.
VOCI: La vot!
LECCA: Se procede la votul cu bile pentru demisiunea D-lui Hasdeu. Votanţi: 95, majoritate absolută: 48. (Rumoare. Deputaţii încep să voteze.)

CORTINA

ACTUL II

Arhivele Statului de la Mănăstirea Mihai Vodă din Bucureşti.

O cameră mare, cu două uşi: una în stânga (1; se subînţelege şi când nu este numerotată) şi alta în peretele din spate (uşa 2), din apartamentul Directorului General.

Dulapuri cu rafturi de cărţi, două fotolii, o masă lungă, masivă, înconjurată de scaune. Pe masă sunt cărţi şi trei testele cu hârtie de scris, trei călimări, tocuri cu peniţe, o foarfecă, un ghem de sfoară şi un clopoţel. Pe peretele din spate, Mihai Viteazul – gravura lui Saedeler, mare, Diploma Leopoldină a lui Constantin Brâncoveanu, ambele înrămate, şi o pendulă de perete, ce merge ceas.

Acţiunea se petrece la 2 iulie st. n. 1886.

TABLOUL I

SCENA 1

Hasdeu şi Iulia Hasdeu

HASDEU (Se vede că s-a întrerupt din scris.)**:** Important este ca tu, Lilicuţo dragă, să'ţi sporesci faima şi să nu uiţi niciodată să cinstesci numele ţării, numele poporului român şi numele familiei: trinitate la fel de sacră ca şi Sfânta Treime.
IULIA: Scii că asta fac şi o voi face şi de-aci 'nainte, tată dragă.
HASDEU: Acum să ne întoarcem la lucru.
IULIA: *Asta musik ţe plaţe la mine!*, vorba Regelui nostru drag. *Allons, enfants!* (Lucrează amândoi mai departe.)
HASDEU (În timp ce pendula bate de cinci ori.): S'au făcut orele cinci de dimineaţă. Mamiţa aduce cafeaua.

SCENA 2

Aceiaşi şi D-na Hasdeu

D-NA HASDEU (Intrând pe uşa 2, cu o tavă cu două ceşti de cafea.)**:** Ora-a cincia a sosit, Servitoarea s'a ivit. Măcar azi s'o fi scutit!
IULIA: Sărut mâna, Mamiţă.
HASDEU: Dragă Iuliă, nu putem trezi servitoarea pentru o simplă ceaşcă de cafea.
D-NA HASDEU: Da-aa?! Atunci pentru ce-o plătim? Numai ca să să 'mbuibe şi să să umfle de somn?
HASDEU: Las' că'n timpul zilei ai tu grijă să nu stea o clipă pe scaun. Dar nu putem trezi toată ţara, numai

pentru că Hasdeu şi fiia lui beau cafeaua la cinci ore de dimineaţă.
IULIA: Şi şi lucrează.
D-NA HASDEU: Da, Domnul Hasdeu şi Domnişoara Iulia lucrează, iar Servitoarea dormitează. Şi când să scoală, le face cafeauă de smoală.
HASDEU: Vorbesci în versuri, dragă Iuliă.
D-NA HASDEU: D'apoi bine, amice, eu n'am fost poetă?
HASDEU: Ba da, dar tu ai ales să te sacrifici. Anticii încă au constatat că nu există faptă măreaţă, căria să nu'i sacrifici o jertfă pe măsură. Şi la noi, *Legenda Mănăstirii Argeşului* consemnează că Meşterul Manole a sacrificat'o pe soţia sa, Ana.
D-NA HASDEU: Eu sunt jertfa familiei noastre.
HASDEU: Iuliă dragă, fac eu cafeaua. Te asigur că n'o să fie mai proastă.
D-NA HASDEU: Mda, Domnul a învăţat să facă şi cafele. Că pecadilele nici atâta nu sunt în stare.
HASDEU: Dragă Iuliă, fă socoteala banilor mei, dar s'o faci cu sânge rece, şi vei vedea dacă poate să'mi mai rămână măcar o para pentru fleacuri. Cele trei lefuri ale mele: de la Archive, de la Universitate şi de la Consiliul Permanent nu se urcă mult peste 1.000 lei, socotindu-se scăderile.
D-NA HASDEU: De la *Dicţionar* nu să pun?
HASDEU: Săpun, nesăpun, cum să intru în banii Regelui? Să termin Tomul I întâi.
D-NA HASDEU: Da termină'l odată! Da' cum să'l termini, dacă te ţii de pecadile? O făscioară anu trecut şi alta anu ista.
HASDEU: Jumătate de tom. Până la toamnă va fi gata şi a 3-a făscioară.

D-NA HASDEU: Fiindcă suntem noi aici şi nu mai perzi timpul cu toate farfuzele.
HASDEU: Eşti profund nedreaptă, dragă Iuliă! În decurs de douăzecişitrei de ani ai căsătoriei noastre, spune tu singură dacă n'am fost eu acela care am combătut totdauna orce idee de despărţire sau de divorţ?
D-NA HASDEU: N'am putut să te las, eşti mare patriot.
HASDEU: Pune numai 15 fr. pe zi pentru piaţă, deşi mai totdauna se mai adaugă 1 fr. sau 2 în cursul zilei, face 450 fr. Baia 60 fr., tutun 60, lumânările, ceai, apă etc. cel puţin 40 fr., bucătăreasa 48 fr... Ce mai rămâne pentru birjă, haine, ghete etc. ? Nu mai vorbesc de cheltuelile extraordinare.

La Paris tu scii bine cât vă trimit în fiece lună. Plus suplemente, ca să faci tu pomeni cu o nebună, al cărei tată e o canalie, şi să-i plătesci camera, coroanele şi birjele.
D-NA HASDEU: Eşti rece şi insultător pentru noi, amice, D-tale nu-ţi pasă de năcazurile altora, să vede egoismul inimii D-tale. Biata Ana Petrescu era silitoare, nu puteam s'o las s'o arunce ca p'un câne'ntr'un şanţ, am îngropat'o cuviincios, cu preot şi celelalte trebuincioase. N'am făcut decât ceea ce orice om cu puţin suflet ar fi făcut, şi cu atât mai mult că era Româncă.
HASDEU: Pentru voi sum în stare să mă omor ca să nu vă lipsească nemic, dar nu mă faceţi a munci şi pentru alţii.
D-NA HASDEU: Eu nu înţeleg di ce atâta furie pentru ca să nu să deie un ban pentru o faptă atât de umanitară, pe când astă vară ţ-ai fi dat şi perciunii numai de a plăti birje peste birje în toate *zilile* pentru a aduce şi a conduce pe D-şoara Marie, care în adevăr nu e demnă nici de milă, nici de stimă.

Eu risipesc paralele D-tale cu nebune, şi D-ta nu risipeşci când plimbi pe la Sinaia pe D-şoara Marie, care desigur nu e decât o canalie cu tot neamul ei.

Eu cel puţin, şi daca am cheltuit ceva, am conşciinţa că am făcut un bine; D-ta nu cheltueşci decât pentru nişce nemernice ca F... O... M... şi celelalte...

(Iese pe uşa 2.)

SCENA 3

Aceiaşi, fără D-na Hasdeu

IULIA: S'a sculat cu faţa la saltea, Mamiţa.

HASDEU: Nu sciu ce frustrări are, că nu'i intră nimeni în voe.

IULIA: Nici vechile prietene nu le visitează.

HASDEU: Asta îmi mai lipsea, o ceartă ca la uşa cortului! Dar să lucrăm mai departe, că numa-numa ne vom trezi cu D-l Mumuianu la uşă.

IULIA: Bine, tată dragă. (Scriu amândoi.)

SCENA 4

Aceiaşi şi C. D. Mumuianu

MUMUIANU (Ciocăneşte la uşă şi intră cu o mapă sub braţ; pendula bate de opt ori.): Bună dimineaţa, D-le Director! Sărut mânuşiţele, Domnişoară Iulia!

HASDEU: Bună dimineaţa, D-le Mumuianu! (Îi întinde mâna). Ia loc, te rog.

IULIA : Bună dimineaţa, D-le Subdirector. Şi mă scusaţi că mă retrag.

HASDEU: Bine, Lilicuţo dragă. (O sărută pe frunte.)

IULIA: Zi bună, D-le Mumuianu! (Iese pe uşa 2.)

MUMUIANU: Sărut mânuşiţele, Domnişoară Iulia!

SCENA 5

Hasdeu şi Mumuianu

HASDEU: Ce se mai aude despre Daci, D-le Mumuianu?
MUMUIANU: Încă de dimineaţă, de la 7 ore, au început a năvăli la Dumneavoastră popi, dascăli, profesori şi profesoriţe, cu fel de fel de stăruinţe.
HASDEU: Spune-le să ia hârtiile de la Minister. După Facultate voi fi şi eu acolo, cu o oră înainte de şedinţa Consiliului Permanent.
MUMUIANU: Dar mai sunt studenţi la Universitate?! Nu sunteţi în vacanţii?
HASDEU: Cu atât mai bine. Voi avea doă ceasuri în plus pentru *Etymologicum*, la care trag în jug ca un bivol, zi şi noapte. Ce muncă, Dumnezeule! Mai am de făcut câteva corecturi.
MUMUIANU: Băiatul de la tipografie a venit şi el.
HASDEU: Să intre şi s'aştepte. Am să mă zoresc. A fost musai să dorm patru ceasuri. Altfel, excesul de muncă tâmpesce geniul.
MUMUIANU: Sunteţi modest, D-le Director!
HASDEU: Uiţi ce-a păţit Eminescu.
MUMUIANU: Au venit şi domnii care pleacă la studii în străinătate.
HASDEU: Poftesce'i imediat! Viitorul sciinţei românesci nu poate fi ţinut la uşă. Cu atât mai mult la uşa lui Hasdeu. Cheamă Feciorul să le toarne câte o carafă de bragă rece.
MUMUIANU: I-am poftit în antecameră. (Deschide uşa.) Intraţi, domnilor! (Iese pe uşa 2.)

SCENA 6

Hasdeu, Ioan Bianu, Lazăr Şăineanu, Ioan Bogdan, Nicolae Iorga, Ilie Bărbulescu, Un Tipograf şi Un Fecior

TINERII (Intrând.): Bună ziua, D-le Profesor!
HASDEU: Intraţi sănătoşi, tineri studioşi! (Le strânge mâna.) Aşezaţi-vă pe unde puteţi!
TIPOGRAFUL: Săru'mâna, D-le Hasdeu. Sunt de la Tipografia D-lui Socec. M'a trimis să iau manuscriptul.
HASDEU: Sciu. Bună dimineaţa. Te rog să aştepţi la spatele meu.
FECIORUL (Intră pe uşa 2 şi vine în faţa lui Hasdeu.): Săru' mâna, Conaşule! M'a trimis D-l Mumuianu să vă aduc bragă. Da' n'avem.
HASDEU: Atunci fiecare să servească ce'i poftesce inima. Eu cu D-l Mumuianu bem ceai. Dar am şi cafea. Şi ţigări, căci sciţi de la Facultate că fumez ca un Turc.
ŞĂINEANU: Azi nu v'am văzut aprinzând vro ţigară.
HASDEU: Peste zi vine să lucreze cu mine fie-mea, Iulia, şi vreau să'i cruţ plămânii ei cruzi.
BIANU: Atunci, în semn de solidaritate, nu fumăm nici noi.
HASDEU: Puteţi bea coniac franţusesc. De la Diogène Maillart, în atelierul căruia Iulia ia lecţii de pictură în ulei.
BIANU: Contaţi pe noi.
HASDEU: Puteţi să'l beţi tot, eu nu beau de fel. În copilăria mea de la Cristinesci, tatăl meu a invitat la moşie un înalt funcţionar Rus, venit în inspecţie la Hotin. În şură, Ruşii au dat de tocitoarele în care fermentau prunele pentru ţuică.
BOGDAN: I-a atras mirosul.
BIANU: Şi au beut din ele.

HASDEU: Cu ulcelele din blidar. Până n'au mai putut. Zicând că nu mai văzuseră aşa campot. Porci hărbareţi, cum îi caracterisau pe Muscali, în graiul lor fără etichetă, ţăranii din Basarabia, porci, porci hărbareţi, cuvîntul hărbareţ aplicându-se numai la porci şi la Muscali.
BIANU: Şi ce-au păţit?
HASDEU: I-au cărat cu tărgile. Imaginile acelea nu'mi es din minte. Să te scape cineva în noroi şi să grohăi. De-atunci, orce băutură alcoolică îmi repugnă. (Către Fecior.) Ce stai, Fecior? Doă ceaiuri pentru mine şi D-l Mumuianu.
ŞĂINEANU: Şi pentru mine.
BIANU: Coniac.
BĂRBULESCU: La fel.
IORGA: Eu închin o cafea.
BOGDAN: Coniac.
HASDEU: Ceai şi pentru D-l Ispirescu.
TIPOGRAFUL: D-le Hasdeu, eu nu sunt D-l Ispirescu.
HASDEU: Pentru mine, tipograf este sinonim cu Ispirescu. De unde scii că 'ntr'o zi n'o să devii şi Dumneata Un culegător-tipograf ? (Feciorul iese pe uşa 2.)

SCENA 7

Aceiaşi, Mumuianu şi Take Pandrav

BIANU: Scim că azi e o zi mare, D-le Hasdeu. Mergem cu toţii la Paris. Avem acordul D-lor Ion Ghica şi Alexandru Odobescu.
HASDEU: Peste capul meu?
BIANU: Vom face acolo o comunitate românească solidă.
HASDEU: Atunci rămâneţi acasă! Mai comunitate ca la Bucuresci, ce vreţi? Sau, duceţi-vă pe banii voştri.

Imediat! Dar gândiţi-vă că acum 10 ani plăteam tribut Turcilor, iar acum vrem să ne comparăm cu ţările cele mai avansate. Pentru modernisarea României, eforturile Statului sunt colosale, iar în acest efort am reuşit să fie incluse şi Filologia şi Istoria.

MUMUIANU (Intrând pe uşa 1.): Am regulat toată lumea de-afară, D-le Director.

HASDEU: Minunat. Acum aşază-te. Iar Domniile Voastre, dacă rămâneţi, luaţi aminte la ce vă aşteaptă ca Directori aici. Martori muţi, ca sfinţii din Biserica lui Mihai Vodă.

IORGA: Ochi şi urechi, D-le Profesor.

HASDEU: Rămâi şi D-ta, D-le Ispirescu. Mai devreme sau mai târziu, toate ajung sub ochii tipografilor.

Acum, între noi, D-le Mumuianu.

MUMUIANU: Ascult.

HASDEU: Documintele originale nu vor eşi din Archive decât pentru Exposiţia Universală. Indiferent cine le cere. Statele mari şi cele mai culte conservă cu sfinţenie actele secolilor trecuţi şi cheltue pentru clasificarea lor. Chiar şi a acelora din secolul present.

Continuăm să eliberăm copii autentificate. Neabătut.

MUMUIANU: Neabătut, D-le Hasdeu.

HASDEU: Te rog să nu te comporţi ca Pristanda-ul lui Caragiale. Doar eşti Director adjunct.

MUMUIANU: Subdirector, D-le Director General.

HASDEU: În fine...

D-l Arbure a făcut *Catalogul Bibliotecii*?

MUMUIANU: A făcut trei cataloage deosebite. Le-a depus cu acest raport. (I-l întinde.)

HASDEU (Scrie.): „Directorul General va mulţumi personal D-lui Arbure.” Altceva?

MUMUIANU: Arhivele din Cracovia au trimis copiile a 58 de documente depistate de Dumneavoastră.
(I le întinde.)
HASDEU (În timp ce le răsfoieşte.): Greu ne mai vin aceste documinte din Archivul Regesc Polon. (Scrie.) „Se va mulţumi D-lui Adolphe Dygasiński pentru controlul sciinţific al documintelor. Se va solicita Ministerului să se trimiţă la Cracovia 87 florini, pentru copişti." Altceva?
MUMUIANU: Biblioteca Universităţii din Strassbourg (Îi întinde petiţia.) ne solicită publicaţiunile, iar Arhivele Statului din Bologna şi din Veneţia (Îi întinde adresele.) Legile şi Regulamentele renumitelor noastre Arhive, modul aranjatului, impiegaţii şi alte informaţii. Consulul general al Regelui Italiei ne scrie că, prin binevoitorul nostru concurs, vom întări legăturile intelectuale între noi şi Italia.
HASDEU (Scrie rezoluţia.): „Se încuviinţează. Se repartisează D-lui Subdirector Onciul."
Administraţiunea Domeniilor Statului a cerut în scris translatorul de elină?
MUMUIANU: Nu. D-l Pandrav a venit personal şi mi-a strigat cu o violenţă stridentă că n'o să vedeţi cerere scrisă de la el.
FECIORUL (Deschide uşa 1.): Domnul...
PANDRAV (Îmbrânceşte Feciorul şi intră nervos.): În lături! E o şicană pe care mi-o faceţi de ani de zile!
HASDEU: Fără ţipete, D-le Pandrav. Liniscesce-te, să ascultăm şoaptele raţiunii.
PANDRAV: Înalta posiţiune ce ocup ca Director al Administraţiunii Domeniilor
HASDEU (Imitându-l.): ţi-a însuflat, în curs de şapte ani, a stărui a se trece la Domenii condicele mănăstiresci şi alte

acte, ceea ce m'a pus pe gânduri asupra substratului acestei aspiraţiuni.

PANDRAV: D-le Hasdeu, nu permit.

HASDEU: Da' eu cum voiai să permit permutarea Secţiunii Bunurilor Publice, care formează partea esenţială a Archivelor? Să permit adică desfiinţarea institutului Archivelor?

PANDRAV: Aşa puteam lua şi paleografii, cunoscători şi ai limbilor slavă şi greacă. Fiindcă o Şcoală de Paleografie şi Arhivistică nu există.

HASDEU: Vezi dar că lipsa ei este resimţită şi la Domenii.

PANDRAV: Aţi reuşit să formaţi un corp al arhiviştilor, specialişti chemaţi cu luminile lor la diferite ministere.

HASDEU: Îmi pare bine că raţiunea a coborât între noi. Acum luaţi loc şi scrieţi cererea *manu propria*. O înregistrăm şi'l luaţi imediat pe D-l Georgescu.

PANDRAV (Scoate o hârtie din buzunar.): E scrisă.

(I-o întinde.)

HASDEU (Scrie şi rosteşte.): Se aprobă. (Strigă.) Fecior!

FECIORUL (Intră pe uşa 1.): Ordonaţi!

HASDEU: Condu'l pe D-l Pandrav la D-l Georgescu.

PANDRAV: Mă duc la Minister să reclam.

HASDEU: Sunteţi liber. (Pandrav şi Feciorul ies.) D-le Mumuianu, o coală cu antet, te rog, să scriu şi eu Ministrului.

MUMUIANU: Poftiţi!

HASDEU: Mulţumesc. (Scrie şi rosteşte.) „D-le Ministre,

Subsemnatul, mândru de recunoascerea calităţilor impiegaţilor Archivelor, am rugat Ministerele să'i solicite în scris – *scripta manent* – ca să ţinem o evidenţă mai presus de orce critică. Ceea ce a iscat reacţii de diferite intensităţi.

Cunoscând şi gustul DVs. pentru ordine, Vă rog să cereţi Ministerelor ca solicitările să ne fie făcute numai în scris.

Bine voiţi, D-le Ministre, etc.,

Director General, B. P. Hasdeu

Excelenţei Sale Ministrului Tit Maiorescu."

(Îi întinde hârtia.)

MUMUIANU: Văd că aţi scris „E smintit Maiorescu".

HASDEU: Am scris „Excelenţei Sale Min. Tit Maiorescu" cu prescurtări. Trimite'i originalul, căci îmi cunoasce scrisul încă de la Iaşi.

MUMUIANU: Observ că ministru este D-l Sturdza.

HASDEU: Aşa'i, Maiorescu nu mai e de zece ani. Cu toate astea, figura lui mi-a apărut cu atâta intensitate, că am crezut în acea realitate. Realitate magică, efect al telegrafiei iubirii. Dar ce iubire e între noi? O fi punând el ceva la cale. Voi afla ce anume?

MUMUIANU: Poate azi, la Consiliu.

HASDEU: Că bine zici. Poftim, am schimbat: D. A. Sturdza. Alte cestiuni?

MUMUIANU: Arhivele Statului de la Belgrad, prin Ministerul Afacerilor Străine al Serbiei (l-o întinde) cer Regulamentul Arhivelor şi alte piese, ca să se organiseze după modelul nostru. Ne-a adus'o un curier al D-lui Ambasador Costa Magazinovici.

HASDEU: Răspundem favorabil. Transmite'i D-lui Ambasador că'i duc răspunsul personal. Altceva?

MUMUIANU: Mâine or să vină D-nii Burelly, Săvulescu şi Cerchez pentru proiectul Palatului Arhivelor.

HASDEU: În sfârşit, şi-au dat sama, şi Ministerul şi Guvernul, că este înspăimântător să se tolereze starea deplorabilă în care se află localul Archivelor. Dar până

mâine va fi un veac. Să'l convoci şi pe fostul Director, Grigore Mano, să fie şi unul din vechii de la noi.
MUMUIANU: Îl voi convoca.
HASDEU: Şi pe D-l Onciul, să auzim şi părerea viitorului. Şi pe Kogălniceanu şi Tocilescu, pe arhitectul Ion Mincu, pe Constantin Esarcu, ctitorul monumentalului Ateneu Român, care a început a se zidi acum, şi pe D-ta, bineînţeles.
MUMUIANU: Am reţinut.
HASDEU: De la 1862 până azi, toţi Directorii: Bengescu, Bolliac, Aricescu, Mano şi eu ne-am făcut datoria de a atrage luarea aminte asupra necesităţii urgente de a se clădi un edificiu pentru acest deposit de tesaure. Cred că Palatul Archivelor trebui construit în stil bizantin, în jurul Bisericii lui Mihai Viteazul, ca o mănăstire-cetate a istoriei naţionale.
MUMUIANU: Pentru poimâine, D-l Şef de Divisie Arion ne-a rugat, în numele D-lui Ministru, să'i primim (Îi întinde adresa.) pe Profesorii de la Sofia Dimitrie Agură, fost Ministru, şi Liubomir Miletici, care vor să visiteze Arhivele.
HASDEU (Scrie.): „D-l Hasdeu îi va primi personal. Li se vor pune la dispoşiţie actele de care au necesitate. D-l Petruţiu se va consemna în Archive în acea zi." Altceva?
MUMUIANU: Documente interne pentru mersul lucrărilor (I le întinde. Hasdeu începe să le semneze.): referate pentru hârtie de scris, cerneală, peniţe, sfoară de legat, ceară pentru sigilii, plicuri, cutii de carton pentru conservare, gaz pentru lampe, şi facturi de la furnizori, pentru contabilitatea Ministerului.
HASDEU: Am semnat câteva. Restul le las în sama D-tale. (Le restituie.)
MUMUIANU: Voi avea grijă. Pot să mă retrag?
HASDEU: Nu bei ceaiul?

MUMUIANU: Îi spun Feciorului să mi'l aducă în chilie. (la mapa.)
HASDEU: Bine. Zi bună!
MUMUIANU: Şi Dumneavoastră! D-lor!
TINERII: La revedere, D-le Subdirector!
(Mumuianu ia mapa şi iese pe uşa 2.)

SCENA 8

Aceiaşi, fără Pandrav şi Mumuianu

HASDEU: Văd că aţi rămas toţi. Putem sta de vorbă.
BIANU: Donc, un petit séminaire avec musiu Hasdeu.
HASDEU: Voia Dumneavoastră ca la Banul Ghica!
BIANU: Aşadar (imitându-l pe Hasdeu) „– Bianu!, etimologia cuvântului *Pulpudeva*. Clămpăne!" [BIANU:] „– Ăăă..." [HASDEU:] „– *Abrud, abur, Acidava, Alburnus, Alutus, Amaradia, Araros, argea, Argedava, Argessis, baci, balaur, bară, barză, bască, Berzobis, Bicilis, bordei, brad, brânză, bunget, Burbea, Burebista, Buridava, Bustea, buză, Buzeus, Capidava, Cauca, cioară, Clepidava, Cotys, Crisius, Cumidava, dakoi, Danubius, dava, Decebal, Dierna, doină, Drobeta, Dromichete, Gebeleizis, Germisara, Geţia, ghiob, ghiuj, Gilort, Helis, Helivacia, Hierasus, Istros, Jaleş, Jiu, Magula, mal, maldac, Malva, Maris, mazăre, mânz, Mehadia, melc, mire, murg, Mutria, Naparis, Napoca, Oroles, Pelendava, Petrodava, Pieporus, Piroboridava, Porolissus, Potaissa, Prut, Ramidava, raţă, rânză, Rhabon, Rubobostes, Sacidava, Samus, Sarmizegetusa, sâmcea, stână, Sucidava, şopârlă, Tamasidava, Tiarantos, Tibiscus, traistă, Transmarisca, Ţundră, urdă, vatră, Zalmodegikos, Zamolxe, Zargidava, zimbru, Ziridava, Zoltes, Zusidava*."

[BIANU:] „– Ăăă...” [HASDEU:] „– Măgar bătrân, coropijniţă bătrână, te-am prins cu lecţia ne ’nvăţată ! (Se adresează, pe rând, celorlalţi, din ce în ce mai tare, enervat.) Ăl-laltu ! Ăl-laltu! Ăl-laltu! Troglodiţilor, eşiţi din pesceră, să auziţi ce cuvinte se vorbesc afară!”

HASDEU: Chiar aşa am fost?!

BIANU: Nu, aşa înţelegeam eu. Dumneavoastră aţi fost excesiv de politicos. (Îl imită iar.)

„– Vrei D-ta, D-le Bianu, să ne amintesci cum îi caracterisa Zilot Românul pe Ruşi ?” [BIANU:] „– În *ultima cronică română din timpul fanarioţilor*, Zilot îi caracterisa pe Ruşi «Lupi sub pielea oii: de la împărat la proletar.»” (Îl imită iar pe HASDEU.): „– Mulţumesc. Dar, mai ales Heliade Rădulescu, părintele literaturii române. Heliade s’a răsboit cu Ruşii toată viaţa. Ţi-aduci aminte de a doua epistolă către Români, D-le Bărbulescu?”

BĂRBULESCU: „Am desvălit – zice Heliade – am desvelit înaintea soarelui cabalele protectoratului răpitor, cabale de mai mult de un secol, smuls-am masca ţarului şi am înfierat pe acest faraon de la Nord, am însemnat cu Crucea pe Dracul de Miazănoapte...”

BIANU (Continuând să-l imite pe HASDEU.): „– Continui D-ta, D-le Şăineanu?”

ŞĂINEANU: Heliade urmează: „Această Rusie care vă trimise zavera cu Ipsilante, care vă aduse ciuma, holera şi Regulamentul Organic la 1828, care vă făcu a mânca humă şi coji de copaci luându-vă făina şi mălaiul; această Rusie ce v’a preparat omorul, focul şi prada averilor la 1848, tot această *ortodoxă* şi *protectoare* putere nu încetează prin uneltele sale a vă turbura din nou pacea...”

BIANU (Continuând jocul.): „– Când oare vorbesce Heliade: la 1850? Sau, tocmai astăzi?!”

IORGA: Şi aceste cuvinte la 1850 le repetau cu Heliade: Christian Tell, Gheorghe Magheru, fraţii Golesci, fraţii Brătieni şi legiunea tuturor adevăraţilor Români.

BIANU (Continuând.): „– Drept răspuns, Muscalii vindeau pe la sate iconiţe de sfinţi, nesce mâzgălituri eftine şi proaste, finanţate de ţarodoxia Papei de la Neva. Şi fiindcă Românii le luau mai mult gratis, Rusia striga: «Vedeţi că poporul moldovenesc iubesce sfânta Rusie!», pe când în realitate ţăranii nu caracterisau pe Muscali altfel decât porci, mai ales porci hărbareţi."

Pot să'ntreb ceva, D-le Profesor?

HASDEU: Poftim!

BIANU: Ne-aţi spus la cursuri că memoria este un dat biologic. Că ea se şi cultivă, prin repetiţie, dar nu puneţi preţ pe memorare ci, pe gândire, îndemnându-ne să citim mult şi variat. Cu toate astea, ne-aţi cerut să învăţăm pe dinafară doar citatele despre Rusia. De ce această stăruinţă?

HASDEU: Pentru că Rusia stăpânesce o parte din pământul românesc şi este cea mai mare putere cu care ne vom înfrunta. Rusia este în stare să se lupte în acelaşi timp cu Europa şi cu Asia, şi să le învingă pe amândouă. Singura ei preocupare este armata. Doar am fost iunker în armata rusească.

ŞĂINEANU: Dar cu America nu se va bate?

HASDEU: America este un continent şi o ţară nouă, o naţiune în copilăriă, căreia bunicuţa îi va sporovăi felurimi de povesci. Şi n'ar fi singura pe care propaganda rusească s'o adoarmă. Propaganda... a doua forţă pe care se bizue Rusia, mai puternică decât armata ei, şi mai activă. O sciu din familie.

ŞĂINEANU: Din propria familie?

HASDEU: Când Rusia a ocupat jumătate din Moldova în 1812, bunicul meu, Tadeu Petriceicu Hasdeu, care

luptase împotriva Turcilor la Belgrad şi era să'şi piardă viaţa la Novi Pazar, în Serbia, s'a numărat printre naivii cari au crezut propaganda rusească.

BOGDAN: Anume că Rusia a eliberat Basarabia. Despre răpire sau rapt, nici o vorbă.

HASDEU: Pe când ţăranii – oamenii ţării, adică ai pământului acesta, ai terrei – proverbiali pentru mintea lor conservatoare şi judecata dincolo de aparenţe, fugeau pe capete peste Prut, din faţa ultimei năvăliri barbare, bunicu şi-a luat familia bejenită în Polonia şi a venit la Hotin, unde stră-stră-străbunicul său Efrem fusese pârcălab al cetăţii.

BOGDAN: Zicea Miron Costin: „Şi în câteva rânduri au trimis Vasilie Lupu la Hâjdeu, carele era pârcălab pus de Gheorghe Ştefan Vodă,"

IORGA: „ce nici într'un chip n'au vrut să dea cetatea."

HASDEU: La Hotin, dar, s'a întors bunelul meu, orbit de propaganda rusească. Propagandă care l-a prins şi pe tatăl meu, când Rusia, după Pacea de la Adrianopole, din Septembrie 1829, a „eliberat" şi restul din Moldova.

BĂRBULESCU: Şi Muntenia toată, până când Turcia avea să'i plătească despăgubirile de răsboi.

HASDEU: Atunci tatăl meu, student la Harcov, i-a trimis ţarului o odă. Odă în limba română.

Cum de a evoluat acest tînăr, de la ridicarea în slavă a ţarului, la ura nemărginită faţă de Rusia, este o întrebare la care să găsiţi răspuns singuri.

ŞĂINEANU: Cum, D-le Profesor?

HASDEU: Fie descoperind Rusia aşa cum este – Rusia ce l-a făcut pe tata să mă sfătuească să mă feresc de Ruşi ca de Diavol –, fie studiind realităţile oribilului jug muscălesc din Basarabia, cu despotismul, cruzimea şi barbaria lui. Cert este că, deşi tatăl meu trăia în Basarabia „eliberată de Rusia de sub jugul otoman", el

considera România – încă „dependentă de Imperiul Otoman!", nota bene – o ţară ferice. Şi asta numai după 50 de ani de ocupaţie rusească! Uite aci, D-le Şăineanu, în scrisoarea asta!, căci conserv cu sfinţenie scrisorile primite, ceea ce mă face să vorbesc adesea cu tatăl meu. (la un teanc de 12 scrisori de pe masă, alege una şi i-o întinde.)

ŞĂINEANU (Citeşte.): „Voi pleca pe 23 ale lunii, din Iaşi." Scrisoarea este din Hotin, de la 2 Iulie 1867. „Mă voi vedea cu tine, voi face cunoscinţă cu soţia ta, vă voi binecuvânta, voi face un ultim serviciu patriei străbunilor şi a urmaşilor mei şi voi închide ochii în acea ţară ferice, căreia Dumnezeu i-a hărăzit un viitor măreţ."

HASDEU: Tata nu suporta asuprirea rusească nici după moarte. Iată, D-le Bianu! (Îi întinde o scrisoare.)

BIANU (Citeşte.): „În luna Mai voi sosi în Bucuresci şi... voi rămâne acolo pentru totdauna, ca să mor în sfântul pământ al lui Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazu..."

HASDEU: Nu'i epistolă în care să nu strige că renunţă la supuşenia rusă. Vrei D-ta, D-le Bogdan? (Îi întinde o scrisoare.)

BOGDAN (Citeşte.): „Sunt ferm hotărât să rămân definitiv în România. Motivul este că neamul meu nu este nici rusesc, nici polones, ci românesc curat."

HASDEU (Întinzându-i o scrisoare.): Te rog, D-le Bărbulescu!

BĂRBULESCU (Citeşte.): „Este necesar ca guvernul vostru să mă sprijine".

HASDEU (Întrerupându-l.): Toată Basarabia ar fi dorit să ceară sprijin guvernului, dacă i-ar fi putut scrie. Dar nici scrisorile tatei n'au ajuns toate la mine, deşi el găsise o cale prin Cernăuţi, utilisând poşta austriacă. Se plânge el odată (Citeşte dintr-o scrisoare.): „Tare mă mir că nu ai primit cele cinci scrisori trimise prin Cernăuţi – trei de la Novoselişte, două din Hotin." Îmi scria săptămânal, şi cu

toate astea eu am primit 12 scrisori cu totul. Iar în ultimii cinci ani ai vieţii, nici o scrisoare n'a mai scăpat vigilenţei rusesci. Nici însciinţarea morţii sale n'au lăsat să'mi fie comunicată, cânii de Ruşi...

Reia, D-le Bărbulescu.

BĂRBULESCU: „Guvernul... trebue să declare deschis că neamul Petriceico-Hâjdeu este neaoş din Moldova, curat românesc, că în istoria veche a acestui ţinut a jucat un rol de samă şi are drepturi la naţionalitate, adică acele drepturi recunoscute acum în Europa drept «sfinte»."

HASDEU: Tatăl meu, care nu şi-a împlinit menirea de savant, a căruia viaţă a fost sdrobită de hărţuelile poliţiei rusesci, ca „periculos la locul de trai", expulzat şi escortat de jandarmi, părintele care şi-a perdut un fiu în închisoarea politică, Românul care avea să ducă în mormânt durerea de a fi fost oprit să respire, măcar în treacăt, aerul României libere, avea încă naivitatea să creadă că Rusia îi va respecta dreptul la naţionalitate.

IORGA: Alexandru Petriceicu Hasdeu nu este primul savant român naiv în faţa Ruşilor. L-a precedat Dimitrie Cantemir şi, anterior acestuia, Niculae Milescu. Îmi este vie *Viaţa, faptele şi ideile lui Niculae Spătarul din Milesci*, din tinereţea Dumneavoastră.

HASDEU: Acum să ne punem de acord asupra burselor Domniilor Voastre.

Să aruncăm întâi o privire asupra cadrului în care vă veţi desfăşura activitatea viitoare. Dumnezeu ne-a aşezat în calea a trei imperii.

IORGA: Popor de ţărani, au venit imperiile în jurul nostru.

HASDEU: Deja bătrânul Cantemir a scris despre descrescerea Imperiului Otoman.

IORGA: *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae*.

HASDEU: Imperiul Habsburgic şi-a semnat decesul în 1867. Zăpăcită de turbatele mişcări ale embrionului unguresc şi amăgindu-se a crede că turbarea e semn de putere, Austria şi-a dat numele de Austro-Ungaria, ca doară-doară mica pocitură să se liniscească. Acum suntem la priveghi. Nu sciu dacă eu, dar voi sigur o veţi conduce pe ultimul drum. (Intră Feciorul, purtând o tavă cu o sticlă de coniac şi trei pahare; îi serveşte pe Bianu, Bărbulescu şi Bogdan.)

Rămâne perfida Rusie.

BOGDAN: Ca autointitulată eliberatoare a popoarelor, Rusia trebuia să ne restitue Basarabia imediat după Răsboiul de Independenţă. Sau, după proclamarea Regatului.

HASDEU: Pentru cine are memorie, ea va inventa o explicaţie.

ŞĂINEANU: Va inventa un popor nou: poporul moldovenesc. Cu limba lui proprie: limba moldovenească, diferită de limba română. Iar în ecuaţia eliberării, îi va înlocui pe Turci cu Românii şi'i va determina pe Basarabeni să'i urască pe Români.

HASDEU: Adică eu să'i urăsc pe tatăl şi pe fratele meu. Infernală cabală! Pravoslavnică.

ŞĂINEANU: Va fi politica ei în Basarabia.

HASDEU: Iată ce vă aşteaptă, dragii mei...

Acum să ne întoarcem la momentul de faţă. V'am pregătit şi câte o recomandare.

D-ta, D-le Ioan Bianu, te duci la Milano. Poftim scrisoarea către Graziadio Isaia Ascoli, (O ia şi o dă Feciorului, care iese.) membru onorar al Academiei Române.

BIANU: Sciu că manifestă interes pentru limba română şi pentru Români.

HASDEU: Dacă este vorba despre interesul pentru România şi pentru Români, treci pe la Florenţa, unde să faci cunoscinţa Profesorului Angelo de Gubernatis. I-am cunoscut, pe el şi pe Profesorii Ascoli şi Napoleone Caix, la Congresul Orientaliscilor de la Florenţa. Regretatul Caix mi-a făcut o visită în 1880 şi a stat chiar pe locul pe care stai D-ta. Am prânzit împreună şi l-am invitat şi pe Profesorul Frollo.
BĂRBULESCU: Ca să nu aveţi numai un singur Napoleon.
HASDEU: I-am trimis lui Gubernatis o listă cu 50 de scriitori Români, pentru *Dicţionarul biografic al scriitorilor contimporani*. Nu toţi i-au răspuns şi nu toţi i-au trimis şi fotografiile. Te implici D-ta?
BIANU: Nu s'ar putea să rămân la Paris? D-nii Ghica şi Odobescu ar fi de acord.
HASDEU: Persişti. Nu vă putem trimite pe toţi la Paris. Ar însemna a nărui totul. Eu nu'ţi poci sacrifica viitorul, pentru hatârul lui Ghica şi Odobescu.
BIANU: Ascoli e plicticos.
HASDEU: Contactul cu el îţi e indispensabil. Ţin la D-ta ca la un copil al meu, chiar cu pericolul de-a o păţi ca de la Tocilescu. Şi m'am gândit să te fac solid, solid mai presus de toate.
BIANU: Voi profita mult de la Ascoli.
HASDEU: Să urmezi şi cursul de paleografie, necesar unui linguist, ca şi unui filolog, ca şi unui istoric. Recomandare pentru toţi.
BIANU: Sper însă a nu mai merge un an şi la Madrid.
HASDEU: Vom vedea. Musai să avem un filolog care să scie şi spaniola.

La Paris te duci D-ta, D-le Lazăr Şăineanu.

ŞĂINEANU: Vă mulţumesc pentru entusiastul concurs pe care mi l-aţi dat şi pentru bunătatea părintească ce mi-aţi arătat totdeauna.
IORGA: Cu atât mai mult este de apreciat efortul de a'ţi obţine bursa, Şăinene, cu cât încă n'ai cetăţenia română.
HASDEU: Se va obţine şi aceea.
ŞĂINEANU: Condiţiunile impuse sunt drastice.
HASDEU: Important acuma este să devii linguistul strălucit pe care îl văz în D-ta. Poftim recomandaţiunea către Profesorul Gaston Paris.
ŞĂINEANU: Singura mea ambiţiune va fi de a fi folositor ţării căreia datoresc totul şi de a păşi pe urmele bărbatului genial care m'a călăuzit pe calea linguisticei.
HASDEU: Cred în capacitatea şi în caracterul D-tale.
ŞĂINEANU: M'am interesat deja asupra profesorilor, iubitul meu Profesor.
HASDEU: Îţi vor face toţi primirea cea mai binevoitoare. Treci să discutăm în amărunt ? Acum iar am o zi infernală. Abia am terminat corecturile la *Dicţionar* şi trebui să dau material pentru cules mai departe. După cum vedeţi, Tipografia stă la spatele meu şi nu'mi luaţi ca impoliteţă că lucrez şi în timp ce stau de vorbă cu Domniile Voastre.
ŞĂINEANU: Am să trec.
HASDEU: Am şi un interes personal, dorind sciri despre Iuliile mele, când întârzie să'mi scrie.
ŞĂINEANU: Mă copleşiţi cu încrederea ce'mi acordaţi, Magistrul meu.
HASDEU: D-ta, D-le Ilie Bărbulescu, te duci la Praga. E suficient să'ţi dau cartea de visită pentru Profesorii Jan Urban Jarnik şi Jan Gebauer. Se vor purta cu D-ta cu rară gentileţă. După ce deprinzi ceha, te duci la Zagreb, să înveţi croata. Apoi la Viena, la Profesorul Vatoslav Jagič şi la bătrânul Franz Miklosich. L-am mai trimis la

Praga pe Tocilescu, primul meu emul, care îmi mânca scrierile şi îmi scria că'mi va fi recunoscător toată viaţa.
BĂRBULESCU: Eu n'aş putea uita pe acela care mi-a voit atâta bine! Şi apoi, Dumnezeule, e atâta legătură sufletească între dascăl şi elev, încât dascălul ajunge parte întregitoare a firii elevului. V'o spun din toată inima, binevoitorul meu Magistru.
HASDEU: Lucrul bun făcut de Tocilescu a fost că, trimiţându'i făscioarele din cursul de *Filologia comparativă ario-europeă, cuprinzând grupurile indo-perso-tracic,*
BĂRBULESCU: *greco-italo-celtic şi leto-slavo-germanic*
HASDEU: le-a cetit cu Profesorul Alfred Ludwig. Care acum ne vorbesce limba „prea bine", cum spune el. Şi că i-a dat lecţii de română Profesorului Förster, care preda limbile romanice. Vă recomand să faceţi toţi la fel.
BOGDAN: Aşa, somităţile sciinţifice ne vor cunoasce mai bine ca popor şi, implicit, Istoria noastră.
HASDEU: Bine zis, D-le Ioan Bogdan. D-ta vei merge la Petersburg. Aş fi vrut să fiu eu în locu-ţi. (Intră Feciorul, cu o tavă cu un ceainic, o chisea cu zahăr, trei căni şi trei linguriţe, şi îi serveşte pe Şăineanu, Hasdeu şi Tipograf.) Nu pentru că îi iubesc pe Ruşi. Dimprotivă. Ci pentru a depune o lacrimă pe mormântul fratelui meu, Nicu. Mort la vârsta de 19 primăveri, când crisalida devenia flutur. Era o floare de bărbat, student la Belle Arte.
BOGDAN: Am să'i aprind o lumină.
HASDEU: Nicu a participat la o mişcare studenţească, te rog să nu te expui. Administraţiunea rusească este administraţiunea Diavolului. A păţit'o fratele meu, era s'o păţesc şi eu, care am suferit o condamnare la deportare în Siberia, ca un fel de nihilist şi pentru a fi încercat a descepta spiritele Basarabenilor

desnaţionalisaţi de diabolica politică a cabinetului de Petersburg.
BIANU: Şi cum aţi scăpat de damnaţiune?
HASDEU: N'am scăpat. Venit în ţară, mi s'a cerut extrădarea în 14 rânduri. Noroc cu sfântul Kogălniceanu. Care a răspuns că Românii au dreptul să trăiască netulburaţi în ţara lor.
BĂRBULESCU: Alegerea în Academia Imperială de Sciinţe din Petersburg v'a ridicat damnaţiunea?
HASDEU: Teoretic, da. Dac'ar fi aşa, aş putea revendica moşia de la Cristinesci. Deşi, orce avere am sacrificat'o cu plăcere când a fost vorba de România. Averea cea mai solidă e în capul şi în inima omului: învăţătură şi consciinţă.
ŞĂINEANU: Cristinescii unde se află ?
BOGDAN: În Basarabia, în judeţul Hotin.
HASDEU: Acolo vara e admirabil. Călduri mari nu sunt niciodată ca în Bucuresci, unde schimb cămaşa de trei ori pe zi. Avem lângă casă o grădină colosală, în care eu, când eram de 7 ani, făceam 7.000 de nebunii pe zi, urcându-mă în copaci şi jucându-mă cu un arici, de la care poate au rămas nepoţi sau strănepoţi.
ŞĂINEANU: Vă e dor de casa părintească.
BOGDAN: Cum să nu, dacă şi'n *Răsvan şi Vidra* D-l Hasdeu a scris că dorul ţării răsbate pân' şi'n sufletul de cal?! Departe de mine vârsta amintirilor, dar îmi îngădui o mărturisire. Eram copil în Braşov şi, ca orice Transilvănean, visam s'ajung în Bucuresci. Sciam că asta însemna despărţirea de ai mei, încât udam cu lacrămi cântul lui Răsvan, pe care l-am învăţat pe dinafară:
M'arunc pe cal ca vârtejul, înfig în coastă'i un pinten,
Murgul scutură din coamă, sboară vesel, fuge sprinten,
Şi cu cât sălta mai tare, şi cu cât mai mult sărea,

Mişcarea'i cea furioasă simţeam că mă răcorea,
Până ce'l lăsai în voe, asvârlind din mâni căpistru:
Calul, născut în Moldova, mă duse drept pân' la Nistru.
Nistru, apă românească, ce spumegă printre stânci,
Îngropând duşmanii ţării în vâltorile'i adânci!
Nistru, ale cărui unde altădată 'n zile grele
Apărau în loc de tunuri hotarele ţării mele!
Nistru!... Nistru!... Pân' acuma sciut-am să mă feresc
De-a trece pe lângă ţărmu'i, ca să nu mă ispitesc!
Şi să nu'mi aduc aminte că rămâi în ţări străine,
Pe când scumpa mea Moldovă nu'i departe de la mine!
Astăzi însă de nevoe mă simţii împins la mal,
Căci dorul ţării răsbate pân' şi'n sufletul de cal!...
(Feciorul iese.)

IORGA: Dor de ţară! Dor de ţară!... Iară sângele meu ferbe!

HASDEU: Aruncaţi peste inima mea butoae cu gaz... Acolo, la Cristinesci, i-am văzut de atâtea ori pe tata şi pe prietinul său, Costache Stamati, vecin la Ocniţa, petrecând în duioase amintiri despre fost-au-fost al Românilor. Poetul mă ţinea pe genunchi şi'mi povestea nesfârşitele vitejii ale lui Ciubăr Vodă. Tata îl admira mult, pentru că era versat în greaca veche şi nouă şi în franceză, şi pentru că învăţase la Iaşi, unde visa să ajungă orce Basarabean.

IORGA: Aşa îmi explic cum de autorul *Muzei românesci* i-a trimis lui Kogălniceanu, la „Dacia Literară", discursul lui Alexandru Hasdeu, *Suvenire de cele trecute, idee de cele de faţă şi arătare de cele viitoare ale Moldovei*.

BOGDAN: Iar când Filaret Scriban i-a cerut îndrumări, Stamati l-a trimis, citez, „către preaînvăţatul arheolog Român Basarabianul nostru D-l Alexandru Petriceicu Hasdeu, eforul şcolilor din Hotin."

BIANU (Luându-i vorba.): „Carele nu numai are desăvârşită erudiţie în cele patrioticesci sciinţe, şi ca un alt Cantemir ne face cinste română, dar apoi biblioteca sa este plină de cele mai rari cărţi a istoriografilor Daco-României." (Intră Feciorul pe uşa 2, aducând o tavă cu un ibric, o ceaşcă şi o linguriţă, şi îl serveşte pe Iorga. Chiseaua o ia de pe tava din faţa lui Hasdeu.)

HASDEU: Tata a avut cea mai cuprinzătoare minte pe care am cunoscut'o vrodată. De la el, prin iubire, am învăţat a fi Român şi creştin, căpătând puterea de a transmite flacăra naţionalismului. Dragostea către Patrie şi patrioţi şi către limba strămoşilor nu s-a stins niciodată în inima şi în cugetul său. Abia ocupaseră Ruşii Basarabia, când el şi-a pus la dispoziţia Divanului Principatului Moldovei multele sciinţe pe care le stăpânea, gest ce era să'l coste viaţa.

Pe D-ta te aşteaptă un drum lung în sciinţă, aşa că te rog iar să nu te expui.

BOGDAN: Oricât de lung, dar la întoarcerea în ţară n'aş vrea să mă arunce la Iaşi. Ce poţi face acolo fără arhive, fără biblioteci şi fără tipografii? O catedră nu poate prospera decât în Bucuresci, şi dorinţa mea e de a fi acolo unde pot aduce folos sciinţei.

HASDEU: D-le Bogdan, şi eu şi Maiorescu am fost întâi profesori la Iaşi. Cine ţi-a spus că în Iaşi nu sunt tipografii şi archive? Nu uita că te afli în biuroul Directorului Archivelor. Cât despre bibliotece, eu însumi am fost bibliotecarul Bibliotecei Naţionale. Şi am lăsat, în înţelegere cu tatăl meu, 4.000 de cărţi şi antice din biblioteca sa.

IORGA: Le-am văzut. Îţi sporesc gustul pentru Istorie.

HASDEU: Dar dacă ar fi să te duci la Chişinău? Ce archive şi ce bibliotece au lăsat Ruşii? Cu toate astea,

dacă Basarabia s'ar întoarce mâne la România, eu aş pleca primul acolo.
BĂRBULESCU: Mă duc eu la Iaşi. Să muncesc şi să urmez într'ale sciinţei brasda trasă de Magistrul generaţiei muncitoare şi cinstite de acum.
HASDEU: Aşa, D-le Bărbulescu. Familiarizarea D-tale cu limba rusă poate fi un câştig, D-le Bogdan. De când Petru cel Mare a pus piciorul pe pământul Moldovei, Ţările Române li s'au lipit Ruşilor de suflet.
BIANU: Ca marca de scrisoare.
HASDEU: Şi n'a fost răsboi cu Turcii, în care ei să nu fi încercat să le ocupe.
BOGDAN: Au fost ocupaţii vremelnice.
IORGA: Fiindcă, afară de răpirea Basarabiei, n'au putut mai mult.
HASDEU: În paralel, Ruşii au început să ne studieze cu lupa.
BOGDAN: Mă voi strădui să învăţ rusa la perfecţie, D-le Hasdeu.
HASDEU: Sciu că o vei face. (Feciorul iese.)
BIANU: La mulţi ani, D-le Hasdeu! Şi succese Iulicăi!
BOGDAN, BĂRBULESCU: La mulţi ani!
HASDEU: La mulţi ani şi succese şi voă! Şi mult noroc!
IORGA: În sănătatea Sultanului!
BOGDAN: Dă-o ferbinte pe gât, ca Logofătul Tăutu!
IORGA: Dragă, eu învăţ Istoria ca să nu repet greşalele trecutului.
BIANU: Chiar n'aţi beut niciodată, D-le Hasdeu?
HASDEU: Ba da, la botezul fiicei mele am închinat (Se ridică, deschide un dulap cu geamuri şi scoate o cupă.) din această cupă de argint. (O întinde lui Bianu.) Ca să păstrez tradiţia familiei.
BIANU (Citeşte inscripţia de pe cupă.): Alexandri Napoleoni Tadeo / Nato die XXV Aprilis MDCCCXI ex Valeria. /

Filio suo carissimo, Pater ejus exultans. / Tadeu Petru Hiżdeu. / Baptezato die 30 Novembris Ejusdem anni.
HASDEU: Şi tatăl meu a închinat din ea la botezul meu, la 5 Aprilie 1838, la Cristinesci.
BIANU: Închinaţi şi în sănătatea noastră!
HASDEU: Este botezul vostru?! Din ea nu va mai bea decât fiia mea, la botezul fiilor ei. Şi fiii ei, la botezul fiilor lor. Şi fiii lor, şi aşa mai departe. N'aş vrea să trec însă peste observaţia D-lui Iorga. Da, Ruşii n'au putut mai mult, deşi, chiar şi la 1877-78 ei ne-au hrăpit petecul din Sudul Basarabiei.
IORGA: Cele trei judeţe: Cahul, Bolgrad şi Ismail, pentru a fi riverani cu Dunărea.
BOGDAN: După ce Rusia se îndatorise a păstra integritatea teritoriului românesc.
HASDEU: Asta nu înseamnă că nu vor dori mai mult. Trebue să fim tot timpul în gardă. Şi să'i cercetăm şi noi pe Ruşi.
IORGA: Am făcut'o deja.
HASDEU: Sporadic şi fără metodă. (Venind drept la el.): D-ta, iubite D-le Neculai Iorga, vii de la Iaşi, de la o şcoală ce mă critică aspru. Dă'mi voe să'ţi dau laoparte bretonul socialist, care'ţi acoperă fruntea. Şi eu am fost socialist odată şi zolist. D-ta lucrezi serios şi nu mă miră că ai consultat la Iaşi cărţile în care bunicul şi tata au investit o avere. D-ta eşti una din perlele junei generaţiuni şi sciu că vei face lucrări solide. Ca să'ţi dovedesc simpatia ce'ţi port, ţi-am făcut o recomandaţiune către Louis Leger, care'mi cere pe cineva pentru *La Grande Encyclopédie*, în care vrea ca România să fie serios studiată. Cineva capabil de noţiţe scurte despre istoria şi geografia ţării nostre. Aşa îţi vei da sama de locul românilor în istoria universală. Vei fi

remunerat cu 10 centime rândul şi, cum te sciu harnic, îţi vei spori simţitor bugetul.
IORGA: Voi lucra cu toată tragerea de inimă.
HASDEU: Nu mă îndoesc. Şi nici de toţi cari sunteţi aci.
ŞĂINEANU: Altfel n'am fi.
HASDEU: Trebue să învăţaţi, să dovediţi că Românii, prin inteligînţa şi silinţa lor, sunt superiori celorlalte neamuri. Aveţi datoria sacră de a susţine bine numele naţiunii noastre. Căci sunteţi Români şi sunteţi elevii şi amicii lui Hasdeu.
BIANU: Să n'aveţi grijă, iubitul nostru Magistru.
IORGA: Pornim la drum cu tot avântul.
HASDEU: Chiar acum, căci trebui să mă ocup de *Dicţionar*. Voă pot să vă mărturisesc cât timp îmi ia această colosală enciclopediă. Am făcut un plan gigantic, şi acum ţine-te, Hasdeule! Planul meu întrece pe Littré şi chiar pe neamţul Grimm. Va eşi ceva monumental, pe măsura limbei române, care ea singură atârnă cât toate celelalte limbi romanice la un loc.
ŞĂINEANU: D-l Sturdza a spus în Academie că *Etymologicum* este adevăratul monument al limbii române.
IORGA: Nu sunt pictor, D-le Hasdeu, dar priviţi în jur ce tablou! Tot afirmaţi, în *Strat şi sub-strat – Genealogia popoarelor balcanice*, că popoarele balcanice, Românii, Grecii, Albanesii, Serbii şi Bulgarii, ne apar ca o singură familie strâns înrudită, ca un simposion de fraţi, de veri şi de cumnaţi. Parcă suntem în antica Grecie, cu Dumneavoastră Socratele nostru.
HASDEU: Adică, mi se pregătesce cucuta şi voi sorbi cupa amară şi ultimă. Dacă însă vreţi să socratisăm, atunci să păstraţi această normă filosofică simplă: „Când faptul ţii, adevărul scii."

IORGA: Îmi aduce aminte de decalogul istoricului, din *Istoria critică a Românilor*, cartea Dumneavoastră din tinereţe.

HASDEU: Păziţi întregul decalog, mai ales punctul 4.

Ţineţi şi Legea morală: „Iubesce şi ajută neamul. Iubesce şi ajută pe cine te iubesce şi te ajută."

BIANU: Te vom iubi mereu, D-le Hasdeu.

HASDEU: Nu uitaţi nici Legea socială: „Nu necinsti pe tine însuţi, ca să te cinstească alţii. Nu necinsti pe alţii, ca să te cinstesci pe tine însuţi. Nu necinsti munca, căci munca e vieaţă."

IORGA: „Munca tare, munca deasă, / Numai dânsa nu mă lasă, / Risipindu-mă, să mor", cum spuneaţi când aţi apărut pe ogorul literaturii române.

HASDEU: Simt eu că eşti şi poet, D-le Iorga.

IORGA: Mă voi strădui ca toate aprecierile să aibă acoperire. Şi pentru că mi'aţi arătat atâta grijă, să'mi daţi voe să recit poesia în care mă regăsesc: *Bradul*.

BIANU: Tinere, nu mi te'nchipuiam recitator.

IORGA: „Când arde soarele de Mai, / Când vântul iernei geme, / Măreţul brad, pe naltul plai, / Stă verde'n orce vreme. // O rădăcină de colos / Şi-a sfredelit în stâncă, / Şi de pe stâncă, maestos, / Mai sfredelesce încă! // Demult cu blocul de granit / El s'a făcut tot una, / Şi p'amândoi, necontenit, / Îi sgudue furtuna. // Şi lemn şi peatră la un loc, / Verdeaţa'i ne'ntreruptă, / Aspiră ger, îndură foc, / Cu trăsnetul se luptă! // La pept cu viforul turbat, / La cap cu norul rece, / D'atâţia ani nestrămutat / El tot aşa petrece. // D'ar fi să'i daţi în văi adânci / Odihnă desmierdată, / Răpindu'i viscole şi stânci / L'aţi omorî pe dată! // Când arde soarele de Mai, / Când vântul iernei geme, / Măreţul brad pe 'naltul plai / Stă verde'n orce vreme!"

N'am s'o uit – arc de curcubeu – până'n cea din urmă noapte a mea, şi şi atunci am să mă gândesc la *Bradul* Dumneavoastră. Ca la un *Brad* al meu. Care, sper să fie *bătrân*, cât mai bătrân cu putinţă.

HASDEU: O, dragul meu Nicu Iorga! Nici nu i'au dat bine àcele şi tuleele, că se şi vede *Brad bătrân*.

IORGA: Au fost tăind un brad bătrân / Fiindcă făcea prea multă umbră / Şi-acolo din lumina sumbră / Se auzi un glas păgân: // „O, voi ce'n soare cald trăiţi / Şi aţi răpus strămoşul nostru, / Să nu vă strice rostul vostru, / De ce sunteţi aşa grăbiţi? / În anii mulţi cât el a fost, / De-a lungul ceasurilor grele, / Sub paza crengilor rebele, / Mulţi şi'au aflat un adăpost. // Moşneagul, stând pe culme drept, / A fost la drum o călăuză / Şi'n vremea aspră şi hursuză / El cu furtunile-a dat pept. // Folos aduse cât fu viu, / Ci mort acuma, când se duce, / Ce alta poate-a vă aduce?"

HASDEU (Întrerupându-l.): D-le Iorga, mă înspăimânţi. M'apucă frigurile ca atunci când am aflat de moartea tatălui meu. Încetează şi nu te gândi decât la vieaţa pe care o ai înainte. Punct. (Strânge hârtiile la care lucrase şi le întinde Tipografului.)

D-le Ispirescu, poftim manuscriptul! Spune'i D-lui Socec să trimită în fiecare dimineaţă pentru materiale noui.

TIPOGRAFUL: Aşa fac. Bună ziua! (Iese.)

HASDEU: Mergi sănătos!

(Intră Feciorul, strânge repede tăvile şi iese pe uşa 2.)

Acuma, gata. V'am dat ceai, v'am dat coniac, v'am dat cafea, acum vă dau afară. Şi ca simbol, vă deschid uşa viitorului. (Deschide uşa.) Pe care să şi intraţi când vă veţi întoarce. Veniţi atunci savanţi independinţi. *Ave, vale!*

BIANU: Hai, valea!

TOŢI: *Valemus! Salve, Magister!* Sărutări de mâni D-nei şi D-şoarei Iulia! (Îi strâng mâna şi ies.)
HASDEU: Domniile Voastre veţi ridica naţiunea română.
BIANU (De afară.): Nu Poliţia ?!

SCENA 9

Hasdeu şi Iulia

HASDEU (Deschide uşa 2.): Lilica!
IULIA (De afară.): Da, tată dragă.
HASDEU: Poţi să vii, Lilicuţo dragă.
IULIA (Intrând pe uşa 2.): Numai cu mine eşti expeditiv, tată dragă.
HASDEU: Fac ce şi cât pot, Lilicuţa tatii. Directorul nu e pus la Archive ca monument. Parcă eu nu sciu că munca administrativă îmi mănâncă grozav din timpul sciinţific?! Să lăsăm însă vorba multă şi să mă ocup de *Dicţionar*. Repet, îmi trebui noă ani ca să termin tot.

SCENA 10

Aceiaşi, Take Ionescu şi Mumuianu

TAKE IONESCU (Intrând cu Mumuianu în urma lui şi auzind ultimele cuvinte ale lui Hasdeu.): Ce să termini, Domnule?, că până atunci ne termini pe toţi cu dispositiunile D-tale abracadabrante.
HASDEU: Cine eşti D-ta, de'ţi permiţi?...
TAKE (Luându-i vorba.): Sunt şi voi fi.
HASDEU: Mumuianu, ce mi-ai adus pe cap acest nebun?
MUMUIANU: D-le Director...

HASDEU: Chiamă soldatul să'l dea afară!
MUMUIANU: Este în pausă.
HASDEU: Chiamă un căprar sau pe sergent!
MUMUIANU: Sciţi că avem numai un soldat în gardă.
HASDEU: Ia o hârtie şi scrie la Minister!
MUMUIANU: Tocmai am primit răspuns. (Citeşte.) „D-le Director, D-l Ministru de Resbel mă încunosciinţează că îi este imposibil a vă da o gardă mai numeroasă."
HASDEU: Care e foarte numeroasă, ce să zic!
MUMUIANU (Continuă să citească.): „Astfel că, va trebui să rămâneţi cu garda actuală."
HASDEU: Ei, dacă tot rămân cu un soldat pe schimb, atunci mă descurc eu însumi. Tot am fost iunker în Răsboiul Crimeei. Analele Răsboiului vor fi consemnat duelul dintre camarazii de arme Prinţul Thaddée Petriceico Dieudonné, cum mă numeam, după moda franţuză, şi Baronul finlandes Meyendorff, cel mai bun ţintaş din Regimentul de husari al Contelui Radetzki. Cum eu, îndopat cu filosofie germană, eram nepăsător cu propria-mi viaţă, norocul Baronului a fost că l-am împuşcat vital.
TAKE: Mortal, vreţi să ziceţi.
HASDEU: Nu, D-le, vital! Eu am proprietatea termenilor. Ce noroc avea, dacă'l împuşcam mortal?! Meyendorff era protectorul meu... Dar eu nu sufăr nici cea mai mică insultă. Şi sum şi o natură violentă. (Caută într-un sertar şi scoate un pistol.) Te voi aranja, ca să nu uiţi toată vieaţa. De vei mai rămâne în vieaţă. (La vederea pistolului, Mumuianu se vâră sub masă.)
IULIA: Tată!
TAKE: D-le! (Îşi duce mâinile la faţă, într-un gest de apărare. Hasdeu pune pistolul pe masă şi scotoceşte iar în sertar.)

IULIA (Ducându-se spre Hasdeu.): Tată, să nu faci un gest necugetat! (la pistolul şi iese pe uşa 2.)

SCENA 11

Hasdeu, Take Ionescu şi Mumuianu

TAKE: Dacă'i aşa, am plecat. (Încearcă să iasă, dar nu nimereşte clanţa, bâjbâind cu mâinile în partea cealaltă.)
HASDEU (Renunţă să mai caute şi se repede la Take.): Nu, stai! Stai jos! Cine eşti şi ce poftesci? Dar să nu mai fii obrasnic, că te cârpesc! I-am dat eu palme căpitanului în front, în Războiul Crimeei...
MUMUIANU (leşind de sub masă.): Asta i-a adus D-lui Hasdeu condamnarea la deportare în Siberia. (Take se aşază pe jos.)
HASDEU: Nu, nu, stai pe scaun!
TAKE: Aţi zis să stau jos.
HASDEU: Pe scaun! Şi nu mă fă să scot şi celălalt pistol, căci nu mai e pentru duel. (Take se aşază pe scaun.) Ia loc şi D-ta, D-le Mumuianu!
MUMUIANU (Aşezându-se.): Mulţumesc, D-le Director General.
HASDEU (Aşezându-se şi el.): Aşadar, cine eşti?
TAKE: D-le Director General, sunt Take Ionescu, avocat din Ploesci.
HASDEU: A! Ploescean de-al nostru, adică de-al lui Caragiale.
TAKE: Nenea Iancu e un amic de-al meu.
HASDEU: Apăi de ce n-ai spus de la 'nceput, puicusorule?
TAKE: Fiindcă nu m'aţi întrebat.
HASDEU: Cum să te'ntreb, când intri cu zaveră?! Odinioară, cu Caragiale mă vedeam ades. Când cu

Republica de la Ploesci a amicului Candiano, de am fost zece zile la gros la Văcăresci, unde a găsit micul Caragiale ocrotire?! Nu în cuibul Societăţii Românismul, la Cotroceni?! În coasta Regelui!

Când Iulia mea a plecat la Paris, Caragiale, cu Anghel Demetriescu, Bariţ, Alexandru Roman şi alţii îi transmiteau multe complimente. Toţi se interesau de studiile şi de succesele ei, şi aveau dreptate, căci Iulia – Besarabo-Munteano-Ardeleancă – este un fel de esenţă a întregului neam românesc. Iar Caragiale este un Molière al nostru, dar un Molière mai leneş.

TAKE: Este un scriitor harnic.

HASDEU: De-aia stă toată ziua în cârciumă. (Observând prezenţa lui Mumuianu.) D-le Mumuianu, mai eşti aci?

MUMUIANU: Am rămas pentru cestiunea D-lui Ionescu.

HASDEU: Lasă'l în custodia mea. După silogismul: „Amicii amicilor mei sunt şi amicii mei", D-l Take, fiind amic lui Caragiale, e şi amicul meu.

TAKE: Franţusesce: „Les amis des mes amis, sont M.A.I."

HASDEU: Ce vorbă'i asta ?

TAKE: De viitor. Eu trăesc cu un picior în viitor. Am scris într'o nuvelă, că mă trezesc în Bucuresci peste 3000 de ani.

HASDEU: Am văzut eu, după cum ai intrat, că eşti cam ciudat.

MUMUIANU: Atunci, D-le Director General, permiteţi-mi să mă retrag.

HASDEU: Ţi-am permis deja. (Mumuianu iese.)

SCENA 12

Hasdeu şi Take Ionescu

TAKE: D-le Director General, permiteţi'mi să mă retrag şi eu. (Se repede spre uşă.)
HASDEU (Autoritar.): Stai, D-le!, nu ţi-am spus să stai?
TAKE (Încremeneşte.): Stau. Da' pistolu'?
HASDEU: Lasă'l încolo de pistol! E în sertar. Şi ia loc. (Take se aşază.) Mai avem câteva cestiuni arzătoare.
TAKE: Adică?
HASDEU: Spune'i amicului Caragiale că, dacă tot l-am făcut parlamentabil, să'l premiem şi în Academie. Că de nu'l premiem când pot eu, nu se scie dacă Academia îl va mai premia vrodată.
TAKE: Adică, Nenea Iancu are adversari în Academie?
HASDEU: Mai ales printre liberali.
TAKE: Dar şi Dumneavoastră sunteţi liberal.
HASDEU: Ca şi D-ta. Şi?
TAKE: Atunci nu mai e nimic de făcut.
HASDEU: Ba da. Eu nu amestec literatura cu politica.
TAKE: Celebra Dumneavoastră formulă: „politică + literatură = harababură".
HASDEU: Nenea Iancu al D-tale să'şi strângă piesele într-un volum de *Teatru* şi să'l aducă la premii. Să ţină aproape de Maiorescu, natură vindicativă, cu o nemărginită închipuire de sine. Ca să dau greutate alegerii şi să influenţez academicii, redactez eu raportul de premiere.

Cestiunea a doa: de ce-ai venit la mine? Că'z doar nu pentru Caragiale.
TAKE: Sunt avocat în desbaterea moşiei Târgşor.
HASDEU: Oraşul în piaţa căruia Ţepeş l-au perit de sabie pe Vladislav al II-lea şi i-au luat tronul!... Ce

imagine tulburătoare, în hrisovul lui Scarlat Grigorie Ghica Vodă, din 1760: „când era acel oraş înpodobit de oameni, avându'i domniia de treaba ţării". Ce splendoare!: oraş înpodobit cu oameni de treaba ţării...

TAKE: Nu l-am văzut în *Cuvente den bătrâni*.

HASDEU: Fiindcă în *Cuvente* e vorba de *limba română vorbită între 1550-1600*, cum am scris şi în titlu, iar ultimul document e un zapis din 1636.

TAKE: Aveţi dreptate.

HASDEU: Am.

Pustiit de neghiobia fanariotului Ipsilante, cum mai arată astăzi Târşorul, pe care nici ruinurile Târgovişte nu cred să'l egaleze?

TAKE: Mai are vreo cincisprezece-douăzeci de biserici, n'am stat să le număr. Pe una este o pisanie a lui Vlad Ţepeş, ctitor la 1461. Alta are portretele lui Antonie Vodă din Popesci, al fiului său, Neagoe Postelnicul, al lui Constantin Brâncoveanu şi al Doamnei Marica.

HASDEU: Soţia Brâncoveanului... Era fiia lui Neagoe Postelnicul, zis şi Neagoe Vodă. Ce soartă cumplită, să'ţi vezi bărbatul şi toţi cei patru băeţi decapitaţi de turci şi să îngrijesci să'i aduci în taină de lângă Constantinopole... Scriam cândva că noi n'am avut sfinţi. Martirii Brâncoveni şi Doamna Marica sunt sfinţii noştri.

TAKE: Ca să'i canoniseze, Biserica cere de la ei minuni.

HASDEU: Nu'i o minune că neamul românesc s'a îndârjit să'şi păstreze credinţa şi, prin ea, fiinţa naţională?

TAKE: Aveţi dreptate.

HASDEU: Nu m'am învrednicit niciodată să mă abat de la Ploesci la Târgşor.

Acum ai venit să'ţi dăm Condica Târşorului, aşa'i?

TAKE: Aşa.

HASDEU: Şi ţi s'a spus să cercetezi la sala de studii – pe care, ţine minte, eu am înfiinţat'o, deschizând Archivele în mod democratic şi pentru public – şi să'ţi alegi documintele ce poftesci.

TAKE: Aşa.

HASDEU: După care ţi se vor da copii transcrise în alfabetul latin, legalisate de şeful Archivei.

TAKE: Aşa.

HASDEU: Şi asta te nemulţumesce profund.

TAKE: Este un afront personal.

HASDEU: Foarte personal, câtă vreme până adinioarea nici n'auzisem de existinţa D-tale.

TAKE: Nu cred. Discursul meu din Cameră, în numele tinerilor politicieni, a fost publicat în toate jurnalele.

HASDEU: Bată-te să te bată, D-le Ionescu! Oi fi Tăchiţă Gură de Aur şi eu nu mi-am dat sama... Sciu discursul: „Ceea ce ar trebui să caracteriseze în politică pe cei tineri este munca şi modestia." Nu sum de acord în privinţa votului universal. Zici D-ta: „Într'o ţară ca a noastră, în care instrucţiunea este încă în faşă",

TAKE (Luându-i vorba.): „a da guvernământul numai numărului, ar fi a pune ţara la îndemâna celui dintâi dictator norocos."

HASDEU: Eu de ce toc că ţara are nevoe de pedagogi ? De ce intri în politică, dacă nu'ţi propui să ridici grabnic starea naţiunii? Care este cu atât mai forte, cu cât fiii ei sunt mai instruiţi şi avuţi. Să dai o şansă fiecăruia, indiferent de stratul din care provine. Uite ce bărbat a eşit din D-ta, fiindcă ai avut acces la instrucţie! M'ai derutat când ai spus că eşti avocat din Ploesci.

TAKE: Sunt din Ploesci, dar avocat în Baroul Ilfov.

HASDEU: Şi eu stau în Bucuresci şi spun că sum din Basarabia.
TAKE: Sunt cel mai mare orator al baroului românesc.
HASDEU: Că tot ziceai de modestie... Dar eşti perspicace şi logic. Atunci de ce nu admiţi că dispoziţiunile mele de a nu împrumuta documintele, sunt juste? Căci am constatat cu spaimă că acte date la diverse autorităţi s'au rătăcit cu totul. Să presupunem că nu Condica de la Târşor, care se află la Manuscripte, ai fi cerut'o, ci una din condicile perdute.
TAKE: Eu sunt om de încredere.
HASDEU: Mai de încredere sunt rafturile pe care se află Condica. Şi regulamentele pe care le-am rânduit şi copiile pe care ţi le vor da funcţionarii noştri. De o calitate ireproşabilă.
TAKE: Dar şi regulamentele şi oamenii pot fi schimbaţi.
HASDEU: Nu te-aş sfătui să'ncerci. N'ai fi nici primul şi nici aşa de inteligent – cum susţine Brătianu că eşti. Chiar acum Pandrav stărue să fiu destituit, deşi am satisfăcut toate cererile practice. Dar liberând din Archive numai copii legalisate. Fiindcă nu sum călcător de legi.
TAKE: Copiile nu vă costă?
HASDEU: Mai puţin decât originalele. Care ne şi rămân. Fără a fi deteriorate, oamenii noştri sciind cum să umble cu ele.

Lasă archiviştilor grija Archivelor, D-le Take. Studiază mai bine legile şi instituţia Statului. Şi vei descoperi că vei avea alte griji, decât să'i schimbi pe directori.
TAKE: De pildă?
HASDEU: De la Tudor Vladimirescu încoace suntem într'un moment de renascere. Generaţie după generaţie suntem, cum spunea hrisovul lui Ghica, de treaba ţării.

Generaţia mea a fost generaţia Unirii Principatelor şi a Independinţei, generaţia D-tale este generaţia Marii Uniri, ca să triumfe principiul naţionalităţilor, generaţia următoare va fi a României Înfloritoare.
TAKE: Existenţa neamului întreg şi neştirbit este o chestiune vitală pentru toţi Românii.
HASDEU: Marii Uniri îi pregătim şi îi netezim şi noi căile. Eu şi alţii ca mine. Din punctul de vedere al sciinţei. Care poate fi mai puternic decât tăria armelor.
TAKE: De pildă?
HASDEU: Câte am făcut noi, le las în sama Istoriei. Am să'ţi spun numai ce voi face eu toamna asta. Când la Viena va fi al VII-lea Congres Internaţional al Orientaliscilor.
TAKE: La sfîrşitul lui Septembrie.
HASDEU: Sum sigur că adversarii continuităţii românilor în spaţiul Carpato-Danubian, au pregătit Balul Vienez. Din nenorocire pentru ei, mie nu'mi place danţul. Deşi Românul e atât de dănţăuş, încât am adunat vro cincizeci de danţuri ţărănesci deosebite.
TAKE: Credeţi că Dumneavoastră, Bucuresceanul Hasdeu, veţi putea zădărî Balul Vienez?!
HASDEU: Bine'nţeles. Maestru de ceremonii e faimosul agitator maghiar Hunfalvy, Profesor la Universitatea din Budapesta. Polemist care este o palidă repercuţiune a lui Roesler. Minte subiectivă până la măduva creerului, care în orce epocă scie nu ceea ce este în realitate, ci numai ce vrea să scie. Am citit tot ce a publicat el, ba am studiat însuşi omul, care caută să impresioneze prin cantitate, nu prin adâncimea faptelor. El repetă mereu gogomănia că vechile noastre capitale, *Curtea de Argeş* şi *Câmpu-lung*, au fost întemeiate de slavi.
TAKE: Şi nu'i aşa?

HASDEU: O fi! Dar în care dialect slav găsesce Hunfalvy cuvintele *Argeş* şi *Câmpu-lung*, numele vechilor capitale românesci?
TAKE: Argessus – Ordessus – dacic. *Campo-longo* – latin.
HASDEU: Aşa, D-le Take. Cu atât mai mult vor sci cei din sală, cei mai mulţi – linguişti, de bună samă. Trebue să'l aduc pe Hunfalvy în punctul de a repeta gogomănia în faţa plenului.
TAKE: Şi cum veţi proceda?
HASDEU: Mă gândesc să'l ademenesc cu o cestiune pe care s'o primească cu bucurie.
TAKE: Adică?
HASDEU: În francesă, calul castrat se numesce *hongre*, de unde *hongrer* scopirea calului. Or, în toate dialectele germane, calul jugănit se numesce *Wallach*, adică *Român*.
TAKE: Nu înţeleg.
HASDEU: Ar trebui să'ţi explic. Dar spuneai că te grăbesci.
TAKE: Acuma nu.
HASDEU: Dar mă grăbesc eu. D-ta ai puţintică răbdare şi aşteaptă toamna. Şi după un timp – cât, nu sciu, dea Domnul să fie cât mai scurt! – vei vedea şi ceea ce văz eu. Că Austria e în posiţiă. Deşi momentul nasceii n-a sosit încă. Iar când va sosi, o s'o vedem atuncea! Este o sarcină grea pentru biata Austriă. Dânsa sufere, şi sufere cu atât mai mult că nu scie cine va fi mamoş, nu scie cât o să coste moşitul, şi dacă nu cumva mamoşul va avea apucături de veterinar. Poate va fi Germania. Poate Rusia. Se poate întâmpla chiar o facere năprasnică, pe neaşteptate, înainte de termen şi fără ajutorul artei obstetrice. În orce cas, e grozav a se gândi bătrâna

cochetă la posibilităţile unei faceri! Cine poate să asigure că nu va muri însăşi muma la durerile facerii?
TAKE: Eu cred că ne vom lupta cu Austria. Şi trebue să ne pregătim mental pentru asta. Trebue ca de timpuriu, gândul naţiunii să fie îndreptat pentru dureroasa necesitate, trebue ca în mintea naţiunii să nu rămâe nici o îndoială nici despre cine e vrăşmaşul, nici despre mărimea primejdiei. (Intră Iulia pe uşa 2.)

SCENA 13

Hasdeu, Take Ionescu, Iulia şi Un Fecior

IULIA (Preocupată de pistol.): Tată, ţi-am adus înapoi pistolul.
TAKE (Sare de pe scaun.): Domnişoară, nu!
IULIA: Scusaţi-mă, Domnule! Văzându'l pe D-l Mumuianu prin curte, am crezut că aţi plecat. (Pune pistolul pe masă.)
HASDEU: Te temi de pistol, D-le Take. Eu nu numai că m'am bătut în duel, dar am vrut să mă sinucid cu un pistol. Din dragoste. L-am luat din panoplia tatei, i-am vârât un glonţ pe ţeavă, l-am pus la tâmplă şi am tras.
IULIA: Cum, tată dragă, ai făcut D-ta lucrul acesta?
HASDEU: Dragostea te îndeamnă la lucruri necugetate. Ca să poţi aprecia mai bine valoarea cugetului. A lui *cuget, deci exist*.
TAKE: *Cogito ergo sum*. Şi după ce-aţi tras?
HASDEU: Vezi că stăm de vorbă. Providinţa m'a salvat nu o dată de moartea prin pistolare. (la pistolul şi face cu el un gest larg în aer. Take se agită.) Dar ia loc, D-le Take! (Take se aşază cu teamă. Hasdeu bagă pistolul în sertar.) L-am reţinut eu pe D-l Ionescu. D-l Take Ionescu, deputat liberal.

(Către Take.) Şi fiia mea, Iulia, studentă în Filosofie la Paris.
TAKE (Abia abţinându-se.): Încântat, Domnişoară. Şi eu am făcut Dreptul şi Doctoratul la Paris. Dar acum să mă scusaţi, că nu mai pot să mă reţiu. (Către Hasdeu, rugător.) D-le Hasdeu!
HASDEU (Pricepe repede şi sună din clopoţel.): Nu te pierde cu firea, emoţiuni mai mari te vor aştepta de azi înainte. (Intră Feciorul.) Condu'l pe Domnul! (Către Take.) Şi nu uita că Archivele's depositul de tesaure istorice şi de garanţii juridice pentru averea Statului şi că, ajuns Preşedinte al Consiliului de Miniştri, vei avea primul nevoe de documintele Ţării. (Se ridică în picioare.)
FECIORUL: Se schimbă Guvernul?!
HASDEU: Te-am întrebat ceva? Pune'ţi lacăt!
TAKE: La revedere, D-le Hunfalvy!
HASDEU: D-le Hasdeu, vrei să zici. Să nu mai faci confusia asta vrodată, (Râde.) că pun mâna pe pistol.
TAKE: Da, da, D-le Hasdeu. Sărut mâna, Domnişoară Hunfalvy!
IULIA: La revedere, D-le Ionescu!
HASDEU: Grăbesce-te, cabinetul acesta nu aşteaptă ca cel ministerial! (Take şi Feciorul ies.)

SCENA 14

Hasdeu şi Iulia

IULIA (Râzând.): Săracul bărbat, în ce situaţie l-ai adus! Despre ce ai discutat cu el, tată dragă?
HASDEU: N'am timp să'ţi povestesc, draga tatii. Să mai lucru puţin!
IULIA: Of, uricios mai eşti! Numai pentru mine n'ai timp.

HASDEU: Aşa, Lilicuţa tatii. Niciodată n'avem timp pentru cei apropiaţi şi foarte dragi nouă.
(Amândoi încep să lucreze.)

SCENA 15

Hasdeu, Iulia, Auguste Clavel şi Un Fecior

FECIORUL (Bate la uşă şi deschide.): D-l Oghiust Clavel.
CLAVEL (Intră cu un braţ de ziare.): D-le Hasdeu! (Feciorul închide uşa.).
HASDEU: Fii bine venit! Fiia mea, Iulia. D-l Auguste Clavel.
CLAVEL: Tânăra noastră poetă, steaua în urcare a literaturii. Încântat să vă cunosc personal, Domnişoară.
IULIA: Eu de asemenea, D-le Clavel. Sunteţi redactorul ziarului „L'Étoile Roumaine".
CLAVEL: Singurul Clavel din România, unicul. Am trecut în fugă să aduc admirabilul ziar în care a debutat Noua Poetă a României şi a Franţei, Domnişoara Hasdeu!

Priviţi aici, în numărul 192: O NOUĂ STEA A LITERATURII: DOMNIŞOARA IULIA HASDEU CA POETĂ! N'am scris „ROMÂNE" şi nici „FRANCESE", pentru că ar fi putut fi insuficient. Şi vedeţi şi primele patru poesii publicate: *Les Contes bleues, Larmes d'enfance, Dédain* şi *Le souhait d'une vilaine*! În următoarele două numere le comentez, astfel ca debutul să fie perfect. Zi mare în familia Hasdeu!

Acum plec să scriu. Am plecat. Poftiţi ziarele! Domnişoară Iulia! D-le Hasdeu! Şi vă mulţumesc pentru colaborare. La revedere! Să iau totuşi un exemplar pentru reclamă: O nouă poetă! Fata lui Hasdeu, Domnişoara Iulia Hasdeu, a debutat astăzi în ziarul

nostru! Citiţi primele patru poesii ale Domnişoarei Iulia Hasdeu! O nouă stea în „L'Étoile Roumaine"! (Iese. Se aude reluând reclama.) O nouă poetă! Fata lui Hasdeu (etc.).
IULIA: Cam trăsnit D-l Clavel.
HASDEU: Ca toţi Francesii pripăşiţi la noi, cari dau o pată de culoare Bucurescilor patriarhali. (Şi el şi Iulia citesc ziarul. Intră funcţionarii Arhivelor.)

SCENA 16

Hasdeu, Iulia , funcţionarii de la Arhive şi Un Fecior

MUMUIANU: Este adevărat, D-le Hasdeu? Clavel flutura ziarul, zicând că era ultimul exemplar.
HASDEU: Da, D-le C.D. Mumuianu. Poftim ziarul! Poftim şi D-tale, D-le Profesor Dimitrie Onciul! Şi D-tale, D-le Zamfir C. Arbure-Ralli! Şi'ţi mulţumesc pentru cele trei cataloage ale Bibliotecii. (Arbore se înclină.) Poftim, D-le Nicolae Cosăcescu! Şi D-tale, D-le Iuliu Tuducescu! Dar P.M. Georgescu?!
MUMUIANU: E la Domenii, cu Radu Novianu şi Grigore Calvocorescu. I-a luat D-l Pandrav cu trăsura. Eduard Coni şi Sever Secula sunt la Resbel, iar Auxenţiu Petruţiu şi Augustin Frăţilă la Afaceri Streine.
TUDUCESCU: Formidabil, D-le Hasdeu!
HASDEU: Ce-i aşa formidabil, D-le Tuducescu?
TUDUCESCU: E formidabil că Domnişoara, atât de tânără, scrie aşa de frumos! Felicitări, Domnişoară Iulia!
TOŢI: Felicitări, Domnişoară Iulia! Şi la mulţi ani!
IULIA: Vă mulţumesc tuturor.
HASDEU: Nu vă miraţi. Bunicul meu, Tadeu, născut o sută de ani înainte de nascerea fiicei mele, a fost şi el poet şi dramaturg. Şi un prosator formidabil, ca să folosesc cuvântul D-lui Tuducescu. Nuvelele sale

misterioase şi pline de suspans, într'un gen încă necultivat la noi, te umplu de spaimă şi încordare. Rămâne să fie traduse fiindcă, din păcate pentru literatura română, scrierile beletristice ale bunelului sunt polonesce.

ONCIUL: Nu le daţi D-lui Arbore ? Care, pe lângă limbile paleo-slavă şi rusă, scie şi polona.

HASDEU: Ne-am şi conversat, numai că D-lui are mult de muncă. Am să'l rog pe anecdotistul Th. D. Speranţia, care scie şi el polonesce.

ARBORE: M'aş încumeta să traduc din rusesce *Sonetele Moldovenesci* şi *Fabulele Moldovenesci* ale lui Alexandru Hasdeu.

HASDEU: Tatăl meu a scris românesce *Domnia Arnăutului*. A scris şi rusesce, pentru ca Ruşii cotropitori să vază direct că avem o intelectualitate de primul ordin.

ARBORE: Vă recit un sonet, să judecaţi înşivă:

– Bun sosit acasă ! Te aşteptam cu dor !
Dar spune: n'ai adus din zări albastre,
De la streini idei şi idealuri de-ale lor,
De parcă noi nu le-am avea pe ale noastre ?

Vezi, primăvara cu văpselele'i măiastre,
Pictează lunci şi dealuri, ce uşor;
Numească-le chiar cineva mai proaste,
Dar nu's culori împrumutate în covor.

– Al vostru sunt! Cu gândul şi simţirea!
Glorii străine – nu schimb pe-amintirea
Bunilor mei în patrie rămaşi.

Eu intru'n Patrie ca'ntr'un altar divin
Cu sufletul curat, şi el se-adună din
Iubire de Moldova şi ură de vrăjmaşi.

HASDEU: Aşa că, D-le Tuducescu, nimic formidabil, e un atavism, o moştenire genetică, pentru că şi tatăl şi bunicul meu au fost spirite superioare. (În acest timp intră Feciorul, împingând un cărucior cu sticle de şampanie şi o tavă cu pahare. Bucurie generală.)

TOŢI: Sărbătorim! (Feciorul pune pe masă sticlele şi tava cu paharele.)

HASDEU: Sărbătoriţi cât poftiţi, dar nu voi să aud plângeri pentru lucrări întârziate. Unu. Doi: consideraţi-mă alături de Domniile Voastre, dar treceţi în biuroul D-lui Mumuianu, căci îmi plesnesce capul în zece de grijă şi de muncă. Trei: nu voi să sciu cine a comandat, voi plăti eu.

COSĂCESCU: Bănuiam noi că azi vom fi iar invitaţii Dvs.

HASDEU: Din fatalitate, sunteţi atât de rău plătiţi, încât n'aş vrea ca mica spărtură în buzunar să vă împingă a părăsi acest serviciu, spre a intra în avocatură, în magistratură, ori în cancelariile ministeriale, unde munca este fără comparaţiune mai bine răsplătită.

ONCIUL: Aţi promis că interveniţi la Minister.

HASDEU: Am făcut'o, luând ca normă apuntamentele impiegaţilor de la Domenii şi de la toate Ministerele. Însă răspunsul a fost atât de jalnic, încât i-am interzis D-lui Mumuianu să vi'l comunice, ca să nu încaseze un ponos nemeritat.

ONCIUL: Dar ce vină ar fi avut Dumnealui ?

HASDEU: D-le Onciul, (Intră neobservaţi Sturdza şi Maiorescu, acesta având în mână o servietă.) când primesci o veste proastă, nu stai să judeci şi reacţionezi direct faţă de aducător.

SCENA 17

Aceiaşi, D. A. Sturdza şi Titu Maiorescu

STURDZA: Şi cum reacţionaţi când primiţi o veste bună?
TOŢI (Cu mirare.): D-l Ministru Dimitrie A. Sturdza!!...
STURDZA: În persoană... La petiţiile D-lui Hasdeu v'am trimis atâtea veşti proaste încât, putând acum să vă transmit şi una bună, m'am gândit să o aduc însumi. Am profitat şi de visita D-lui Maiorescu şi am venit împreună.
HASDEU: Mai presus de orice critică.
TUDUCESCU: Noi deja ne-am pregătit să sărbătorim.
STURDZA: Sciam că sărbătoriţi azi, de la D-l Maiorescu. Şi am vrut să văd personal cum lucrează D-l Hasdeu la *Dicţionar*, ca să'i comunic Regelui, îngrijorat de ritmul prea lent, faţă de dorinţa Augustului Suveran. Venii, văzui, voi raporta.

Rămâne D-l Maiorescu să vă comunice. D-le Maiorescu! (Îi întinde mâna.)
MAIORESCU: Excelenţă! (Sturdza iese.)

SCENA 18

Aceiaşi, fără Sturdza

HASDEU: Fii bine venit, D-le Maiorescu!
(Îi întinde mâna.)
MAIORESCU (Îi strânge mâna.): Bine v'am găsit.
HASDEU: Cam ciufut, Conu' Mitiţă. Ca orologiul căruia'i sare cucu'!
MAIORESCU: Logic.

TUDUCESCU: D-le Maiorescu, noi sărbătorim intrarea Domnişoarei Iulia în literatură.
MAIORESCU: Am auzit ceva de dimineaţă. (Îşi scoate tabachera şi o pune pe masă.) O felicit mai întâi pentru admiterea la Filosofie. (Către Iulia.) Bine aţi venit şi în literatură, Domnişoară! Şi, de ce nu?, la „Convorbiri literare". Adică la cea mai bună revistă literară din România.
HASDEU (Ca pentru sine.)**:** Deci, asta era...
IULIA: Mulţumesc, D-le Maiorescu.
MAIORESCU: Până citesc ziarul, ne recitaţi una din poesii?
IULIA: N'am mai recitat din copilărie în biuroul tatii. Recit câte o strofă, în traducere, din alte poesii: *România* şi *Patria*.
Dac'o să vezi, tu, Muză, pe-acest Pământ o apă,
Un rege fluviu care din lut şi-azur s'adapă,
Un lanţ de munţi cu codri misterioşi, câmpii
Cu turme lungi şi albe, cu lanuri aurii,
Cu pajişti dulci ce'mbracă şi muntele şi plaiul
Şi dacă toate-acestea, văzându-le: „E Raiul!"
Striga-vei, „E pământul lui Dumnezeu, vecia",
Nu vei greşi, tu, Muză, – e Raiul: ROMÂNIA!
Iată de ce, când duşmani veni-vor să ne sfarme,
Însângeraţi, dar mândri, ne-om repezi la arme,
O, Patrie! tezaur unic, lăcaş de genii,
Te-am apărat prin seculi, te vom păzi'n milenii,
Şi sub senine ceruri şi'n aprige furtuni,
Spre a ne face vrednici de anticii străbuni,
De trunchiul Romei, care şi sânge ni'i şi soarte
Şi care vii ne face de-a pururi, chiar prin moarte!...

MAIORESCU: Poesii frumoase. Idei manifestate în formă sensibilă. Nu uitaţi că noua direcţie aşteaptă.

HASDEU: D-le Maiorescu, ce-or să creadă D-nii aceştia când aud de o nouă Direcţie la Archive? Mai ales după eşirea intempestivă a D-lui Ministru.
MAIORESCU: Ce trebue, căci sunt bărbaţi descepţi. Nu'i lauzi Dumneata şi nu vorbesci de corpul sciinţific al arhiviştilor, zicând că'şi îndeplinesc îndatoririle cu inteligenţă şi onestitate?
HASDEU: Da, dar renumeraţia?
MAIORESCU: Renumeraţia după buget. Dar intrăm într-o discuţie interminabilă. Mai înţelept e să mă retrag. Dumneavoastre sunteţi toţi, iar eu singur.
HASDEU: Fii fără grijă, D-le Maiorescu. Aici o pate doar cel cu gânduri necurate.
MAIORESCU: Am plecat, căci mă aşteaptă Regina. Îi presint un băeţel care va uimi lumea: George Enescu. Cântă la pian şi la vioară îngeresce. (Se îndreaptă spre uşă.)
HASDEU: Ne spui şi nouă despre Domnişoarele de onoare ale Reginei?
MAIORESCU: Găsiţi alt purtător de cuvânt. (Dă să iasă.)
HASDEU: Titule, tinicheaua!
MAIORESCU: Tot nu te potolesci, D-le Hasdeu?
HASDEU: Da de unde... Ţi-ai uitat tinicheaua cu tabac. (Maiorescu se întoarce şi-şi ia tabachera.) Cum ai uitat şi vestea cea bună pentru care aţi venit la noi.
MAIORESCU: D-le Hasdeu, D-ta reuşesci mereu să mă indispui. Poftim papirul, scrie aici. (Scoate din servietă un tub şi îl lasă pe masă. Se îndreaptă spre uşă.) Am plecat. Petrecere bună! (Iese. Ceilalţi rămân consternaţi.)

SCENA 19

Aceiaşi, fără Maiorescu

COSĂCESCU (După câteva momente de stinghereală.): Îi sare mustarul şi D-lui Maiorescu. (Iară tăcere.)
HASDEU: Ia să vedem de ce-au venit să ne strice cheful D-nii aceştia. (Deschide tubul şi scoate un sul de hârtie.) Înaltul Decret al Regelui. Daţi-ne Dumneavoastră vestea cea bună, D-le Profesor Onciul! (Îi întinde sulul. Feciorul pune sticlele şi tava pe cărucior.)
ONCIUL (Citeşte.): „La toţi de faţă,
HASDEU: la Resbel, la Afaceri Streine şi Domenii,
ONCIUL: sănătate!" În loc de bani – ordine şi medalii. Îl citim la D-l Mumuianu. (Feciorul iese cu căruciorul.) „Dat în Bucuresci, la 2 Iulie 1886, Carol I." Azi.
HASDEU: D-lor, Regele şi Patria recunoscătoare! Adăugaţi şi felicitările mele continue. D-l Mumuianu se va îngriji să primiţi fiecare o copiă legalisată. Aveţi temei să sărbătoriţi. **TUDUCESCU**: Dar medaliile?!
ARBORE: De asta venise personal D-l Ministru.
TUDUCESCU: Le-am avut sub nas şi le-am scăpat printre degete. Ce ne facem?
COSĂCESCU: N-o să faci D-ta nimic. Tot D-l Hasdeu o descurcă.
HASDEU: Ei, ei!, nu vă certaţi! Numai la Români, de la nuntă se sare la încăerare. Tot trebue să merg după amiazi la Minister, la Consiliul Permanent.
FECIORUL (Intră pe uşa 2.): Conaşule, Coniţa vă poftesce la masă!
HASDEU: Venim îndată. (Feciorul iese pe uşa 2.) Acum musai să eşiţi. Eu am un Director mai straşnic decât aveţi Domniile Voastre. Soţia mea a deprins punctualitatea nemţească şi musai să n'o las s'aştepte.

MUMUIANU: Cu medaliile cum procedaţi cu D-l Maiorescu?
TUDUCESCU: Ca şi la Arhive. „Titule, tinichelele!”
COSĂCESCU: Logic.
HASDEU: Iulia, spune’i Mamiţei că vin şi eu.
IULIA: La revedere, D-lor.
TOŢI: Poftă bună, Domnişoară Iulia! La mulţi ani şi D-nei Hasdeu! (Iulia iese pe uşa 2.)

SCENA 20

Aceiaşi, fără Iulia şi Fecior

HASDEU: Am rămas, să nu audă Iulia povestea cu Domnişoarele.
ARBORE: Îl rugaseţi pe D-l Maiorescu s-o spue.
HASDEU: A spus’o? Maiorescu e pudic. Şi-apoi el prânzesce cu Regele şi nu poate da din casă.

Cum-necum, Domnişoarele din suita Reginei s’au dat în stambă cu locotenenţii din garda Regelui. Castelul Peleş are o sumedenie de camere, başca mulţimea de acareturi şi foişoare, presărate prin poenile pădurilor de cetini de la Sinaia, aşa că pasiune şi voe bună să fie! Şi le-a dat Dumnezeu din belşug. Şi secrete, tot până la el!

Dar pas de ţine un secret sub ochii Regelui! Fără să aştepte invitaţia, uitând şi de eticheta germană – „Fritz, ai spus că vii la ora 6, acum e 6 fără 5!” – Maiestatea Sa a dat busta când orgia era în toi.

– *Ţe se petreţe aiţi?*, a răcnit Regele, nevenindu’i să’şi crează ochilor.

– Maiestatea Voastră, a îndrăsnit un locotenent, trăgându’şi vestonul, învăţam un joc de societate.

– Asta pun, soţietat inculţ... da de ţe puţ desculţ?!
(Râsete. Iese pe uşa 2.)
COSĂCESCU: Da de ţe puţ desculţ?!

C O R T I N A

TABLOUL II

Puţin mai târziu

SCENA 1

Hasdeu şi Iulia

IULIA: Te agiţi mult cu *Dicţionarul*, dragă tată.
HASDEU: Fiindcă s'au întâlnit trei şanse: a limbei române de a'şi arăta bogăţia şi frumuseţa, a *Dicţionarului* de a fi scris la proporţii monumentale, şi a mea de a elabora eu *Dicţionarul*.
IULIA: Maniera ta este surprinsătoare.
HASDEU: Da, nu este ceva obicinuit. Cuvintele sunt oglinda fiinţei naţionale. Ca să nu fie perdute şi să poată rodi cu'mbelşugare în brasdele cele adânci ale zilei de mâne, mă tem a le da seci, sarbede, retezate, ci mă silesc a le aduce palpitânde de vieaţă pe ogorul neamului românesc.

IULIA: Este un dicţionar pentru eruditi. Dar pentru majoritate, pentru cei care vor să scrie într'o *română curată*, sau pentru şcolarii şi studenţii care nu înţeleg un cuvânt, nu crezi că reflecţiile savante sunt descurajante? Dacă vrei să'l faci pentru savanţi, să fie într'un ceas bun!, nu'ţi critic munca. În acest cas, un bun vulgarisator, când va fi gata, un resumat, va fi util pentru toţi.

HASDEU: Critica ta este admirabilă, dar ceea ce fac eu este *Magnum Etymologicum,* nu un vocabular de toate zilele. Va eşi ceva monumental, dar obositor, obositor de tot. Are să iasă cel puţin zece tomuri, în care se va cuprinde întreaga vieaţă a poporului român, presinte şi trecută, întrucât se exprimă prin limbă. A face pe urmă un frumos dicţionar în vro doă volume, ar fi lesne şi util.

IULIA: Aşa să fie.

HASDEU (Observând că Iulia dă semne de oboseală, se opreşte din scris.): Ar trebui să te odihnesci după amiazi, draga tatei.

IULIA (Care, pe replica lui Hasdeu, s-a oprit şi ea din scris.): Am aşteptat atât de mult să fiu lângă tine la masa de scris, încât nici oboseala cea mai cruntă nu mă'nspăimântă.

HASDEU: Şi eu doream la fel de mult, Lilicuţa tatii. În cruda singurătate în care mă aflu fără voi, nu o dată mă turmentă demonul incertitudinii, încât nu mai poci lucra nemic şi mă sbucium necontenit. Dar asta nu înseamnă ca tu să lucri până pici de oboseală.

IULIA: E numai un moment pasager, o să'mi treacă.

HASDEU: Cruţă măcar acum ochişorii. De când ai venit nu te-ai deslipit de biurou, de parcă ţi-au intrat zilele-n sac.

IULIA: Ciugulite de-un gânsac. Dar nu'mi mai vorbi aşa. Cuvintele tale sapă în mine ca un ecou într'o pesceră întunecată.
HASDEU: Întâlnesce-te cu prietinele. Scii ce veselie era pe voi înainte.
IULIA: Văd că nu mă visitează.
HASDEU: Este normal să fie paralisate de o studentă la Filosofie. Se sparie gândul, vorba lui Miron Costin, îşi vor fi închipuind că ţi-au mai crescut şase capete şi eşti acuma ca un balaure.
IULIA: Ca o smeoaică.
HASDEU: Cine a mai văzut până acum studentă la Filosofie?! În lumea toată. Ajută-le puţin, visitează-le tu prima. Să vază că ai rămas aceeaşi prietină. Ia pe Mamiţa şi făceţi o primblare cu trăsura la Băneasa. Învaţă gimnastică şi invită-le şi pe ele să înveţe. Tu, mai ales, să te întăresci la corp, căci forţa fisică e mai necesară adesea femeii decât bărbatului.
IULIA: Ce vorbesci, tată dragă, de forţa fisică şi de gimnastică?! Crezi că aici şi la Paris suntem în Rusia? Îţi mulţumesc pentru sfat, dar eu n'am de gând să mă bat cu birjarii. Şi nici Mamiţa.
HASDEU: Mişcarea nu poate să'ţi prindă deloc rău.

Acuma tata lucrează fără vorbă, căci trebui să vină birja să mă ducă la Consiliu. (Amândoi lucrează.)

SCENA 2

Aceiaşi şi Un Fecior

FECIORUL (Ciocăneşte şi deschide uşa.): A sosit birja Conaşului. (Închide uşa. Pendula bate o dată. Arată orele 15,30.)

HASDEU: Trebue să plec îndată, Lilicuţă dragă. Am promis audienţe înainte de şedinţă şi nu se cade ca oamenii să m'aştepte.
IULIA: De ce nu i-ai primit de dimineaţă?
HASDEU: Fiindcă cei mai mulţi au putut să'şi resolve problemele fără mine. Iar celorlalţi nu le-au stricat câteva ceasuri în Micul Paris. Unii vin aci prima dată. Dar şi pentru cei cari au mai fost, primblarea în Bucuresci este de povestit.

Gata. Am plecat. Te pupă tata.

IULIA: Sărut mâna, dragul meu tată. (Hasdeu iese grăbit. Iulia continuă să lucreze.)

SCENA 3

Iulia, I. C. Brătianu, Un Soldat şi Un Fecior

(Pendula bate de şase ori.)
SOLDATUL (Ciocănind şi deschizând uşa.): Domnu' Preşedinte de Miniştri Brătianu!
IULIA: Naşu'! Ce surprisă! Sărut mâna. Bine aţi venit!
BRĂTIANU: Bine te-am găsit, draga naşului! Dacă asta e o surprisă, atunci să scii că mai am una. Şi pentru ea am venit. Dar şi tu ne-ai făcut o surprisă: studentă în Filosofie la Sorbona!
IULIA: Dar de ce este o surprisă să fiu studentă la Filosofie, naşule?
BRĂTIANU: Pentru cine te cunoasce, n'ar trebui să fie. În definitiv, tu ţi-ai măsurat totdeauna forţele cu băeţii. La Bucuresci, n'ai fost elevă la Liceul de Băeţi „Sfântu Sava"?
IULIA: Şi?
BRĂTIANU: Când, la 8 ani, ţi-ai trecut examenele claselor primare, toţi am zis că este fantesia lui Hasdeu.

Dar când ţi-a cerut dispensă, tunând că se interzice fetelor să înveţe ca şi băeţii, se îngroşase gluma. Era împotriva regulamentelor şcolare.
IULIA: Şi le-aţi modificat.
BRĂTIANU: Ar fi fost complicat. I-am satisfăcut cererea.
IULIA: Lasă, naşu', după Facultate vin inspectoare în învăţământ şi schimbăm regulamentele.
BRĂTIANU: Dar oare o să mai fim noi peste patru ani?! eu, adică, Preşedinte al Consiliului? Şi aşa guvernarea durează de zece ani.
IULIA: Da, lunga guvernare liberală. Dar de ce vorbesci de patru ani, naşule? Eu termin Facultatea în doi ani.
BRĂTIANU: Tare grăbită eşti, draga naşului.
IULIA: Şi în timpul ăsta îmi pregătesc şi doctoratul. N'am să'mi trec vârsta, dar pe cartea de visită o să scriu: IULIA B. PETRICEICU-HASDEU *prima femee doctoră în Filosofie din lume*. Iar primul exemplar vi-l dau Dumneavoastră.
BRĂTIANU: Nu i'l dai lui Hasdeu?
IULIA: Nu. Dumneavoastră. Lui tata i'l dau pe-al doilea, ca pedeapsă că el crede că o să fiu doctoră în Litere la 23 de ani. Şi că ar vrea să'mi trec doctoratul întâi la Graz, în Austria, mai aproape de Bucuresci, şi apoi la Paris.
BRĂTIANU: Poate se gândesce la cheltueli.
IULIA: Dar la Graz nu închiriem apartament şi angajăm servitoare?
BRĂTIANU: Sigur, dar poate că depărtarea Parisului îl ucide. Mi-a spus şi mie că ar vrea să vă scie mai aproape. Când i se face dor, s'ar urca în tren şi într'o zi ar fi la Viena.
IULIA: Ar fi toată ziua pe tren.

BRĂTIANU: Îl facem şi şef de tren. Dar, apropo, unde este Hasdeu acuma?
IULIA: Are şedinţă. La ce i-o fi trebuind şi Consiliul Permanent al Instrucţiunii Publice, când este Director General al Arhivelor Statului, Profesor de Filologie comparată la Facultatea de Litere, Profesor de Istorie la Şcoala de Belle Arte şi la Şcoala Superioară de Răsboi şi Vicepreşedinte al Academiei?!
BRĂTIANU: Unde ţine morţiş să fie Preşedinte. Dar îi dă peste mână Mitiţă Sturdza.
IULIA: Şi mai are pe cap şi *Dicţionarul*.
BRĂTIANU: De care Regele este foarte încântat. Da' ce, s'a plâns el de *Dicţionar*?
IULIA: De câte ori!... Îţi redau cuvintele sale: „Ceea ce fac eu este *Magnum Etymologicum*, nu un vocabular de toate zilele. Va eşi ceva monumental, dar obositor, obositor de tot."
BRĂTIANU: Ia te uită! Şi noi care vedeam numai mândria lui Hasdeu. Deşi, dacă mă gândesc, el a declarat şi în Academie că muncesce titanic la *Dicţionar*. Am fost de faţă şi sciu: „Orice cuvânt oglindesce un lucru, o fiinţă, o idee, o datină; aceste lucruri, aceste fiinţe, aceste idei, aceste datine m'am încercat şi mă încerc a le apuca câne-cânesce din eri şi din azi al poporului român."
IULIA: Ai dreptate, naşule. Mândria este prima care se vede la tata. Şi când este trist. Deşi, de felul lui este vesel şi optimist.
BRĂTIANU: Mie'mi spui?! Cine nu'i caută tovărăşia lui Hasdeu, isvor nesecat de glume şi anecdote?! După încordarea unei reuniuni, este reconfortant să stai în preajma lui la o gură de ceai sau de cafea. Singurul inconvenient este că mă doare diafragma de atâta râs.
IULIA: Ei bine, naşule, şi când este trist, mândria nu'l părăsesce pe tata. Uite acest strigăt de jale. Şi de înălţare,

totodată. (Scoate o scrisoare din buzunar.) Îl port cu mine. Ne scrie la Paris: „În cruda singurătate la care sum osândit, numai această colosală enciclopediă a poporului român, numai contactul zilnic cu spiritul unei întregi naţiuni, numai satisfacţiunea că fac singur ceea ce chiar duşmanii mei au recunoscut că nu poate face nimeni, numai aceasta mă scapă de urâtul ce m'ar prăpădi. După vorba unui împărat roman, simţesc că mă fac zeu, şi simţind'o – îmi vine a râde." Şi, zâmbesce tata mai departe: „Iată că din serios, din patetic, am dat deodată peste comic."

BRĂTIANU: Şi jalea şi râsul au pus stăpânire pe el amândouă. Râsu-plânsu, cum zicea Zilot Românul. Ai avea, Lilicuţă, un prim răspuns la întrebarea de ce'i trebue şi Consiliul Permanent: singurătatea. Singurătatea desperată. Singurătatea acestui gigant, aş putea zice.

IULIA: Tata gigant! Auzindu-te cineva care nu'l cunoasce, ar crede că e gogeamite găliganul.

BRĂTIANU: Ar fi prea puţin. Singur spune că face ceea ce nu este în stare altcineva. Înseamnă că ceea ce face Hasdeu este tot ce se poate face mai bine acolo unde'şi pune el mintea.

IULIA: Asta nu înseamnă să le facă el pe toate.

BRĂTIANU: Fii pe pace, pentru că însuşi Hasdeu s'a gândit să lase în urmă'i o pleiadă de filologi şi istorici. Cei mai mulţi, elevi ai săi. Pe care i-a trimis să înveţe la cei mai mari savanţi ai Europei. Noi înşine i-am ajutat, oferindu-le burse îndestulătoare.

IULIA: Cu trimitere la D-ta, tata zice: „I-am ajutat prin noi înşine".

BRĂTIANU: Cine a terminat, s'a şi întors. Grigore G. Tocilescu este unul. Coleg acum cu Hasdeu la Universitate şi la Academie.

IULIA: Tata spune că România are acum nevoe de pedagogi.

BRĂTIANU: Dar şi cu aceşti pedagogi, eu am nevoe de autoritatea sa. Uite, pentru că tot suntem în biuroul Directorului Arhivelor. Crezi că în fotoliul lui n'au stat bărbaţi demni să'l ocupe ? Să'l luăm numai pe fabulistul Grigore Alexandrescu, fost ministru, pe care doar Heliade îl întrecea în timpul său. Dar Hasdeu a fost singurul care a interzis scoaterea documentelor originale din Arhive. Şi a introdus sistemul copiilor legalisate.
IULIA: Ceea ce i'a ridicat lumea în cap.
BRĂTIANU: Inclusiv ministerele. Au trebuit cerbicia şi elocinţa lui să ne convingă că dacă un document îţi este transcris de Arhive, ai în mână cea mai bună lectură. Iar originalul, pe lângă faptul că este păstrat ca un bun de tesaur, nu mai poate fi falsificat de cei care'l folosesc.
IULIA: Cum adică: falsificat?! Pentru ce să falsifice cineva un document?
BRĂTIANU: Pentru titluri sau avere. În tribunale se judecă procese pentru averi colosale. O literă ştearsă ori schimbată, un nume de moşie şters, ars cu chibritul, pătat sau înlocuit cu altul, poate însemna câştigarea nedreaptă a unei sau a unor moşii. Iar acum, pas de mai fă escrocherii, câtă vreme nu mânui originalul! De unde şi furia aproape generală împotriva sa.
IULIA: Chiar aşa, naşu'?
BRĂTIANU: Mai ales la alegerile de deputaţi pentru Cameră, oposiţia faţă de Hasdeu se manifestă pe faţă. Atunci – şi de fiecare dată se întâmplă la fel – când se pune în discuţie validarea mandatului lui Hasdeu, oposiţia cere invalidarea lui, pe motiv de incompatibilitate. Directorul Arhivelor fiind funcţionar public, Hasdeu este pus să aleagă: fie mandatul, fie Arhivele.
IULIA: Şi tata declară mereu că de Arhive nu se lasă odată cu capul! De ce mai candidează atunci?!

BRĂTIANU: I-o cer eu! Scii că ambiţia mea şi a Regelui este să făurim un Stat modern şi o naţiune puternică. Bărbaţi mult mai instruiţi şi mai cunoscuţi în lume decât mine afirmă că Hasdeu este un geniu universal, de o înspăimântătoare vastitate, unul dintre cele mai uluitoare genii ale neamului românesc, dispunând de cunoscinţe neobicinuite în toate domeniile, sciind tot şi fiind la curent cu toate. Dacă Hasdeu este contemporanul nostru şi Dumnezeu ni l-a adus în ţară din Basarabia înstrăinată – doar pentru puţină vreme înstrăinată, sperăm cu toţii – suntem datori să'l folosim cât se poate de bine. Pe el şi pe toţi ceilalţi. Adică, pe noi înşine.

IULIA: Cu câte peripeţii a trecut tata Prutul! Mereu cu teama ca planul său să nu fie descoperit.

BRĂTIANU: Ei, vezi? Fiindcă eu cred că Dumnezeu l-a ocrotit şi ni l-a adus, cum ni i-a adus şi pe Transilvăneni, pentru ca lucrarea s'o facem laolaltă, toţi Românii.
I-a luat pe toţi locul, cum se spune în Argeşul meu.

IULIA: Bine, naşu', dar pe alegătorii care'i dau votul, de ce'i amăgiţi?

BRĂTIANU: Nu'i amăgim deloc. Poporul are încredere în oamenii cu carte. Mai ales în cei foarte învăţaţi. Cărora le trec totdeauna prin minte idei neaşteptate şi cutezătoare. Pe care le pot şi înfăptui. Dacă învăţaţii sunt alături de noi, cum este şi Hasdeu, poporul are încredere şi în noi. Iar încrederea aceasta nu i-o desminţim: atunci când avem nevoe de învăţăturile învăţaţilor noştri, le cerem să ni le exprime. Iar lui Hasdeu i-am cerut ajutorul în mai multe rânduri.

IULIA: Odată eram de faţă. Tot aici. Aţi venit să'i cereţi *Întinderea teritorială a Ţării Românesci*, capitol din *Istoria critică a Românilor*.

BRĂTIANU: Fusese rugămintea Regelui, care s'a gândit să folosim studiul lui Hasdeu, la Congresul de Pace de la Berlin, din 1878.
IULIA: Tata s'a oferit să'l traducă îndată.
BRĂTIANU: Dar eu i-am spus că traducerea trebui făcută de un Frances, ca să pară că textul e scris de unul de-al lor. Îi cunosceam bine pe Francesi, ca să evit să le irit orgoliul nemăsurat.
IULIA: Aţi gândit bine. Tata îmi spune că el, dacă ar fi fost să scrie franţusesce, ar fi trebuit să strice întâi limba francesă, prea osificată, după gusturile lui. Pentru că el nu se poate exprima în şabloane. Fie şi franţusesci.
BRĂTIANU: A fost un moment fericit atunci. Scii, Iulică, sunt momente din viaţă pe care ai vrea să ţi le amitesci. Perioada studiilor de la Paris, când gândurile mi se'ntorceau mereu acasă şi visam să fac din Bucuresci un alt Paris.
IULIA: Şi Dumneavoastră aţi împărţit apartamentul cu mama Dumneavoastră la Paris?
BRĂTIANU: Nu, mama a rămas acasă. Am împărţit o cameră cu fratele meu, Dumitru. Deşi, n'ar fi prea multe de amintit: Anul 1848, Unirea, aducerea lui Carol I, Independenţa, Regatul.
IULIA: Dacă l-aţi fi prins şi pe Tudor Vladimirescu, aţi fi participat la toate momentele importante ale secolului XIX românesc.
BRĂTIANU: L-am prins şi pe Tudor în viaţă, fiind născut cu cinci zile înainte de uciderea lui mişelească. Orăcăiam de mama focului. În alte vremuri mi s'ar fi dat certificat de revoluţionar.
IULIA: Şi n'aveţi?
BRĂTIANU: Nu s'a născut cine să'l facă.
IULIA: Sciţi, naşu', tata are un respect deosebit pentru oamenii mari ai României. A şi început o colecţie de

biografii, intitulată chiar aşa: *Oamenii mari ai României*. Din care a dat o primă carte, despre *Ioan Vodă cel Cumplit*, în care a marcat *rolul său în istoria universală şi în viaţa poporului român*. Ideea asta, cu locul Românilor în istoria universală, este obsesia lui.

BRĂTIANU: Firesc, pentru un savant care scie totul despre istoria universală. Pe tine, Lilicuţa naşului, nu te vede tot în istoria universală?

IULIA: Mai e vorbă? Doar ar trebui să'i întrec pe toţi bărbaţii din lume...

BRĂTIANU: Hasdeu l-a lăudat fără margini pe prietenul meu, Nicu Bălcescu. Luând de model *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*. Declarându-se elevul său: „Pe când toţi imberbii din giuru-ne se laudă a fi ascultat pe ilustraţiunile profesorale de la Berlin şi de la Paris, fie-ne permis nouă a avea o mândriă mai modestă: noi am auzit pe Bălcescu." Superb!

IULIA: Dacă n'a mai scris cărţi, a publicat numeroase articole. Şi dacă n'a avut timp nici pentru articole, ne-a povestit nouă, mamei şi mie, ca un adevărat Moldovean ce este. Dar acum nici timp de povestit nu mai are.

SCENA 4

Aceiaşi, fără Soldat

FECIORUL (Intră pe uşa 2 şi vrea să aprindă lampa.): Pot să aprind lampa?

IULIA: Doamne fereşte! Mai sunt două ceasuri până apune soarele.

(Feciorul iese.)

Sciţi, naşu', tata crede că Ruşii ne-au lăsat o armată de agenţi secreţi.

BRĂTIANU: Mai ales printre birjari, ca să scie care pe unde umblă şi cu cine se întâlnesce. Asta a însemnat o investiţie de o sută de mii de trăsuri noui, de la Viena şi de la Paris, şi două sute şi ceva de mii de cai arabi. O armată. Permanentă şi foarte mobilă.
IULIA: Obiceiurile Ruşilor, în care toată lumea spionează pe toată lumea, l-au făcut pe tata să interzică tuturor, de la Soldat şi Fecior până la cel mai înalt funcţionar, să asculte pe la uşi. Sub pedeapsa concedierii imediate. Chiar eri era să'l concedieze pe Fecior; a scăpat, pentru că D-l Mumuianu omisese să'l instruiască în această privinţă.
BRĂTIANU: O fi şi ăsta?
IULIA: O fi, da nu sciu, că nu ne-a spus.
BRĂTIANU: Atunci de unde scii că este Rus?
IULIA: Mi'a venit aşa deodată şi m'am trezit vorbind.
BRĂTIANU: Lilica naşului, câtă vreme ne iubim ţara, n'au ce să ne facă. Decât să transmită ceea ce văd.
IULIA: Pot să Vă spun un secret? Dar să nu mă spuneţi.
BRĂTIANU: Cum să te spun, dacă este secret?! Rămâne între noi. Ori cu mine, ori cu pereţii.
IULIA: Când vorbesce despre D-ta, tata vă asemue cu Munţii Făgăraş.
BRĂTIANU: Ei, n'am luat de-acolo decât apa: Argeşul meu.

SCENA 5

Iulia, Brătianu şi Hasdeu

HASDEU (Care intră pe replica lui Brătianu.): D-ta ai putea lua şi Dunărea, să ţi-o pui fular, D-le Brătianu.
(Îşi strâng mâna.)
IULIA: Sărut mâna, tată dragă. (Hasdeu o îmbrăţişează.)

BRĂTIANU: Bine că ai venit, D-le Hasdeu, căci timpul mă zoresce. (Pendula bate o dată. Arată orele 18,30.)
IULIA: Şi acum, naşule?
BRĂTIANU: Şi acum, draga naşului. Mă aşteaptă treburi de Stat.
HASDEU: De stat se poate sta şi-aci. Şi încă cum!...
BRĂTIANU: Nu se putea să nu mi-o întorci, D-le Hasdeu.
HASDEU: Părerea Ministrului Sturdza. A trecut azi pe-aci.
BRĂTIANU: Sciu. A intrat şi la mine, cu o insistenţă căreia nu i'am dat curs. Pe unde-o mai fi fost?!, că m'a chemat la el însuşi Regele. Omul ăsta are câteva dramuri de nebunie drăcească, de care nimeni nu'şi dă seama.
HASDEU: Şi ce-a spus Regele?
BRĂTIANU: Este uimit de înclinaţia către chefuri a funcţionarilor de la noi, începând cu ofiţerii din Garda regală.
HASDEU: Ba începând chiar cu balurile Regelui şi ale Reginei. Dar eu sciu că D-ta eviţi fie şi o alusie la petrecerea de azi de la Archive.
BRĂTIANU: N'am auzit nici o rumoare.
HASDEU: Nici n'ai s'auzi. Jumătate din specialiştii Archivelor, oameni de mare calitate, sunt Ardeleni şi Bucovineni. Poţi să'i dai lui Onciul ş'un butoi de jinars, că n'o să scoată nici o chiuitură. Numai aşa, văzându'i şi la distracţie tăcuţi, îţi dai sama ce înseamnă a fi supus austriac.
BRĂTIANU: Nu mergi să'i antrenezi?
HASDEU: Îi las în voia lor, să se deslege şi să se dumirească. Un şef totdauna stânjenesce.

Totuşi, mai şezi puţin, D-le Brătianu. (Către Iulia.) Dar Mamiţa?!

IULIA: Mi-a fost atât de dor de naşu', ca şi de tot ce este în jur, că n'am putut să mă deslipesc de el. Mă duc s'o chem. (Iese pe uşa 2.)

SCENA 6

Hasdeu şi Brătianu

BRĂTIANU: Am avut un plăcut moment de rememorare. Istoriile frumoase mai trebue retrăite.
HASDEU: Spune şi D-ta, dacă pot să nu cred eu în Destin... Nu şi-a închipuit nimeni, la nascerea mea, că eu, de la Cetatea Hotinului şi de pe râpa Nistrului – *ripa Daciae*, cum ar fi zis strămunii noştri Romani – voi ajunge aci, la Mihai Vodă, în inima lui Mihai Viteazul. A fost un miracol şi simt că nu e loc mai nimerit în Bucuresci pentru rememorări şi pentru visări, ca la Mănăstirea lui Mihai Vodă. Unde nu este numai umbra Marelui Mihai, dar şi a lui Tata Bălcescu.
BRĂTIANU: Exerciţiul acesta îmi dă o gură de oxigen şi, ca şi maratonistul care a lăsat în urmă primii treizeci de kilometri, îmi spun că merită să mai alerg şi să ajung la capăt.
HASDEU: Judecând după realisările pe care naţiunea română le-a făcut, căci meritele pentru un om politic se văd în progresul ţării, şi nu în succesul lui personal, D-ta, D-le Brătianu, ai dreptate să te compari cu un alergător de cursă lungă şi nu cu unul care a mers ori a bătut pasul pe loc, deloc sau înapoi.
BRĂTIANU: Dumnezeu mi-e martor – şi umbrele pe care le-ai pomenit – că am făcut tot ce am putut eu mai bine. Iar pentru un om politic nu e timp deloc de odihnă.

HASDEU: Şi nici pentru un om de litere sau de sciinţă nu e. Odihna a fost făcută numai pentru boeri şi pentru călugări.
BRĂTIANU: D-ta, deşi stai în mănăstire, numai cu un călugăr nu poţi fi asemuit. Cât privesce partea de boerie – căci te tragi din boerii mari, între cari a fost şi un Domn al Moldovei – cel puţin mai ai parte de concediu, pe care îl faci vara în străinătate, cu familia.
HASDEU: Dar şi acolo îmi petrec timpul în archive şi în bibliotece. Cum o dovedesc toate rapoartele mele.
BRĂTIANU: Nu pune nimeni la îndoială că nu muncesci zi şi noapte. Iată de ce ne-am gândit că ai merita o răsplată.

SCENA 7

Hasdeu, Brătianu, Doamna Hasdeu şi Iulia

D-NA HASDEU (Care a intrat pe uşa 2 împreună cu Iulia, pe replica lui Brătianu.): Vai, cumătre, credeam că Hasdeu e mereu cu munca şi alţii cu răsplata.
BRĂTIANU: Dar şi faptul că este lăsat să facă ceea ce voesce el să facă, este o răsplată, cumătră dragă.
HASDEU: Are dreptate D-l Brătianu, dragă Iuliă. Dar să lăsăm lucrurile mănunte şi să ne inviţi în cuhne la un ghiveci călugăresc, sau în sufragerie la pălinca cea moţească, pe care am păstrat'o de la unchiul Domniei Tale, neuitatul popa Simion Balint de la Roşia Montană.
D-NA HASDEU: Vă invit eu la mai multe, că m'am pregătit de o săptămână pentru zioa de azi. Să ne bucurăm că D-l Brătianu e din nou pintre noi şi să'i arătăm că tigaia Dinescu face clătite... o poesie!
BRĂTIANU: Dacă'i vorba de pălinca lui popa Balint, nu mai poate fi alegere. Nicu Bălcescu l-a apreciat pe

prefectul moţilor, când a fost să medieze între Avram Iancu şi Lajos Kossuth.
D-NA HASDEU: Unchiu' ne trimisese vorbă să să ducă Hasdeu să ia steagul lui Avram Iancu şi să'l poarte pin Bucuresci, cum a purtat şi steagul lui Tudor Vladimirescu. Acu' cine şcie ce s'o mai fi făcut cu steagul.
BRĂTIANU: Poate îl trimitem iar pe Candiano, dacă va vrea şi Regele.
HASDEU: Lilicuţă, vino şi tu, deşi pălinca'i treabă muerească numa'n Ardeal. Iar tu numai prin mama eşti Ardeleancă.
IULIA: Prin tine Moldoveancă şi prin nascere Munteancă. Chintesenţă a Daciei Traiane.
BRĂTIANU: Staţi aşa! Dar nu vă'ntrebaţi de ce-am venit?
HASDEU: Fiindcă Preşedintele Consiliului de Miniştri poate veni la Archive oricând poftesce şi fără să anunţe presa.
IULIA: Fiindcă...
BRĂTIANU: Fiindcă azi e ziua în care cele două Iulie primesc daruri. Şi am venit să vă anunţ că Guvernul României, luând act din ziare că Domnişoara Iulia B. Petriceicu-Hasdeu a devenit prima femee din lume studentă în Filosofie la Sorbona, a hotărât să'i acorde o bursă excepţională de studii, în valoare de 6.000 lei pe an, în decurs de patru ani.
D-NA HASDEU: Vai, Domnule Brătianu, dar noi cheltuim la Paris mai bine de o mie de franci pe lună!
BRĂTIANU: Cheltuiţi cât poftiţi, cumătră, dar ce v'am oferit este salariul unui profesor universitar. D-l Hasdeu scie prea bine.
HASDEU: Efortul Guvernului este considerabil.

BRĂTIANU: Am dorit să fie pe măsura primei studente în Filosofie.
IULIA: Sper să se resolve totul în doi ani, naşu'.
D-NA HASDEU: Da' di ce aşia de răpede, Lilică mamă?!
BRĂTIANU: Din partea noastră, nicio grabă. Tu să fii sănătoasă! Să faci naşului şi cheltueli personale. Acum să eşim.
(Oprindu-se în faţa unui dulap.)
Observ că ţi l-am restituit pe Bauer. Prost obicei. I-ar fi stat bine în biblioteca mea de la Florica.
HASDEU: Lasă că ai D-ta obicee şi mai proaste.
(Ies toţi pe uşa 2.)

CORTINA

TABLOUL III

Seara.

SCENA 1

Aceiaşi şi Un Fecior

FECIORUL (Deschide uşa 2, lăsându-i să intre pe cei trei. Intră şi el, cu o sticlă enormă în braţe.)
BRĂTIANU: Hai să te sărut, draga naşului!
IULIA: Sărut mâna, naşule, şi guvernare cât mai lungă!
D-NA HASDEU: Încă o dată, la revedere, cumătre.

HASDEU: Sărutări de mâini, D-nei Pia.
BRĂTIANU: Rămâneţi sănătoşi. (Iese, urmat de Fecior.)
D-NA HASDEU: Iulia, mamă, vino cu mama. Dragă Hasdeu, nu vii să ne sărbătorim şi să mâncăm în voe?
HASDEU: Mie mi-a fost de ajuns. Poftă bună!
(Cele două Iulii ies pe uşa 2. Hasdeu lucrează.)

SCENA 2

Hasdeu şi Iulia

IULIA (Intrând pe uşa 2.): Am aţipit puţin, tată dragă.
HASDEU: Ar trebui să te odihnesci mai mult, Lilicuţa tatei. Ai toată viaţa înainte, şi nu termene, ca tata.
IULIA: Ba da, tată dragă, fiindcă în doi ani voi să termin tot.
HASDEU: Ca şi Mamiţa, nu înţeleg nici eu de ce atâta grabă. Ceea ce mă nedumeresce încă mai mult este lipsa mea de reacţie, incapacitatea de a interveni. Asist la turbionul ce te-a cuprins şi nu fac nemic.
IULIA: Ba da, tată dragă, lucrezi cu mine cot la cot.
HASDEU: Statu – palmă, Barbă – cot. Atunci să mai lucrăm! Curând va bate miezul nopţii.
(Amândoi lucrează în tăcere.)

SCENA 3

Hasdeu, Iulia, Un Gardian public şi Un Fecior

GARDIANUL (Se aude de afară.): Orologiul sună noaptea jumătate! Se dă stingerea în tot oraşul!
HASDEU: Gata, a venit garda civică. Noapte bună, Lilicuţo dragă! (Pendula bate miezul nopţii.)

IULIA: Noapte bună, tată dragă! (Hasdeu o sărută pe frunte. Iulia iese pe uşa 2.)
GARDIANUL (Intră fără să bată.): Bună noaptea, D-le Hasdeu!
HASDEU: Bună să-ţi fie inima, ca fasolea Vinerea! Tot cu socialiştii, tot cu socialiştii, Moş Grigore?
GARDIANUL: D'apoi cum?, D-le Derectur.
HASDEU: Eşti greu de clintit, când ţi-a intrat ceva în cap, Moş Grigore. Punga cu tiutiun o găsesci în dulap, la locul ei.
GARDIANUL: Noaptea asta mă las de fumat, D-le Derectur. Dar aş vrea să'mi daţi o hârtie, să fac raport.
HASDEU: Ai pe biurou câte coale poftesci. Dar să nu iei din cele cu antet.
GARDIANUL: Mulţam, mulţam, D-le Derectur. Şciţi, stăm noi şi ne gândim: pentru ce vă străduiţi atâta, D-le Hasdeu?
HASDEU: Am o misiune. Pentru mine şi neamul românesc. Noapte bună, Moş Grigore! (Iese pe uşa 2.)
GARDIANUL: Noapte bună, D-le Derectur!
HASDEU (Se aude.): Nu uita să stingi, Moş Grigore.
FECIORUL (Se aude.): Noapte bună, Stăpâne!

SCENA 4

Un Gardian public şi Un Fecior

GARDIANUL (Se aşază pe un scaun, ia o coală şi un toc şi scrie.): Ra-port. Dom-nul Haş-deu a-re o-mi-si-u-ne. Am vă-zu-to cu o-chii mei. Gri-go-re Cart. (Presară cenuşă, o suflă, împăture şte coala şi o bagă în buzunar.)

Ia să văz eu cum i-ar sta neamului meu să stea în fotelu' lu' D-l Derectur! (Se aşază pe locul lui Hasdeu şi se maimuţează.) Ei, dar vremea mea a trecut. Mai trece

şi-acum. Despre fecior, ce să zic? Nu s-au prins buchile de el şi pace bună. Cât despre nepot, ăsta micu' fuge de carte ca Dracu' de tămâe. Tot în spatele meu pică şi povara asta, pentru că numai eu am voinţă. Vorba lu' D-l Derectur: „Să vrei, ca să poţi!" Eu, Derectur...

– Onciu, ai făcut aia? Răpede un ceai!

– Mumuianu, ai făcut aia? Răpede o cafea!

– Iosif Vissarionovici!

FECIORUL (Intră tiptil pe uşa 2.): Da, Grigore Andruţovici.

GARDIANUL: Răpede o răchiă, Iosif Vissarionovici!

FECIORUL: Ţi-am zis să nu-mi mai spui pe nume aici.

GARDIANUL: Bine. Ai adus răchia?

FECIORUL: Am adus o sticlă de pălincă. A fost sărbătoarea celor două Iulii şi Cuconu habar n'avea. Parcă'i posedat, nu se mai gândeşte la altceva decât la *Dicţionar*. Toţi care s'au perindat prin Arhive azi i-au făcut apropouri. Da' nimic. I-a zis Cucoana de la obraz.

GARDIANUL: Da, da, a fost 2 Iulie.

FECIORUL: L-a cinstit Cuconu pe Brătianu din ea. Adică, a vrut să'l cinstească. Dar Brătianu, ştiind că Cuconu nu bea de fel, a refusat să bea de unul singur. Cuconu i-a dat'o s'o bea acasă, şi când a plecat, mi-a poruncit să i-o duc la trăsură. La poartă, Brătianu mi-a dat'o mie, că el are destulă ţuică de Piteşti, de la Bratia şi Florica.

GARDIANUL: Nu-i pentru cine se găteşce, ci pentru cine se nimereşce.

FECIORUL: Acu', s'o bem amândoi! (Scoate din buzunare două pahare.)

GARDIANUL: Să'mi torni numai o idee.

FECIORUL (Toarnă.): Să toastăm pentru prietenia popoarelor noastre! Începută încă din antichitate. Noroc! (Ciocneşte şi dă paharul pe gât.)

GARDIANUL: Noroc ! (la o înghiţitură.) Amarnică'i! Mă arde la burtă.
FECIORUL: Nu şugui, brat Grigore, e sirop curat. Davai-davai, dă-o pe gât, să mai bem încă unul!
GARDIANUL (Trage iar un gât.): Mă opresc aici, naşe brat Iosif Vissarionovici, îmi tae răsuflarea. Ş'apăi pe mine mă turteşce şi numai o cinzeacă.
FECIORUL (Îşi toarnă iar un pahar şi-l dă pe gât.): Moale eşti, bă Grigore, otcă. Ca palinca asta. (Bea toată sticla.)
GARDIANUL: Ca Calinca.
FECIORUL: Net, net, Kalinka e ţeapănă! (Începe să cânte:) Kalinka, Kalinka, Kalinka maia, / Kalinka, Kalinka, Kalinka maia, / Kalinka, Kalinka, Kalinka maia! (Îl ridică de pe scaun pe Gardian şi scoate din sertar pistoalele.Trage un foc.) Kalinka, Kalinka, Kalinka maia!

SCENA 5

Aceiaşi şi Hasdeu

HASDEU (Intrând ca o furtună, pe uşa 2.): Ce se petrece aici?
GARDIANUL: Iosif Vissarionovici ne înveseleşce cu un cântec de la el de-acasă.
HASDEU: Porcul cel hărbareţ reapărut în Capitala României.
FECIORUL: Surpriză! Infiltrat chiar în Arhive. Nu spui D-ta mereu că în Imperiul Ţarului, între fiecare zece indivizi figurează cel puţin un spion? Că spionajul joacă rolul cel mai important şi este o aureolă a Rusiei, o fală a naţionalităţii noastre? Şi că în fiecare capitală europeană circulează în permanenţă o droae nenumărată de spioni muscăleşti? Că în Bucureşti au fost totdauna o mulţime? Şi chiar în locurile unde vorbeşti nu se poate să lipsească

vro câţiva? Nu era logic să se afle şi aici, unde vorbeşti de dimineaţă până seara?
HASDEU: Aici nu vorbesc în public.
FECIORUL: Ce dacă, vorbele de taină sunt şi mai preţioase. Deşi constat că nu diferă cu nimic de cele publice: naţiunea română dornică de a ajunge cât mai în pripă la treapta de cultură a surorilor sale din Occident; cnuta muscălească; oribilul jug al Muscalilor; Basarabenii cei decapitaţi, spânzuraţi, torturaţi sau surghiuniţi de barbarul Muscal; Muscalii n'au ce căuta în Balcani, locul lor fiind în Urali; pururea ascunsul Mefistofeles: Rusia, lucrând nu pe faţă, ci ocult; drama muscălească este o piesă în cinci acte: primul act – dragoste, actul al cincilea – asasinat, cele trei acte de la mijloc – ruble, decoraţii, titluri, minciuni şi infamii! etcetera etcetera.
HASDEU: Ai reţinut destul de bine.
FECIORUL: Spion în casa D-tale, ţi-am urmat îndemnul făcut pretutindeni: „Să'şi facă dară infama meserie şi să raporteze că un Moldovean, un Român din Basarabia a fotografiat Rusia".
HASDEU: Aşa cum a fost, aşa cum este şi aşa cum va fi întotdauna.
FECIORUL: Nu le ştii D-ta prea bine pe toate. Anecdota de la Casa Regală l-a avut erou pe însuşi Regele, surprins de Regină cu o Domnişoară de onoare. „Elisbeth, e un glum!", s'a scuzat Regele. „Glum, glum, da de ţe puţ desculţ?!"
HASDEU: Infamie!
FECIORUL: Crezi D-ta. Acuma, că tot ai aflat, s'a terminat şi cu latinitatea limbii române. Limba română este limbă slavă, precum ştii şi nu vrei să recunoşti. Cel puţin limba moldovenească e de provenienţă slavă, după cum se predă în învăţământul din guberniia

Bessarabscaia. Odată cu creştinarea Românilor, limba slavă a devenit limba oficială a slujbelor religioase. O mulţime de cuvinte privind credinţa propriu-zisă, cultul şi organizarea ierarhică precum: *sfânt, rai, iad, troiţă, utrenie, vecernie, maslu, molitvă, a blagoslovi, vlădică, stareţ, pristol*, sunt slave.

HASDEU: N'ai iscodit bine. Noi, Românii, suntem creştini apostolici. În consecinţă, termenii de bază care exprimă credinţa sunt latini: *creştin, cruce, Dumnezeu, înger, biserică, a boteza, păgân, păcat, a răposa*, însuşi *sfântul* D-tale şi altele şi altele. Iar Slavii au venit în secolul VI. Şi n'am putut lua nimic de la ei înainte de creştinarea, pe la 864-870, a Bulgarilor, oricum, nu înainte de inventarea alfabetului chirilic şi traducerea, de fraţii Chiril şi Metodiu, a primelor cărţi de cult în slavonă.

FECIORUL: O să ziceţi că nici înainte de 1054, când a avut loc despărţirea bisericii ortodoxe de cea catolică.

HASDEU: Este manifest că, după înfiinţarea Episcopatului cuman, la 1228, a devenit limpede, şi dincoace de Carpaţi, că Ungurii folosesc catolicismul ca avantpost al expansiunii lor. Abia după agresiunea ungară în extrasilva, au adoptat Românii cu hotărâre slavona ca limbă de cult şi de cancelarie. Astfel, pe cale cultă, prin ritual, vor pătrunde în română cuvintele pe care le-ai enumărat.

FECIORUL: Dar majoritatea uneltelor agricole au nume slave: *sapă, lopată, coasă, plug, greblă*.

HASDEU: Până la unelte, nu uita terenurile: *agru, arie; cerealele: grâu, secară, mei, orz*; animalele domestice: *bou, vacă, viţel, junc, cal, capră, porc, purcel, câne, găină*; produsele: *ceară, făină, pâne*. Toate sunt latinesci, adică aparţin stăpânilor ţării. Nivelul mai ridicat al vieţii romane din Dacia Magna i-a atras pe

Slavii D-tale, cari s'au infiltrat aci ca mână de lucru. Slavilor li s'au poruncit muncile agricole tot în termeni latini: *ară!, seamănă!, treeră!*

FECIORUL: Slavii au venit ca prieteni. Este foarte cunoscută prietenia ruso-română de-a lungul veacurilor, atât de folositoare neamului românesc.

HASDEU: Mie, nu! Îmi este însă foarte cunoscută terminologia slavă a părţilor constitutive ale plugului român: *cobilă, grindei, cormană, plaz*. Instrumentele trebuesc aceluia care lucrează într'un mod regulat cu ele. Numirile lor nu se mănţin la un popor printr'o simplă, platonică tradiţiune. Slavii au fost argaţi la români şi, cum vezi însuţi, tradiţia se păstrează.

FECIORUL: Destul! Cu D-ta nu se poate discuta. Până aici ţi-a fost. O să'ţi luăm cuvântul şi cuvintele, o să'ţi interzicem *Dicţionarul* şi toate cărţile, o să te dăm afară de la Arhive şi de la Universitate, de la Consiliul Permanent şi de oriunde! Începem Revoluţia! Aşa'i, brat Grigore?

GARDIANUL: Da, naşe brat Iosif Vissarionovici.

FECIORUL (Agită pistoalele.): Suntem martori la un eveniment epocal! A început Revoluţia! Revoluţia s'a deslănţuit! S'a ridicat poporul revoluţionar! Săvârşim Revoluţia armată! Revoluţia democrată! Revoluţia populară! Revoluţia socialistă! Revoluţia mondială!

GARDIANUL: Revoluţia a devenit necesară! Proletari din toate ţările, uniţi-vă'ţi! Porniţi lupta de clasă înverşunată! Sfărmaţi orânduirea cea cruntă şi nedreaptă! Sfărmaţi lanţurile sclaviei! Salvaţi clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare! Proletariatul n'are nimic de perdut decât lanţurile! Proletariatul şi ţărănimea s'au înarmat! (Către Fecior.) Naşe brat Iosif Vissarionovici, dă'mi bre şi mie un pistol!

FECIORUL (l-l dă pe cel din care s-a tras.): Să-l foloseşti cu credinţă, brat Grigore.
GARDIANUL: Jos absolutismul! Jos burghezia liberală, trădătoare patentată, criminală şi monarhistă monstruoasă! Jos politica consecventă de duşmănie neîmpăcată şi atitudinea ostilă deschisă a României faţă de puternicul vecin de la Răsărit! Libertate deplină!
HASDEU: Şi D-ta, Moş Grigore?
FECIORUL: Jos activitatea diverselor organizaţii de spionaj şi contraspionaj împotriva Rusiei!
GARDIANUL: Avem idealuri, D-le Derectur. Nu spuneţi, D-ta şi acoliţii D-tale, balivernele absurde şi minciunile cele mai grosolane şi mai sfruntate, că Rusia este duşmanul de moarte al României şi, cu un vocabular şi mai murdar, nu vorbiţi de ameninţarea permanentă a pericolului slav? Nu spuneţi că Ruşii sunt un popor sălbatec, un popor barbar, ce ameninţă civilisaţia europeană?
FECIORUL: Greşală gravă, D-le Hasdeu.
GARDIANUL: Poporul nostru nu va avea linişte până când burghezia reacţionară nu va fi reprimată, nimicită şi lichidată definitiv şi desfiinţată ca clasă, până nu va sdrobi fără cruţare ultimul exploatator!
FECIORUL: Cânilor – o moarte de câne! Voinţa poporului cere să instaurăm prin violenţă şi teroare dictatura revoluţionar-democratică a proletariatului şi o nouă orânduire: orânduirea socialistă!
GARDIANUL: Noi, marxiştii, am ascultat cererea poporului şi am purces la instaurarea imediată a dictaturii, ca singurul mijloc legitim de a realisa democraţia!
FECIORUL: În fruntea întregului popor, pentru libertatea deplină, pentru revoluţia democratică

consecventă, pentru republică! În fruntea tuturor celor ce muncesc şi a celor exploataţi – pentru socialism!
HASDEU: V'a luat băutura minţile. Încetaţi imediat!
FECIORUL: Aha, s'a trezit instinctul de clasă!
Nu, D-le Hasdeu, muncitorii nu fac compromisuri. Ei au perfectă luciditate, sunt vigilenţi şi vor sdrobirea necruţătoare a forţelor reacţionare!
GARDIANUL: Vom duce Revoluţia până la capăt! Nu putem uita şi nici ierta crimele şi masacrul împotriva poporului muncitor, nu ne mai închinăm în faţa ticăloşiei burgheze!, că tot pălăvrăgeai despre ticăloşi.
FECIORUL: Gata cu prietenii ipocriţi ai poporului! S'a terminat cu lichelele, cu nobilimea cultă şi sfidătoare, cu clica dominantă din România imperialistă şi agresivă! S'a terminat cu intelectualitatea privilegiată, cu faptele ei infamante şi şarlatania politică, cu resultate din cele mai tragice pentru poporul român!
HASDEU: Lozinci.
GARDIANUL: Lozinci de avangardă, D-le Derectur! Pe care o să le înveţe şi copiii, înainte să spue cuvântul „mamă"!
FECIORUL: Lacheii nu mai ascultă de nicio poruncă. Manifestăm un dispreţ suveran, amestecat cu ură faţă de tot ce este învechit şi perimat. Am instaurat dictatura revoluţionar-democratică a proletariatului.
GARDIANUL: Şi a ţărănimii, naşe brat Iosif Vissarionovici.
FECIORUL: Şi a ţărănimii, brat Grigore. De astăzi am instalat o conducere democratică la Arhivele Statului.
HASDEU: De astă zi, deşi e foarte noapte. Adânca noapte din capetele voastre.
Ce scii să faci D-ta, ca Director, Moş Grigore?
GARDIANUL: Noi muncim, nu gândim, şi nu avem o optică îngustă şi prăfuită.

Ceea ce şciu foarte bine este că noi o să facem totul, D-le Derectur!

FECIORUL: Bă, Hasdeu, teme-te de progresul democratic!

GARDIANUL: Mă animalule!

FECIORUL: Bă, când am să mă strâmb eu la tine, când am să'ţi smulg barba aia firoscoasă fir cu fir cu penseta, când am să'ţi împung testiculele cu sula, când am să te perpelesc pe rotisor, când ai să-ţi mănânci excrementele şi ai să'mi bei urina direct de la sursă, când am să te pun cu tălpile pe plita încinsă, când am să'ţi trag unghiile cu cleştele şi am să-ţi sdrobesc degetele în uşile astea bătrâne, atunci să te văd de'ţi mai dă mâna să iei peste picior transformările democratice şi să mai înfrunţi representanţii poporului!

GARDIANUL: Adevăraţii patrioţi ai României.

FECIORUL: Noi suntem prezentul şi viitorul ţării şi al întregii omeniri!

HASDEU: Viiturile.

FECIORUL: Bă, fiu de căţea, să nu mai deschizi gura, că'ţi bag pistolul ăsta pe gât!

GARDIANUL: Huo! Ţi-au căzut obrăzarele mincinoase de pe faţa hâdă şi acum apari în toată hidoşenia, banditule, ţi-am dat jos falsa aureolă de luptător naţionalist şi fără scrupule. Te declarăm trădător cu antecedente şi, în numele luptei de clasă, duşman al poporului!

FECIORUL: Eşti condamnat la torturile pe care ţi le-am prezis adineaori, recidivist învechit în rele, lepădătură terminată şi putredă! S'a zis cu tine şi cu întreaga ta activitate de o perseverenţă drăcească, s'a zis cu scrierile tale şi cu planurile mârşave de viitor!

GARDIANUL: Nu vei mai putea să'ţi scrii nici testamentul.

FECIORUL: Gata cu mişcarea zornică, pe toate căile şi toate tărâmurile, spre Occident. Vom construi o nouă cultură: cultura socialistă, şi vom pune pe foc toate cărţile burgheze! Să înteţim flacăra revoluţiei! Vom păstra numai operele literaturii ruse progresiste.

(Se apropie de un raft şi încearcă să dea foc cărţilor.)

HASDEU (Strigă.): Soldat! Soldat!

FECIORUL: Fii pe pace, armata e cu noi! E armata proletarilor! Absolutismul a perdut principalul sprijin – „oastea sa de nădejde"! Să vină soldatul să începem insurecţia armată generală!

GARDIANUL: Naşe brat Iosif Vissarionovici, nu pune foc acum, că arde şi clădirea şi biserica şi e păcat de Dumnezeu!

FECIORUL: Brat Grigore, o să facem noi religia noastră socialistă!

GARDIANUL: Lasă că o să vină alţii să o dărâme şi să desăvârşească victoria socialismului! Ca Derectur al Arhivelor Statului, aş avea nevoe de biuroul ăsta, să aduc o mândreţe de pereche de cai în el.

FECIORUL: Că bine zici, băi Grigore, că şi eu am două capre în izbă, dacă nu le-or fi mâncat cumva de foame... Da' măcar Diploma asta a lui Brâncoveanu, tot o ard acum! (la *Diploma Leopoldină* de pe perete. Hasdeu se repede la el. Feciorul trage în el cu pistolul, fără să-l nimerească.)

HASDEU: Mă copii, şi eu am fost socialist odată.

FECIORUL: A! îţi lepezi pelea de şarpe şi vrei să proclami politica împăciuirii!

HASDEU: Voi singuri mi-aţi arătat unde duce socialismul, aşa că m'am lăsat.

FECIORUL: Te-ai lăsat şi de băut, da' noi nu ne lăsăm!

SCENA 6

Aceiaşi şi Un Soldat

SOLDATUL (Intrând.): Nu mişcă nimeni! Am auzit că s'a tras. D-le Hasdeu, sunteţi teafăr?

HASDEU: Pe ei, flăcău, că nu au gloanţe!

SOLDATUL (Ţinteşte spre Fecior.): Pune pistolul şi tabloul pe masă şi treci cu faţa la perete şi mâinile sus. Uşurel, fără mişcări brusce, că'ţi sbor scăfârlia aia pocită. Aşa. Treci la peretele din dreapta mea. Aşa. Mai la stânga, mai la stânga. Stai!

D-le Hasdeu, luaţi pistolul şi puneţi'i glonţ. Acuma rămâneţi pe loc şi ţintiţi'l pe Moş Grigore. Lăsaţi Feciorul în seama mea.

Moş Grigore, execută la fel ca Feciorul şi treci la doi metri în dreapta lui. Aşa. Stai!

D-le Hasdeu, luaţi pistolul lui Moş Grigore şi puneţi'l pe fotel. Aşa. Ţintiţi'l mai departe pe Moş Grigore. Aşa.

Moş Grigore, întoarce-te uşor spre cameră, tot cu mâinile sus. Acum mergi spre masă. Aşa. Cu ce mână tunzi oile?

GARDIANUL: Mă, dacă eram cioban, nu mai veneam eu să mai lucru aici. Sunt dreptaci.

SOLDATUL: Ţine dreapta mai departe sus. Ia acum cu stânga ghemul de sfoară de pe masă şi întoarce-te spre Fecior. Aşa. Acuma du-te în spatele lui.

Fecior, du mâinile la spate! Leagă-le bine, Moş Grigore!

GARDIANUL (Cu spatele la Soldat, face o legătură de formă.): Le-am legat.

SOLDATUL: Doi paşi la stânga, Moş Grigore, şi rămâi cu mâinile sus şi faţa la perete. Aşa.

Fecior, un pas înapoi şi stânga-mprejur! Aşa.

Acuma, Moş Grigore, ezecuţi să'l ducem la beci, sau dau alarma să vie să te salte şi pe D-ta?

GARDIANUL: Ezecut.

FECIORUL: Staţi aşa!, vorba D-lui Brătianu. D-ta, Conaşule, cunoşti Rusia foarte bine. Crezi că scandalul pe care îl provoci va rămâne nepedepsit? Gândeşte-te că cele două Iulie ale D-tale se vor întoarce la Paris. Va sta vreun soldat la uşa lor să le apere? Ştii şi D-ta că Franţujii îi admiră fără de margini pe Ruşi. Ceea ce poate nu ştii, este că agenţii Ruşi nu sunt tulburaţi cu nimic de Franţuji. Pace şi prietenie. Nu'i exclus ca cele două Iulie să fie violate în grup, sechestrate într'un bordel şi să se audă că sunt prostituatele Parisului.

HASDEU (Nu se abţine şi-i plesneşte două perechi de palme.): Canalie!

FECIORUL: Când aveai pistolul aţintit asupra Dumitale, nu erai aşa de viteaz, D-le Hasdeu.

HASDEU: Fiindcă nu se moare prostesce. Să aibi răbdare, nu numai impuls.

FECIORUL: D-ta gândeşti şi acţionezi foarte repede. Lasă-mă să plec şi te asigur că nu vei mai auzi niciodată de Iosif Vissarionovici!

HASDEU: Decât că ai trecut pe sub Dunărea îngheţată cu ţigara aprinsă. Îţi schimbi numele... Numai proştii şi nesciutorii se încred în Ruşi. V'am crezut când nu vă cunosceam. Nu mai găsiţi voi naivi în ţara asta.

GARDIANUL: Nu se şcie, D-le Derectur. Prostia ţine o sută de ani. (Intră D-na Hasdeu, în halat de casă şi o tigaie Dinescu în mână.)

SCENA 7

Aceiaşi şi D-na Hasdeu

D-NA HASDEU (Vede sticla goală pe masă.): Dumnezeule, asta'i pălinca unchiului Balint!! L-aţi prădat pe D-l Brătianu!

HASDEU: Soldat, du'l la beci! Şi vezi să nu te întortocheze şi pe D-ta.

Pe Moş Grigore, lasă'l cu Dumnezeu, de va crede în El, să'şi ia de la El plata pentru eresiile lui. L-or fi împresurat şi pe el necasurile. (Gardianul şi Feciorul se îndreaptă spre uşa 1. Feciorul îşi desface legătura, continuând să-şi ţină mâinile la spate. Gardianul deschide uşa.)

FECIORUL (Ajuns în dreptul Soldatului se repede spre el şi-i smulge arma.): Fugi, Grigore!

GARDIANUL: Fug. (Fuge pe uşă.)

D-NA HASDEU (Se repede spre Fecior şi-i dă cu tigaia în cap. Feciorul cade.): Ce stai, Soldat?, ia puşca! (Soldatul îşi ia înapoi arma şi o ţinteşte spre Fecior.) Lasă'l în sama mea şi cată răpede o legătură!

SOLDATUL: Văd că vrea să se scoale.

D-NA HASDEU: Să să scoale?! Las' pe mine, flăcău, că'i mai ard o tigae Dinescu! (Îi arde iar o tigaie în cap.) Acum leagă'l sdravăn!

SOLDATUL (Se apleacă şi-l leagă.): Gata.

D-NA HASDEU: Umflă'l şi hai să mergem!

SOLDATUL: Mergeţi Dumneavoastră înainte.

D-NA HASDEU: Nu, că ţ'a mai luat puşca o dată! (Soldatul îl ridică pe Fecior şi se opinteşte să-l scoată pe uşă.)

HASDEU: Să ţii minte, Soldat, ce înseamnă o nevastă romîncă în traiul pământesc!

FECIORUL: Că nu s'au grăbit ai mei să'ţi bage o nevastă rusoaică în pat... (D-na Hasdeu îl mai frige în cap cu tigaia. Soldatul îl trage afară.)
HASDEU: Ar merita ca Moţii să'i păstreze casa natală de la Roşia Montană şi să pună acolo o placă memorială. (D-na Hasdeu iese şi ea. Uşa rămâne deschisă.)
FECIORUL (De afară.): Vezi să nu. (Se aude un pocnet de tigaie şi cum Feciorul se prăbuşeşte.)
HASDEU: Dumnezeule, ce vrem noi să facem, şi ce vor ăştia!!...

Doamne, apără neamul românesc de duşmanii lui!
GARDIANUL (De afară.): Din lăuntru.
D-NA HASDEU: Din afară. (Se aude un pocnet de tigaie.)
GARDIANUL (Se aude cum se prăbuşeşte): Trăiască Revoluţia! (Se aud paşi în alertă şi zarvă. Intră Cosăcescu şi Tuducescu.)

SCENA 8

Hasdeu, Cosăcescu, Tuducescu şi D-na Hasdeu

COSĂCESCU: Ura!
TUDUCESCU: A început Revoluţia! D-le Hasdeu, a venit Candiano?
COSĂCESCU: Unde este Candiano Popescu?
TUDUCESCU: Repede, să mergem după Candiano Popescu! (Ies.)
HASDEU: Măi băeţi, şi voi aţi luat'o rasna?
D-NA HASDEU (Intrând.): Feciorul a fugit. Zăluzii iştia doi au dat peste Soldat şi l-au răsturnat. Atunci Feciorul s'a rădicat ş'a fugit. N'am putut să'l ajung să'l mai pocnesc la mir.

COSĂCESCU şi **TUDUCESCU** (Intrând.): Daţi'l Dracului de Rus!... Să vină Candiano!
HASDEU: Măi fârtaţi! Dracului să-i daţi Rusul şi ciocoiul p'o spânzurătoare!

CORTINA

EPILOG

În faţa cortinei.

DIRECTORUL TEATRULUI: Pentru cei prinşi mai departe în propaganda rusească: în satul în care s'a născut cel mai mare lingvist şi filolog român, astăzi nu mai vorbeşte nimeni româneşte. Pentru cei tari de cap, prisonieri ai fantasmagoricelor teorii sovietice privind limba română: nici măcar moldoveneşte.

SFÂRŞIT

N.B.
Se va pronunţa la:

• p. 43, II, T. I, Sc. 8, IORGA: atque [**atcve**] aulae othomanicae [**aule otomanice**].
• p. 46, II, T. I, 8, HASDEU: Jan [**Ian**] Urban Jarnik [**Iarnic**] şi Jan [**Ian**] Gebauer.
Vatoslav Jagič [**Iaghici**].
• p. 51, II, T. I, 8, BIANU: XXV [**viginti cvincve**] MDCCCXI [**mille octingenti undecim**] ejus [**eius**] / Hiždeu [**Hijdeu**]. / die 30 [**triginta**] Ejusdem [**eiusdem**]
• p. 60, II, T. I, 12, TAKE: politică + [**plus**] literatură = [**egal**]

Octavian ONEA

Născut la 11 februarie 1944, Iaşi. A urmat gimnaziul şi liceul la actualul Colegiu Naţional „I. L. Caragiale" din Ploieşti (1955-1962) şi Facultatea de Istorie, secţiile Istorie universală veche şi Arheologie şi Istoria veche a României şi Arheologie, la Universitatea Bucureşti (1962-1967). Colaborator la Muzeul de Istorie al regiunii Ploieşti (1967-1968), muzeograf coordonator la Muzeul memorial „B. P. Hasdeu" din Câmpina (1968-1998), consilier pentru cultură, culte şi învăţământ la Prefectura jud. Ph. (1998-2007).

A participat la cercetările arheologice de la Târgşorul Vechi (şef şantier Gh. Diaconu, 1966, 1967, 1968), Sucidava (Celei, şef şantier prof. D. Tudor, 1968), Slăveni şi Romula (Reşca, şef şantier D. Tudor, 1969) şi a făcut periegheze la Pietroasele, Clondiru de Sus, Dara, Câlţeşti şi Şarânga (1970), rezultatele determinând reluarea săpăturilor arheologice de la castrul de la Pietroasele.

A colaborat la organizarea Muzeului de Arheologie Târgşorul Vechi (la palatul Moruzzi, 1967), Muzeului Rezervaţiei arheologice Târgşor (în aer liber, 1967-1968), Muzeului sătesc Târgşorul Vechi (1968), toate cu prof. N. I. Simache şi Gh. Diaconu, Muzeului Castrului roman de la Slăveni (1969, cu prof. D. Tudor, Mihai Vechilu şi N. Conovici), Muzeului Medaliilor şi Sigiliilor, de la Ploieşti (în locul M. Ceasului, 1971), la reorganizarea Muzeului Ceasului (1971, amândouă sub îndrumarea prof. Simache), Muzeului de Istorie şi Arheologie al jud. Prahova (1973-1974, coordonator tematică Epoca medie şi colaborator la Ep. modernă), Muzeului memorial „B. P. Hasdeu" din Câmpina (tematica 1985 şi 1986) şi la achiziţionarea Casei natale

a poetului Nichita Stănescu din Ploieşti (1998). A supravegheat subzidirea Bisericii Mănăstirii Turnu de la Târgşor (1967) şi restaurarea Castelului „Iulia Hasdeu" (1980-1995, cu păreri uneori diferite), a colaborat la conservarea termelor castrului roman de la Târgşorul Vechi (1967, 1983) şi a protejat integritatea proprietăţii Hasdeu de la Câmpina.

A sporit patrimoniul Muzeului Hasdeu, în special prin transferuri: portretele familiei Hasdeu (1970-1971, cu profesorul N. I. Simache, 1974), mobilier din Castelul „Iulia Hasdeu" (1992), cărţi etc. A salvat de la topit arhiva spiritistă a lui B. P. Hasdeu, periodice din biblioteca acestuia şi cărţi din Biblioteca Regală şi le-a adus la Muzeu (oct. 1975). La transferarea sa – pe care a considerat-o temporară – colecţiile Muzeului numărau 244 piese de artă, 1696 documente, 2217 manuscrise, 5210 carte rară, 3299 cărţi, 20 şi ceva de mii de xerocopii, Muzeul putând fi considerat şi un centru de studii hasdeene.

A dus în Basarabia, în ianuarie 1992, cca 8000 de cărţi, între care două biblioteci, la Mereni şi la Baraboi.

A organizat expoziţii temporare la Câmpina, Bucureşti, Chişinău şi Călăraşi (Republica Moldova), Ploieşti, Suceava, Bacău, Buzău etc., între care: *Centenarul Iulia Hasdeu – 1869-1969* (2 noe.-15 dec. 1969, cu prof. Simache, la Muzeul Hasdeu; itinerată la Sinaia, Buşteni şi Breaza), *Câmpina – trepte în istorie* (17 mai-15 iunie 1979, la Casa de Cultură Câmpina), *Chipuri şi privelişti din Transilvania* (14-27 iulie 1993, la Muzeul Naţional de Artă Chişinău, vernisată de ministrul Ion Ungureanu), *Moldoveanul şi Munteanul sunt fraţi buni cu Ardeleanul* (1 dec. 1995-ian. 1996, la Casa Scriitorilor din Chişinău, ambele cu fotografii artistice de dr. Ion Cionca), *Un secol în imagini* (30 aug.-

30 sept. 1996, cu Muzeul Peleş Sinaia şi Muzeul Naţional al Petrolului Ploieşti, la Casa Scriitorilor din Chişinău; donată Centrului Naţional de Studii Literare şi Muzeografie „M. Kogălniceanu" din Chişinău).

A iniţiat organizarea la Câmpina a Sesiunilor ştiinţifice ale Muzeului Hasdeu: *O operă fundamentală a culturii Române – Etymologicum Magnum Romaniae* (decembrie 1976), *B. P. Hasdeu – titan al culturii româneşti* (mai 1977), ale Academiei Române, dedicate împlinirii a *175 de ani de la naşterea lui Alexandru Petriceicu Hasdeu* (2 decembrie 1986) şi a *150 de ani de la naşterea lui B. P. Hasdeu* (9 iunie 1988), precum şi a celei de-a II-a *Sesiuni Naţionale a Muzeelor memoriale* (10-12 octombrie 1996).

A organizat la Chişinău spectacolul *Eminescu*, oferit de Prefectura Prahova (august 1999, cu Romeo Octavian Hanganu, la Palatul Naţional) şi la Ploieşti (17 ianuarie 1990, Filarmonica „Paul Constantinescu").

A înfiinţat: Salonul „…n…o…u" literar-artistic la Muzeul Hasdeu (ianuarie 1975), Fundaţia Hasdeu din Câmpina (martie 1991), cu o Filială activă la Chişinău, Tabăra Internaţională de Pictură şi Sculptură „Nicolae Grigorescu" din Câmpina (Ed. I, 4-24 august 1991) şi a colaborat la înfiinţarea Fundaţiei „Nicolae Iorga" de la Vălenii de Munte (fondator, 1991), Fundaţiei „Cezar Petrescu" din Buşteni (fondator, 1992) şi Fundaţiei „Nicolae Grigorescu" din Câmpina (1992).

După 1989 a iniţiat la Muzeul Hasdeu câteva sărbători cu date fixe: Sărbătoarea Iuliilor, la 2 iulie, Zilele B. P. Hasdeu, în jur de 28 februarie, inclusiv, şi Zilele Iulia Hasdeu, în jur de 2 şi 14 noiembrie, „zilele" putându-se extinde, de la Câmpina, şi în alte localităţi: Zilele Hasdeu, 25-26 febr. 1993 – Institutul Român pt. Drepturile Omului şi Biblioteca Municipală „M.

Sadoveanu", Bucureşti, 27-28 febr. – Câmpina; Ediţia a II-a, 1994, 18 febr. – Liceul „B. P. Hasdeu", Bălţi – atribuirea denumirii şi dezvelirea efigiei, 28 febr. – Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu", Chişinău; Ediţia a IV-a, 1997, 27 februarie – Muzeul Judeţean de Istorie „Iulian Antonescu", Bacău, 28 februarie – Muzeul Hasdeu; Ed. a V-a, 1998, 23 febr. – Biblioteca „B. P. Hasdeu", Chişinău – inaugurarea Centrului Naţional de Hasdeologie şi a Camerei memoriale Hasdeu; 27 febr.-1 martie, Câmpina; 2 martie, Colegiul „B. P. Hasdeu", Buzău.

A înfiinţat şi condus gazeta „Câmpina liberă" (decembrie 1989) şi Revistele „Verva" (februarie 1990) şi „Poarta sărutului" (octombrie 2008).

A publicat studii, articole şi fragmente literare în „Magazin istoric", „Flacăra almanah", „Tribuna României", „Luceafărul", „Argeş", „Contemporanul", „Ateneu", „Almanahul Luceafărul", „Ramuri almanah", „Verva", „Flacăra", „Literatorul", „Ţara", „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară" (Chişinău), „Cugetul – Revistă de istorie şi ştiinţe umaniste" (Chişinău), „Hierasus", „Axioma", „Anuar" (Ploieşti), „Arhivele Prahovei", „Memoria", „Literatură şi Artă" (Chişinău), „Destin românesc" (Chişinău), „Pagini literare", „Sinteze literare", „România literară", „Poarta Sărutului", „Dacia literară", „Revista Nouă", „Viaţa Românească", „Convorbiri literare" ş.a. Şi cărţile şi broşurile: *Cercetări în necropola Sucidavei, jud. Olt* (1968), Bucureşti, Editura Academiei, 1973 (cu C. Petolescu), extras din „Materiale şi cercetări arheologice", vol. X ; *Un raport al lui Grigore G. Tocilescu privitor la înfiinţarea muzeului din Câmpulung-Muscel*, Câmpulung-Muscel, 1981, extras din Muzeul Câmpulung Muscel, „Studii şi comunicări",

I; *Alexandru Hasdeu între contemporanii săi români*, Bucureşti, Editura Academiei, 1989, extras din „Academia Română – Memoriile Secţiei de Ştiinţe Istorice”; *Vechi încercări de constituire a Muzeului Hasdeu*, I, Ploieşti, 1991, II, 1995, extrase din „Anuarul Muzeului de Istorie şi Arheologie Prahova”; *Mihai Viteazul şi Ploieştii*, Societatea Cultural-Istorică „Mihai Viteazul” Ploieşti, Ed. Verva, Câmpina, 1991; *Genealogia familiei Hasdeu alcătuită de Tadeu Petriceicu Hasdeu*, Iaşi, Ed. Academiei Române, 1996, extras din „Arhiva genealogică”, I (VI), 3-4, 1994; *Şi totuşi, când s-a născut B. P. Hasdeu?*, Ed. Verva, Câmpina, 1998; *Aron Pumnul – Studii genealogice: Istoria familiei Petriceicu-Hajdău*, Iaşi, Ed. Academiei, 1998, extras din „Arhiva genealogică”; *Comentarii şi contribuţii la Dicţionar (ul) istoric al judeţului Prahova*, Ed. Pygmalion, Ploieşti, 2006 ş.a.m.d.

A publicat portrete de scriitori (desene) în „Telegraful de Prahova”, „Muntenia telegraf”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Metropola”, „Orion”, „Literatură şi artă” (Chişinău), „Oglinda Câmpinei”, „Astra”, „Informaţia Prahovei” şi în mai multe cărţi.

A avut expoziţii personale la : Biblioteca Metropolitană din Bucureşti (februarie-martie 1981, *Portretele contemporanilor mei*, pictură şi grafică); Galeria UAP Ploieşti (martie-aprilie 2000, *Scriitori şi pictori contemporani cu Nichita*, grafică); Casa Uniunii Scriitorilor din Chişinău (august-septembrie 2000, *Scriitori români*, grafică); Filarmonica „Paul Constantinesc” Ploieşti (martie 2001, *Poeţi români şi prieteni*, grafică); la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti (ianuarie 2004, *Singur printre poeţi*, grafică); la M.L.R. Bucureşti (iulie-august 2007, *Prozatori şi*

critici, grafică); M.L.R. din Iaşi (iulie 2011, *Scriitori moldoveni*, grafică), Muzeul „Iulian Antonescu" din Bacău (octombrie 2011, *Scriitori moldoveni*, grafică), la Casa de Cultură Plopeni (martie-aprilie 2012, *Prietenii lui Nichita: Adam Puslojić*, grafică); la Aşezământul „Andreiada" şi Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor Ploieşti (martie 2016 – *O Istorie Capitală a literaturii române contemporane, în 3 D*); la Muzeul Unirii din Iaşi (mai 2016, *Genealogişti şi heraldişti contemporani*, grafică); Universitatea Populară de Vară „Nicolae Iorga" din Văleni de Munte (august-noiembrie 2017, *Basarabeni şi Bucovineni*, grafică) ş.a.

A participat la Workshopul Romania-Yugoslavia, Journalist Rights Protection, "Freedom of Speech of Editorial Cartoonists", de la Sinaia (martie 2001), la Tabăra Internaţională de Pictură „Elena de Anjou" (Kolonija Jelena Anžuiska) din Kopaonik, Serbia (2004) şi la Festivalul de umor „Tudor Muşatescu" de la Câmpulung Muscel (septembrie 2011) şi la expoziţiile ad-hoc de acolo.

A organizat expoziţiile Taberei Internaţionale de Pictură şi Sculptură „Nicolae Grigorescu" din Câmpina, Ed. I, la Casa Municipală de Cultură (24 august-noiembrie 1991), Acuarele Tudor Macari, Muzeul Hasdeu, (iulie 1992; Tudor Macari – Impresii din Orhei, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, (septembrie 1992), Retrospectiva Pavel Guţu, Bucureşti, Căminul Artei (noiembrie 1993) şi altele.

Referinţe:

• *Titus – Piesă în 3 acte. Cu un „Timbru" de Ion Stratan*, Ed. PrintEuro, Ploieşti, 2004, teatru:

- Eugenia Ţarălungă: scrisă într-un limbaj elevat, o oază de erudiţie asumată uneori vehement, cu stil şi cu

dar al povestirii (*Titus. Teatru*, de Octavian Onea. În „Viaţa românească”, nr. 4-5, 2006, pp. 248-249, *Miscellanea*);

- Ştefan Dimitriu: un prozator viguros, de aleasă vocaţie, care deţine, uneori în chip strălucit, arta dialogului (Octavian Onea, *TITUS*. În „Viaţa românească”, nr. 12, decembrie 2007, pp. 119-120, *Miscellanea*).

• *Au fost Ploeştii urbea „Scrisorii pierdute”? Conferinţă ţinută (scurt, stimabile, scurt!) la Prefectura judeţului Prahova, Marţi, 30 ianuarie 2007, la douăsprece trecute fix*, Ed. Premier, Ploieşti, 2008:

- Anonim (Gheorghe Grigurcu?!?): scrisă alert şi cu spirit în limbaj caragealian, demonstrând, printre multe altele, afirmaţia cuprinsă în interogaţia din titlu (Octavian Onea, *Au fost Ploieştii urbea „Scrisorii pierdute”?* În „Acolada”, II, 9-10, 6-7 /9-10/, iunie-iulie 2008, p.2);

- Serghie Bucur: un comentariu incandescent, prob şi de aceea credibil, într-un stil jurnalistic şi literar dinamic, percutant. Am fost de faţă şi ţin minte (*O cercetare laborioasă, provocatoare*. În „Informaţia Prahovei”, nr. 3472, joi, 10 iulie 2008, p.8, *Cronică literară*);

- Eugenia Ţarălungă: Autorul cercetează cu acribie, spirit ludic şi vervă detectivistică textul împricinat, dar şi scrieri mai mult sau mai puţin cunoscute. Pasionaţii se vor dedulci, cu siguranţă! (*Au fost Ploieştii urbea „Scrisorii pierdute”?* de Octavian Onea. În „Viaţa românească”, nr. 8-9, 2008, pp. 248-249.)

- Marian Chirulescu: o carte cu stil („Caragiale” – oralitatea conferenţiarului apropiat de public – cercetătorul doct), cu noi demonstraţii, interpretări,

opinii, precizări, corectări de date sau lingvistice (*I. L. Caragiale şi lumea Ploeştiului*. În „Axioma”, IX, nr. 9 /102/, septembrie 2008, pp.7-8);

- Victor Bibicioiu: Melange de informaţie de tip arhivistic, comentariu la obiect, discurs cu tentă de actualizare a istoriei ideilor şi tipologiei de situaţii şi personaje („*De-ar trăi Nenea Iancu acum!*”. În „Astra”, s.n., III /XLII/, nr. 22 /309/, septembrie 2008, p. 20);

- Christian Crăciun: carte de pură istorie literară, însă sprinţară, care se citeşte (în ciuda structurii labirintic-arborescente) cu interesul unui roman poliţist… studiu, extrem de serios sub masca sa uneori şugubeaţă… autorul acestei cărţi a publicat cu ani în urmă un doct studiu fundamental: *Şi totuşi, când s-a născut B. P. Hasdeu?* (*Şi totuşi, de ce s'a născut Caragiale? aceasta-i întrebarea*. În „Axioma”, IX, nr. 10 /103/, octombrie 2008, pp. 4-5);

- Victor Sterom: Acţiunea volumului ne ia cu sine într'un iureş contagios de fantezie şi mişcare... vervă, replici de spirit, gesturi, plutiri în planuri şi construcţii de moment (Octavian Onea, *Au fost Ploeştii urbea „Scrisorii pierdute”?* În „Revista Nouă”, V, nr. 11 /43/ 2008, p. 17);

- Al. Cistelecan: O fi fost Caragiale contaminat de spiritul ploieştean, dat ca esenţă sigură la p. 86, dar şi mai sigur e că Onea însuşi s-a drogat cu spirit caragialian. Aşa a şi putut ţine pe o strună de vervă toată cartea. (*Primul ploeştean al Evropii*. În „Cultura”, serie nouă, III, nr. 42/196/, 23 octombrie 2008, *Cultura literară*: *Stricto sensu/ri*, p. 10);

- Cristian Petru Bălan: Neîdoios, cartea, bazată fiind pe un imens travaliu sursologic, aduce noutăţi utile în universul studiilor caragialiene, clădite într-un mod tranşant pe o documentaţie solidă, ce reuşeşte în final să

dea un răspuns ce pare plin de certitudine (*Noi revelări despre opera lui Caragiale.* În „Agonia.Net", 24. 9. 2011, Articole).

• *Călătoria – Menodramă într-un act,* Ed. Karta-Graphic, Ploieşti, 2008:

- Victor Bibicioiu: *Călătoria* – titlu sugerat de o propunere de a recrea viaţa de cuplu – eşuată, din pricina solicitărilor inopinate, în barca lui Caron, intrată în vizorul unui regizor inspirit, constituie sursa unui spectacol de studio, radiofonic sau de televiziune de real interes. *(Mania „crimei perfecte"*. În „Astra", s.n., III /XLII/, nr. 22 /309/, septembrie 2008, p. 20);

- Corin Bianu: În contemporaneitatea noastră neaoşă, apariţia unui dramaturg este un eveniment salutar! Iar dacă dramaturgul scrie şi la obiect, evenimentul capătă dimensiuni naţionale. Este cazul lui Octavian Onea, nedezminţit ploieştean de-al lui Caragiale! Personajele se individualizează firesc şi tocmai de aceea durabil, prin replici surprinzătoare, întregind totodată piesa în sine, ca pe o reuşită a genului… Autorul e convins că are şi el un cuvânt de spus în direcţia îndreptării moravurilor şi o face cu mijloacele cele mai noi ale artei dramatice, cu har şi eficienţă sigură. Scriitura este şi ea de actualitate, în ton cu începutul de mileniu al treilea, ideile sunt exprimate concis şi sună în gura personajelor ca fiind fapte proprii vieţii lor, pe parcurs dramaturgul atinge aproape mereu teatrul absurdului, prin modul de a răsturna înţelesurile tradiţionale… Sfârşitul menodramei este anunţat în acelaşi ton ambiguu al absurdului (şi al marii arte). (Octavian Onea – *Călătoria*/Menodramă – Teatru/. În „Viaţa Românească", 11-12, 2009, *Miscellanea*).